

50

+ 6

Modèlics
amics
del Seminari

Especial
Josep Massot
i Muntaner

Maig 2021

Núm. 56

A DOM JOSEP MASSOT I MUNTANER, AMB AFECTE I AGRAÏMENT

Amb la primera claror alba d'un bell matí de novembre de 1941 va néixer en la casa pairal del carrer Palau de Palma, Josep Massot i Muntaner. Enguany, en el mes de novembre, assolirà doncs, si Déu ho vol, el cim privilegiat dels vuitanta anys i en el mateix mes es compliran els cinquanta anys des que fou ordenat prevere en el si de la Comunitat benedictina de Montserrat.

Aquestes memorables avinenteses que celebrarà joiosament el nostre estimat amic i mestre, a més a més dels altres nombrosos mèrits que fiten l'excel·lent i extens recorregut vital del Pare Massot, han fet néixer del fèrtil planter de propostes del Consell de Redacció la iniciativa, ben oportuna i justa, de bastir el número 56 de la revista com un monogràfic especial en homenatge a l'admirable personalitat de Josep Massot i a la seva vasta trajectòria *de treball immens, constant i rigorós* en la investigació i recerca de la història contemporània de les nostres Illes i en la promoció i servei de la llengua i cultura catalanes.

Abans d'endinsar-vos plaentment en la lectura reposada dels magistrals continguts dels temes elegits, un simple i lleuger cop d'ull a les imatges magnífiques de la portada i contraportada us desvelarà l'essencial del que volem oferir-vos en aquest número singular: el reconeixement que es mereix l'excel·lència i qualitat humana de la persona a qui volem retre homenatge, el posat somrient del qual, a la foto de portada, traspua, en l'eloqüència silent de la seva dolça mirada, la coherència contagiosa de la seva fe i el compromís fidel de la seva ferma vocació monàstica arrelada en el monestir de Montserrat, *un lloc emblemàtic per tants de motius*, tal com li plau evocar al nostre Teodor Suau (1). Montserrat ha estat per a Massot la font persistent d'on raja a doll el servei permanent a les Illes i a la seva gent i l'amor apassionat a la llengua i cultura catalanes.

L'expressiva intensitat evocadora de la imatge de la contraportada ens mostra *la immensa capacitat de treball de Josep Massot, la vocació per la recerca... i un desig d'assolir sempre el màxim rigor* (2). Cal felicitar Macià Llabrés, l'excel·lent artista dissenyador i editor de la revista, per haver encertat a aconseguir la portada i contraportada aptes per a discernir d'un sol cop allò essencial que ens aportarà l'intens i extens contingut del monogràfic especial bastit per a aprofundir en els nombrosos i preats caires de la prolífica identitat de la persona mereixedora del nostre més digne i agraït homenatge.

És per a nosaltres un deure dolçament assumit l'obligació primera d'agrair de tot cor al nostre bisbe, Sebastià Taltavull, i alhora al nombrós aplec d'amics i amigues que, generosament, de bon grat i per amor i admiració a Josep Massot, han acceptat d'aportat els seus excel·lents, imprescindibles i enriquidors articles sobre la lloable valoració i qualitat humana de la seva persona i la permanent i ampla tasca exercida a favor de la cultura i de la història dels països catalans. El bisbe de Mallorca, *aquesta terra més que estimada pel P. Josep Massot* (3), ha volgut de bon gust afegir-se al ric

aplec d'amics col·laboradors de l'Especial i encapçalar les primeres planes de la revista amb el seu reconeixement personal i el de tota l'Església mallorquina al Pare Massot, *pel seu treball constant i esforçat i pel seu testimoni creient que ha fet de la seva saviesa una manifestació d'aquell do que l'Esperit ha sembrat també en el seu cor* (4).

Precedits per la cronologia detallada de les fites mes destacades de la biografia de Josep Massot, els quatre articles següents s'han agrupat en un primer bloc per ubicar-hi aquells escrits que glossen caires personals o familiars del nostre homenatjat. En una *espècie de minicrònica*, Biel, el germà petit i fillol de Josep Massot, conta les personals *vivències i emocions de tantíssims moments que li remouen i commouen les entranyes* evocant el seu particular Montserrat.

En el següent escrit, una prosa emotiva i evocadora traça el perfil de la vila i de la gent de Pòrtol en temps de l'endolcida infantesa de Josep a la casa del metge, son pare, el qual, tot exercint l'ofici, conreava una relació planera, molt cordial amb la gent del poble.

L'autor del tercer relat, per la fonda estimació a Josep, fa una afectuosa descripció dels mèrits pels quals li atorgaren el Premi d'honor de les lletres catalanes i del solemne acte de lliurament del guardó el 13 de juny de 2012 en el Palau de la Música de Barcelona.

Clou aquest bloc un monjo mallorquí, amic personal i germà de la mateixa Comunitat de Montserrat que confirma la qualificada personalitat del Pare Massot tenint en compte la fidel vivència de la faceta de monjo iniciada a l'etapa de formació i compartida a les ordes de diferents abats.

En un segon bloc, dos articles es refereixen a la petja profunda que, a mitjan dècada dels anys seixanta del segle passat, va deixar la inesperada i profitosa relació establerta entre Montserrat i el Seminari diocesà de Mallorca, especialment amb la vinguda del monjo, dom Miquel Estradé per a impartir cursos de cant gregorià.

En el tercer i últim bloc, l'excepcional i magnífica sèrie de nou magistrals articles us ajudaran a recórrer amb interès creixent la fondària de la investigació històrica que Josep Massot ha conreat i escampat sempre i arreu amb la publicació i difusió del seu acurat i vastíssim repertori bibliogràfic.

Se us desvetllaran les ganes de conèixer i aprofundir els aspectes que més us atreuen d'entre els temes que els il·lustres autors exposen magistralment en aquest tercer bloc. Entre d'altres, aquests hi són àmpliament tractats: el vincle actiu i permanent de Josep Massot amb Mallorca. El valor viscut i encomanat de fiar-se i confiar en les persones. L'excel·lència aconseguida en les seves contribucions historiogràfiques al voltant de la Guerra Civil a Mallorca. Tota una vida dedicat al treball incansable i fructífer realitzat de manera rigorosa i modèlica. Erudit i promotor cultural en la defensa de la llengua i la identitat catalanes. La seva aportació a la història de la música i de la musicologia catalanes. El paper de l'Església en el plànol cultural i la seva influència social durant la meitat del segle XX.

Que aquest número especial que teniu a les mans serveixi per honorar i agrair la cordial bonhomia i el treball incansable de l'estimat amic Josep Massot, *servidor constant i incansable de la causa del recobriment nacional i cultural de Mallorca* (5).

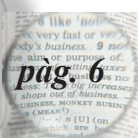
NOTES:

- (1) Teodor Suau, pàg. 48 (2) David Ginard, pàg. 55 (3) Sebastià Taltavull, pàg. 6 (4) Sebastià Taltavull, pàg. 6 (5) Damià Pons, pàg. 44

Al Pare Josep Massot i Muntaner, monjo i savi de la nostra terra

Sebastià Taltavull i Anglada.
Bisbe de Mallorca

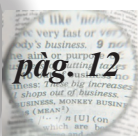
Cronologia de Josep Massot i Muntaner

Miquel Jaume i Campaner.
Professor de Filosofia

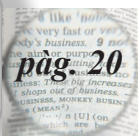
El meu Montserrat

Biel Massot i Muntaner.
Mestre i investigador

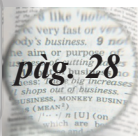
Virolai. A en Pepet, que li deia la mare

Pere J. Amengual i Bestard.
Llicenciat en Filosofia

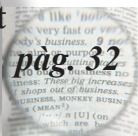
Un horabaixa premiat: Premi d'honor de les lletres catalanes

Bernat Martorell i Morro.
Llicenciat en Teologia

Josep Massot i Muntaner, monjo de Montserrat

Antoni Pou i Muntaner.
Monjo de Montserrat

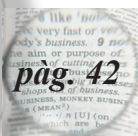
Montserrat i el Seminari de Mallorca

Pere Fiol i Tornila.
Llicenciat en Filosofia, especialitat Història

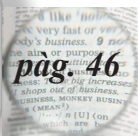
Com veig la relació Monestir de Monserrat - Seminari Diocesà de Mallorca

Cecili Buele i Ramis.
Llicenciat en Educació

Josep Massot i Muntaner, des de Montserrat al servei de Mallorca

Damià Pons i Pons. Catedràtic de Filologia Catalana UIB
Ex-Conseller d'Educació i Cultura del Govern de les I. Balears

Fiar-se de les persones

Teodor Suau i Puig.
Degà de la Seu de Mallorca

Josep Massot i Muntaner, estudiós de la Guerra Civil a Mallorca

David Ginard i Féron.
Professor d'Història Contemporànea de la UIB

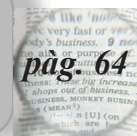
Josep Massot i Muntaner i Antoni M. Alcover i Sureda: la passió pel treball i l'amor a la llengua i cultura catalana.

M. Magdalena Gelabert i Miró.
Doctora en Llengua i Literatura Catalana per la UIB.

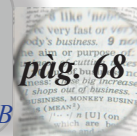
A l'entorn d'Els mallorquins i la llengua autòctona

Margalida Tomàs i Vidal.
Llicenciada en Filologia Catalana.
Coordinadora de la revista Randa

Josep Massot i Muntaner i la musicologia catalana

Amadeu Corbera i Jaume.
Cap del Departament de Musicologia i de Pedagogia del CSMIB

Referent per a la recerca de la memòria de la repressió a Balears

Maria Antònia Oliver i París.
Presidenta de Memòria de Mallorca i arxivera

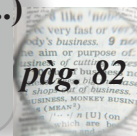
Josep Massot i Muntaner: l'Església mallorquina durant la Guerra Civil i la Postguerra

Pere Fullana i Puigserver.
Doctor en Història General i en Ciències Religioses

Els inicis d'una bella i profitosa amistat (1970...)

Joan Miralles i Monserrat.
Doctor en Filologia Catalana. Catedràtic emèrit de la UIB

Josep Massot i Muntaner al YouTube

Joan Martorell i Morro.
Llicenciat en Psicologia

Al Pare Josep Massot i Muntaner, monjo i savi de la nostra terra

Vaig llegir fa temps dels escrits del cardenal Carlo Maria Martini que -com a do de l'Esperit- la saviesa és el gust per les coses de Déu i en aquest gust hi entra tot el que ha creat i és digne de tota creatura humana. Voldria que el meu reconeixement i agraïment al P. Josep Massot pels seus 50 anys de sacerdoci i 80 d'edat es convertissin en un himne al qui l'ha dotat de molts altres dons perquè al llarg d'aquests anys de treball infatigable, d'estudi seriós i servei intel·lectual, pogués compartir el gust per les coses de Déu -la seva saviesa- amb les aspiracions i inquietuds d'un poble al qual vol ser-hi fidel.

Al P. Massot sempre l'he vist a Montserrat des de que hi vaig anar per primera vegada els anys seixanta, essent jo seminarista de Menorca. Era un poc després de la seva entrada al Monestir. Als de les Illes ens feia goig veure que de la nostra terra també n'hi havia qui es feien monjos. Encara essent seminaristes, i fins el dia d'avui, Montserrat ha significat molt per a nosaltres com a referent de pregària i d'una litúrgia ben feta, d'estudi, d'acollida de grups de joves, en una paraula, un lloc d'aprenentatge per molts aspectes que tenien que veure amb la nostra formació i amb el creixement espiritual i eclesial. Junt amb el P. Massot podria anomenar molts altres monjos que per a nosaltres han estat i segueixen essent vertaders mestres espirituals i bon acompanyants vocacionals.

Tot fent l'elogi de la seva persona com a savi, mestre, intel·lectual, erudit i home de recerca en multiplicitat de matèries, vull posar en valor el seu tarannà de treballador infatigable i la seva integració plena en una unitat de feina respecte de la seva vocació monàstica. Trobar-te amb el P. Massot era trobar-te amb el "monjo" que, des de la seva identitat monàstica, connectava amb el món intel·lectual i la vida real de la gent, aspecte que és ben palès en moltes de les seves obres de recerca i d'aprofundiment. Tot això té una explicació que és

la unitat de vida entre l'ora et labora de sant Benet, lema que mai el va separar de les inquietuds del poble, en el qual també Déu s'hi revela i l'Esperit del Ressuscitat sempre hi és present i actua, encara que d'ell en molts cassos no se'n tingui una consciència explícita. El qui prega arriba a descobrir-ho. És un do.

El currículum vitae de P. Massot és inabastable. Mostra una trajectòria que posa en evidència -a més dels detalls de la seva vida personal i vocació- la immensitat de les publicacions pròpies i de les que ell ha intervingut directament, tant al Principat com a les Illes Balears. Una semblança com la seva identitat i estil de fer ens fa adonar de la seva categoria intel·lectual i la facilitat per a posar a l'abast de la gent tot el que fa referència a la llengua i cultura pròpies com la serietat i objectivitat, sempre fidel a la veritat, de l'estudi i publicació dels esdeveniments històrics que han configurat el caminar dels nostres pobles, amb les seves llums i ombres. Ho demostren el nombrosos premis que ha rebut al llarg dels anys i començant ben aviat aquesta cursa. Mallorca haurà d'agrair-li sempre -i o faig jo especialment avui- la seva aportació que omple de contingut i de vida tot allò que explica i dona a conèixer.

Des d'aquesta estimada illa de Mallorca, terra més que estimada pel P. Josep Massot que el va veure néixer i créixer, vull manifestar-li dins l'homenatge que des d'aquí se li fa, el meu reconeixement personal i el de tota l'Església mallorquina, pel seu treball constant i esforçat i pel seu testimoni creient que ha fet de la seva saviesa una manifestació d'aquell do que l'Esperit ha sembrat també en el seu cor i del que n'ha fet participar a tanta gent i de procedències molt diverses. Sabem que les dimensions de l'Esperit no coneixen fronteres de sabers, cultures i pobles, per això l'extensió del treball s'estén i creix arreu on la necessitat ho demana. El P. Josep Massot sempre ha sabut donar i està donant amb generositat la resposta oportuna a cada moment.

Amb tot el meu afecte i benedicció

+ Sebastià Taltavull Anglada
Bisbe de Mallorca

CRONOLOGIA DE

JOSEP
MASSOT i
MUNTANER

per Miquel Jaume i Campaner

1941: Neix a Palma el 3 de novembre de 1941 essent els seus pares Guillem Massot Capó, descendent de Pòrtol per línia materna, metge de professió, i Margalida Montaner Massanet, de Palma. Era el primer dels quatre fills que va tenir el matrimoni : Josep, Joan, Guillem i Biel.

- De ben petit va tenir fàcil accés a llibres, revistes, diaris i altres materials bibliogràfics perquè dins la seva família, de llarga tradició cultural, hi havia hagut personatges que destacaren en el camp de la música, la literatura, la història, etc...

1944: Primeres lletres a la «costura» de les monges franciscanes de Pòrtol regentada per sor Maria Clara, primer, i per sor Margalida d'Alacoc, després.

- Quan comença l'escolarització ja sabia llegir en mallorquí. «Jo vaig aprendre a llegir tot sol en mallorquí perquè llegia pel meu compte les Rondalles de Mossèn Alcover. En castellà, en canvi, me'n varen ensenyar a l'escola, als tres o quatre anys».

1946: Assisteix a l'escola pública de Pòrtol on va tenir com a mestres don Bartomeu Rigo Rosselló i don Rafel Salvà Pascual.

- Allí es va preparar per a l'examen d'ingrés i per als primers cursos de batxillerat dels quals se va examinar com alumne lliure al col·legi de La Salle (Palma), primer curs, i a l'Institut de Batxillerat Ramon Llull, segon i tercer curs. 1951: Estudis elementals de llatí i piano amb Mn. Joan Mateu Brunet, rector de Pòrtol.

1954: Alumne del col·legi jesuític de Monti-sion de Palma des del 4t. curs de batxillerat. Per a ell els professors més influents en la seva formació van ser el d'Història, Miquel Ferrer Flórez, i el de Literatura, Bartomeu Payeras.

1958-1963: Estudis de Filologia Romànica a la Universitat de Barcelona on tingué, entre altres, els professors Martí de Riquer, Antoni Vilanova Andreu, José Manuel Blecu Teijeiro, Antoni M. Badia Margarit i Joan Petit Montserrat.

- Mentre estudia a Barcelona viu a la residència dels jesuïtes, Col·legi Major Loyola, al costat de l'Institut Químic de Sarrià.
- Assisteix a cursos de llengua i literatura catalanes que impartien Joaquim Molas i Ramon Aramon Serra als Estudis Universitaris Catalans.

1961: Publica el seu primer article de temàtica folklòrica : «El romancero tradicional español en Mallorca».

1962: Ingressa com a monjo benedictí a l'abadia de Montserrat on continua els estudis de Filologia i emprèn els de Filosofia i Teologia.

1963: Llicenciatura en Filologia Romànica a la Universitat de Barcelona amb premi extraordinari. La tesi de llicenciatura tracta del romancer balear.

1965: Director fins a l'any 1994 de la revista internacional Studia Monastica dedicada a la investigació del monaquisme.

1966: Estudis de llengua i cultura alemanyes al monestir de Münsterschwarzach (Franconia) i al Dolmetscher Institut de Munic.

1970: Publicació de la Bíblia de Montserrat, versió al català dels textos bíblics originals amb anotacions fetes pels monjos de Montserrat i amb la revisió general del P. Josep Massot.
- Col·laborador de la Gran Enciclopèdia Catalana.

1970 -1973: Professor de Literatura a la Universitat de Barcelona.

1971: Ordenació sacerdotal.

- Director de les Publicacions de l'Abadia de Monserrat.

1972: Publica Els mallorquins i la llengua autòctona, reeditat i ampliat el 1985.

1973: Membre fundador i secretari fins l'any 1994 de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes.

1975: Fundador i director de la publicació semestral Randa, revista d'història i cultura de les Illes.

1977: Publica Església i societat a la Mallorca del segle XX.

1977 - 1979: Dirigeix la publicació del Diccionari de la literatura catalana juntament amb Joaquim Molas.

1985: Presideix fins l'any 1991 la Societat Catalana de Llengua i Literatura, filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

1986: Director de Llengua & Literatura, revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura.

1986: Entre el 1986 i el 1987 col·labora en la Memòria civil. Mallorca en guerra, publicada al diari Balears.

1989: Premi Francesc de B. Moll pel conjunt de la seva obra, dins el marc del premi 31 de desembre atorgats pel l'Obra Cultural Balear.

1991: Conservador i editor de l'arxiu de l'Obra del Cançoner de Cultura Popular de Catalunya cedit a Montserrat per la família Patxot.

1993: Premi Crítica Serra d'Or de Recerca en Humanitats.

1994: Premi Sanchis Guarner pel llibre *Llengua, literatura i societat a la Mallorca contemporània*.

1995: Director de Serra d'Or, revista de la qual des de 1977 ja formava part del consell de redacció.

1996: Primer volum de la sèrie *Escriptors i erudits contemporanis*.

1996: Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya.

1997: Premi Nacional de cultura popular de la Generalitat de Catalunya en reconeixement a la seva contribució a la recuperació de l'Obra del Cançoner.

1998: Investit doctor honoris causa per la Universitat de les Illes Balears en un acte en que va llegir la lliçó inaugural: «L'obra del Cançoner Popular de Catalunya i les Balears».

1999: Membre de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans de la qual ha estat successivament tresorer, secretari, vicepresident i president des del 2014.

1999: Premi Ars Magna de la Casa Catalana de Mallorca.

2000: Membre numerari de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

2000: Forma part del consell de redacció d'Estudis Romànics.

2002: Ingress a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona amb un discurs sobre «Els viatges folklòrics de Marià Aguiló».

2004: Publicació de la miscel·lània en homenatge a Josep Massot i Muntaner publicada amb el títol *La cultura catalana en projecció de futur a Castelló de la Plana*: Universitat Jaume I.

2007: Homenatge de la revista *Lluc* (núm. 859, setembre-octubre 2007) amb la publicació del dossier «Josep Massot i Muntaner, un savi infatigable» que incloïa articles de Jaume Guiscafré, Joan Mas Vives, Pere Rosselló Bover, David Ginard, Pere Fullana i Margalida Tomàs, una entrevista realitzada per Pere Antoni Pons i una breu semblança biogràfica a càrrec del seu germà Biel.

- Pregó de la festa de l'Estandard que amb el títol *Història i Memòria* pronuncià al saló de plens de l'Ajuntament de Palma.

2009: Medalla d'Or atorgada pel Consell de Mallorca.

2012: Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, atorgat per Òmnium Cultural.

- Publicació del volum titulat *Bibliografia de Josep Massot i Muntaner*, a cura de Josep Moran i de Joan Martí i Castell, amb la participació dels col·laboradors de Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- Número monogràfic de la revista valenciana *Caracters* (núm. 60) amb articles de Vicent Simbor, Carme Gregori, Lluïsa Julià i Damià Pons.

2014: President de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudi Catalans.

2015: Edició de *Saviesa i compromís*, un llibre d'homenatge que li va dedicar la Societat Catalana de Llengua i Literatura, que recull nou entrevistes que Massot va concedir entre 1999 i 2012.

2016: Investit doctor honoris causa per la Universitat de València.

2018: Medalla d'Honor de la Xarxa Vives d'Universitats, guardó lliurat a l'acte de cloenda del curs acadèmic 2017-2018 a la Universitat Miguel Hernández d'Elx.

2019: Medalla d'or de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears «per la seva tasca com a investigador i estudis rigorós i compromès i en reconeixement a una vida dedicada a l'estudi i a la difusió de la història, la llengua i la cultura catalanes). La rep en nom seu el seu germà el dia 28 de febrer.

2021: Conferència «L'expedició catalana a Mallorca. De la gènesi a la retirada» impartida el dilluns 29 de març al Teatre de Manacor dins el cicle «Obrir per tancar: un monogràfic de memòria històrica amb el punt de partida de les excavacions de son Coletes» organitzat per l'Escola Municipal de Mallorquí i coordinat per Antoni Tugores.

- Publicació del núm. 56 de la revista *Modèlics - Amics del Seminari* en homenatge a Josep Massot amb motiu del 80è. aniversari del seu naixement i el 50è de la seva ordenació sacerdotal.

EL MEU MONTSERRAT

per Biel Massot i Muntaner

Montserrat... Mons serratus... Muntanya Santa... Només pel fet d'evocar aquest mític nom, tot un allau de records pugnen per sortir a la superfície i deixar la foscor de la memòria i les teranyines i la pols de l'oblit... No debades la Muntanya i jo duim una cordial relació d'una seixantena anys, provocada i regulada per la presència allà del meu germà Pep.

Però ja abans, en edat tendríssima, havia tingut la primera aproximació a la venerable muntanya, quan en un viatge amb els pares -segurament el que suposava la meva primera sortida de l'illa -haviem arribat amb uns amics seus al Santuari per antonomàsia. Després d'un feixuc viatge amb cotxe, tot ple de voltes i marejos- record que la mare, que tampoc no aguantava gens bé les corbes, em posava esperit

per la cara i pel pols per alleugerir-me el penós moment. Després, ella, ja en presència de la Moreneta, li va enflocar quelcom així: "Ai, mare-de-deueta, una i oli, no em tornareu a veure per aquí". Això passava un any abans de la decisió del meu germà Pep. "La riulla que degué fer la Verge..." contava divertida anys després la mare, cada vegada que recordava el succeït.

A la primeria que en Pep es decidí per la vida monacal, a inicis dels anys 60, les mesures del convent pel que fa a sortides eren molt estrictes. Coincidia en dates que el germà segon, en Joan, feia el noviciat als jesuïtes. Per aquest doble motiu, els pares en aquesta època solien anar gairebé cada any a Bar-

celona per arribar a Raïmat o altres llocs i pujar a Montserrat per compartir uns dies -alguns moments d'uns dies, millor dit- amb el seu fill monjo. Vaig tenir la sort de poder-los acompanyar, si no cada any, sí almenys cada dos o tres i, en tot cas, vaig poder assistir a les principals fites de Pep en relació a la vida monàstica: l'admissió com a novici i la primera missa. Més envant, l'ordre benedictí va obrir més les portes i a partir d'un determinat moment varen afavorir que els monjos passassin uns dies a casa, amb llurs famílies. Això feu que les visites familiars a Montserrat, s'espaiassin. Però això no va impedir que jo, pel meu compte, hi hagi tornat una sèrie de vegades, amb els més variats motius...

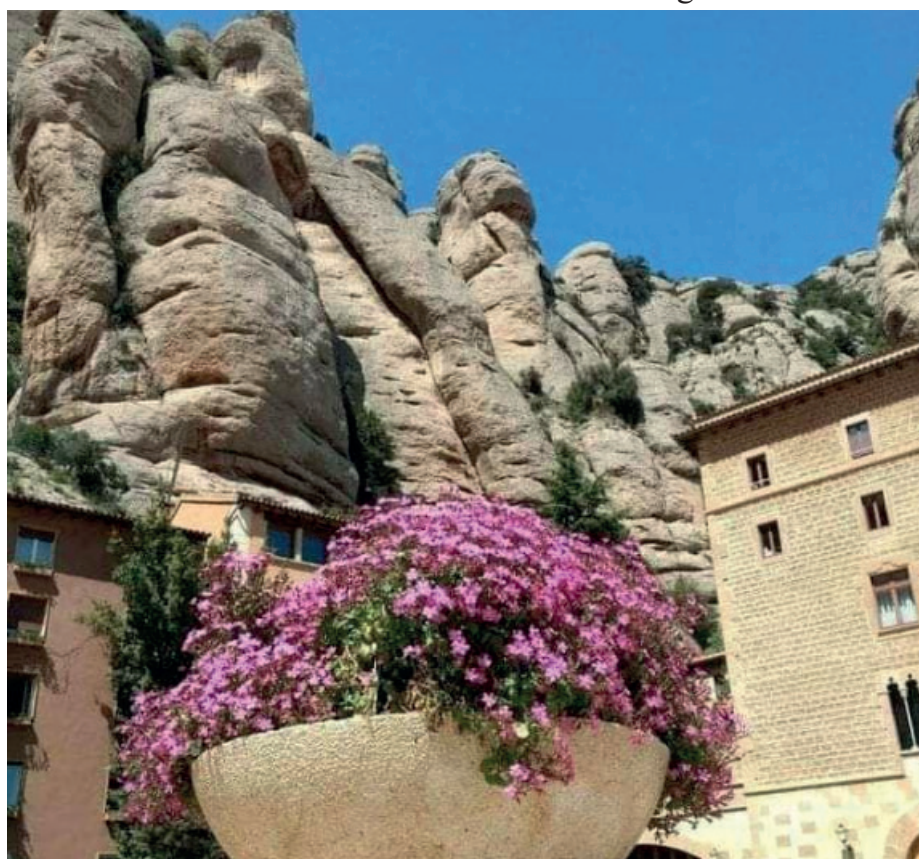
L'entrada al noviciat

1963. Molts dels records d'aquella època es troben dins la nebulosa del temps. Tenc espurnes -o flashos-, detalls del que realment podria haver passat. La grandiositat del monestir, l'estàtua de Sant Benet de la porxada -estranya, si més no a ulls infantils-, aquella escala llarga i fresca per accedir a la porteria; la porta ben gruixuda d'apertura elèctrica -la primera que veia; a Mallorca, si s'usaven, jo no en tenia consciència- que controlaven des de dintre pulsant un botonet. Les sales de visita, minúscules, tancades amb vidrieres, on es podien veure els monjos amb llurs familiars o amics; altres sales més grans, i espaioses; totes decorades amb quadres relatius a la Santa Muntanya, a la Verge... em cridava especialment l'atenció algun gravat relatiu als escolanets músics... La bandera que -deien- havien pres als francesos en temps de la guerra homònima...

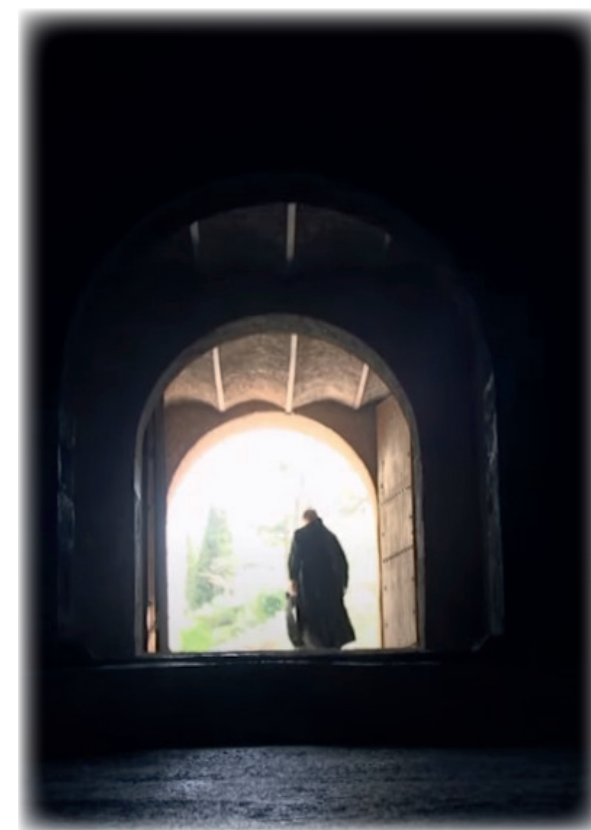
La família vivia a les cel·les de "Nostre Senyora", un antic edifici que dona a la plaça del monestir, externament cobert de

totxos vermellosos, que tenia unes dependències a on vivien les persones que pujaven a Montserrat per viure-hi uns dies. Menjador/saleta, cambres de dormir, cuina i lavabo. En arribar anaves a l'administració a cercar plats, coberts i tassons, que tornaves en partit. Segurament també llençols, tovalles i tovalloles.

A l'abadia, una sala gran -la capitular- envoltada de monjos, presidits pel pare Abat, i familiars, testimonis d'excepció per assistir a l'admissió del(s) nou(s) novici(s). Una gran cerimònia dins la vida monàstica. Però, ai las!, només hi assisteixen homes. La clausura impedeix que les dones puguin participar del solemne acte. A les altres dones, no ho sé, però a la mare, aquella discriminació de gènere li cau com una mala potada. I bé que se'n ressent. En visita posterior, envesteix ver-

La història oficial d'aquesta relació comença el 1962 quan el meu germà major i padrí jove decideix unir per a sempre la seva vida amb la Santa Muntanya, regida pels monjos benedictins al servei del mil·lenari monestir que serva i té cura de la patrona de Catalunya, madona la Moreneta.

balment el mestre de novicis, futur abat, i li descarrega tota la frustració d'una mare en no poder assistir a l'entrada del seu fill. "No és just ni cristià", al·lega. D'aquí passa al supòsit que si el fill està malalt, ella

no el podria socórrer ni, *tansevilla*, veure'l... Argument rere altre, que fan que el mestre de novicis, acabi amb els ulls plens de llàgrimes. Al final, el mestre es gira al nou monjo i li diu: "M'havies dit que la teva mare amollaria disbarats, però fins ara no n'ha dit cap..." Resposta del novell religiós: "És que a casa encara els amollava més grossos...". De fet quan, anys després, el pare Cassià fou abat, va fer moltíssim per adequar els costums seculars als temps actuals, obrint la clausura, per exemple, en casos que era lògica la presència femenina en determinats actes. Segurament les certes i fortes paraules de la mare hi tenguren cosa a veure.

Una anècdota graciosa d'aquesta data la constitueix el fet que era freqüent que entre el cerimonial de l'admissió al noviciat s'hi contemplava el canvi de nom del nou monjo. Del secular al religiós. Havia vingut amb nosaltres -com en altres ocasions- la tieta Mercè Massot, única parenta viva del pare per part paterna. Com a dona, tampoc no havia pogut assistir a l'acte. En acabar, el nostre germà Guillem, que era molt bromista, li va dir: "Han canviat el nom a Pep, li han posat -no ho record massa bé, potser li digués "Toríbio", que era un nom que solia utilitzar aleshores per als acudits-... li han posat "Toríbio". I a la bona tieta li varen faltar cames per anar cap a la porteria del monestir i demanar pel nou novici amb el nou nom. No cal dir que el porter va quedar tot sorprès i divertit amb la demanda de la tieta. I nosaltres, per suposat, vàrem fer un esclafit de rialles.

També devia ser d'aquell moment la història que la mare contava de mi: En una arrencada d'imaginació i coratge infantil havia de matar tots els monjos, degollar-los per a més senyes, per a poder recuperar en Pep i tornar-lo a casa. La cosa no passava d'aquí i, si més no, servia -quan la mare ho explicava- per posar un somris in-

dulgent a l'expressió dels diversos monjos que posteriorment vindrien a dinar o sopar a la casa pairal de Pòrtol.

Ja he dit que el pare i la mare solien fer un viatge anual a Barcelona per a veure llurs fills. En el termini d'una setmana o setmana i mitja aprofitaven per a veure l'estudiant de jesuïta, que corria cada any per la geografia hispànica, segons el curs que feia, i la indefugible pujada a Montserrat per compartir alguns moments dels dies que hi estaven amb en Pep. Això ho feien els pares. Els dos germans que restàvem a l'illa potser els acompanyàvem cada parell d'anys, segons l'època i el moment. Ultra l'essència pròpia de Montserrat i la seva vida monàstica, hi havia tota una sèrie d'elements que em feien especials aquells viatges i que encara record amb emoció: el vaixell, amb tota la seva activitat prèvia a la sortida; l'espessa negror de la mar -immensa als meus ulls d'infant-, els gruixuts norais del port -muts testimonis de la feta-, el profund so de la sirena avisant de la partida, just abans d'iniciar el trajecte; l'ombra de la Dragonera en deixar Mallorca i emproar cap a Barcelona, la travessada pròpiament dita; l'especial olor de la nau, mescla de pintura i combustible; la remor somnífera dels motors des del camarot, el moviment oscil·lant en passar davant la desembocadura del Llobregat -moment que generalment ens advertia el pare de manera específica-, la visió de la grandiosa mola de Montjuïc i del seu castell des de l'aigua, l'arribada al port de la Ciutat Comtal, la vista de l'entranyable estàtua de Colom; el passeig per les Rambles, amb els seus vius colors i la mescladissa de gent de pertot arreu; el "démodé" hotel del carrer del Carme on sojornàvem -reminiscència de l'antiga coneixença comercial del tiet Mariano... Les ineludibles visites al "Parque" per a contemplar els animals -moment que el pare aprofitava per explicar, melangiós i vindicatiu que,

a un costat del Parc de la Ciutadella, passàvem ran del que fou Parlament català, aleshores desmantellat i dedicat a altres funcions- i la pujada al Tibidabo, sempre amb un punt d'il·lusió i sorpresa davant les múltiples atraccions que s'hi oferien, per bé que sempre fossin les mateixes... A tot això, i més coses que et fornien la gran ciutat cosmopolita, cal afegir-hi especialment la visita als restaurants per recuperar forces, on la varietat i composició dels plats que s'hi oferien suposava una nota diferencial en relació a la quotidiana vida casolana.

Arribar a la muntanya de Montserrat t'aportava, endemés, unes vivències característiques... l'anada amb tren, la baixada a Monistrol per a agafar el funicular aeri -la "panereta", que en diuen els autòctons- la vista de la immensa abadia, des de baix, només un punt que s'anava engrandint a mesura que anaves pujant suspès sobre el no res, aguantat només d'uns gruixuts fils d'acer. Encara ara m'estremeix tot aquest seguit de sensacions, tot i que les coses han variat en consonància amb el pas del temps... Travesses amb avió, puges amb el cremallera... Tot canvia per tot, i no sempre per a bé.

Endemés dels viatges diguem-ne "normals", pràcticament organitzats únicament per veure els germans, hi va haver unes ocasions més especials com foren la primera comunió, que es va fer a Montserrat, precisament perquè hi poguéssim assistir en Pep, en aquell moments molt subjecte al monestir per qüestions de la normativa regla; la seva primera missa; un sojorn que vaig fer al monestir, jo sol, quan tenia una quinzena d'anys, que em suposà el primer viatge sense els pares i l'experiència de ser hoste del monestir i viure-hi les seves activitats i encara més. Algunes pinzellades de cada...

La primera comunió

Una de les pujades especials va ser la dedicada a la meua primera comunió. Era l'època que en Pep sols no podia sortir del monestir i els pares, volent que aquesta celebració fos participada dels germans, la varen organitzar a Montserrat. Va ser l'any 1964, el mes d'agost. Hi va pujar tota la família directa i, el dia "d'autos", a més a més, els amics barcelonins de la casa: Els esposos Monjonell, antics coneguts dels tiets Massot, quan arran de la representació de "Lenceria casa Macià" forjaren una forta amistat, i el senyor Bernadí Rifé, farmacèutic, amic coral del meu pare, que no de bades havia passat gran part de la seva joventut a Barcelona, havia estudiat a la Bonanova i havia cursat la carrera de Medicina a la facultat d'aquella ciutat.

D'aquesta diada encara conserv l'exemplar dedicat del treball "Aportació a l'estudi del romancer balear", que feia ben poc que en Pep havia publicat i em va lliurar al mateix acte.

No m'hi extenc més perquè el bon amic Pere Amengual "Quelet" -que precisament hi era- en parla en un altre lloc d'aquest especial, de forma específica i sentida, utilitzant el llenguatge característic de la seva prosa, altament emotiva i evocadora. Vos anim efusivament a la seva lectura.

Missa Nova

El novembre de 1971 -enguany farà el cinquantè aniversari- en Pep va celebrar la primera missa. Lògicament hi tornà haver ple de la família directa, amb l'única absència de la cunyada de Palma, que esperava el que seria el primer dels meus nebots. I a més dels familiars, moltíssima gent de Barcelona, d'arreu de Catalunya i de més enllà, amics i coneguts -ells i

Una setmana a Montserrat, hoste

L'estiu de 1973 vaig passar uns dies molt singulars a la Santa Muntanya. Era el meu primer viatge sense els pares i també suposà el meu bateig en relació al sistema de viatjar. La gènesi sorgí arran d'uns dies que en Pep va passar a casa quan hom plantejà la possibilitat que jo pogués pujar al monestir com a hoste. Aconseguit el beneplàcit dels pares, partírem amb en Pep, amb avió, tren i funicular aeri fins a arribar a la destinació. Allà vaig fer coses que no hagués somniat mai, ja que és molt diferent la vida monàstica vista des

P. Massot amb el seu germà Biel i familiars

guardava una pistola a prop -"la pipa", que en deia ell- fins a l'escriptor Josep Maria Gironella, amb qui vaig arribar a jugar a escacs i tot; passant per algun discret rector de poble, persones relacionades amb la família *lasaliana*, i un valencià que devia ser el primer liberal que coneixia, que tant li era mascle com femella, i encara d'altra curiosa gent... Aquells dies, el meu germà Josep em va comanar la tasca de revisar si una sèrie de llibres procedents de la biblioteca d'Escornalbou ja eren o no a la biblioteca monàstica... Tot plegat una interessantíssima experiència que em marcaria vivament.

de fora que viscu- da des del mateix interior. Compartir en gran part la vida de clausura, des del dinar al refetor de la comunitat, fins a les diverses celebracions dels oficis divins. Vaig conèixer directament una munió de monjos i vaig coincidir a l'hostatgeria amb altra gent de molt diversa índole... des d'un *filoetarra*, que possiblement

Primera Missa -nov. 1971- amb familiars i el P. Miquel Batllori, Baltasar Coll i Pere Llabrés

elles- del meu germà, arran de les seves múltiples facetes intel·lectuals. És ben cert que, anys més tard, aquest nombre de gent s'hagués multiplicat per moltes xifres, degut sobretot al fet del seu nomenament -aquell mateix any- com a director de les Publicacions de l'Abadia, però també per les posteriors i múltiples activitats dutes a terme en diversos camps, que li han fornit una munió de coneixences i d'amistats.

Eixida amb Ramon Díaz

Cal esmentar també, com a profitosa experiència, una estada de cap de setmana llarg que férem al monestir amb l'amic Ramon D. Villalonga, després de fer Magisteri, quan cursàvem Filologia a la facultat, i ell estava preparant una tesi sobre el teatre d'Albert Borguny. Mentre ell es dedicava a la seva tasca, que posteriorment li serviria per assolir el doctorat, jo vaig aprofitar per prendre notes en relació a diverses obres d'història de la Música, bé manuals mals de trobar a d'altres llocs o articles de revistes especialitzades en la matèria. Prou profitós per a diversos treballs que fariem posteriorment amb el Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca. Com en altres ocasions, en Pep ens va guiar per tots els llocs dignes de visita del monestir, sobre tot aquelles bandes que no resten obertes al públic en general.

Darrer viatge dels pares/25 anys de missa nova

No sé a on vaig llegir, ja fa estona, que molt sovint no te'n tems de fer alguna cosa per darrera vegada fins que ha passat un temps. Ni el darrer pic que veus o parles amb una persona, ni el darrer pic que hi dines, sopes o fas alguna activitat conjunta no n'ets conscient. És el pas dels dies, dels mesos o dels anys que t'obre els ulls i et fa caure que "aquella" fou la darrera vegada que vares fer determinada cosa i que, malauradament, resulta irreplicable. Ho sé ben cert; ho he viscut i he experimentat el fet.

Aquest és el cas del darrer viatge amb els pares. Ja s'havien acostumat, amb més interrogants que satisfacció, a l'avió i en aquella ocasió vàrem agafar un cotxe de lloguer al mateix aeroport.

L'estada al monestir fou especialment remarcable pel fet de posar a la nostra disposició alguna de les habitacions principals per a hostes. Em pens que varen dir que, en altres ocasions, havien servit per allotjar-hi bisbes o cardenals. Sigui com sigui vàrem tenir la sensació d'estar millor que mai. Devia ser una de les poques ocasions -potser l'única- que els pares havien habitat dins la mateixa abadia, en comptes de fer-ho a les cel·les. Tot i que els àpats eren al refetor dels hostes, en companyia d'en Pep, en totes les coses el tracte era summament exquisit i ens tractaren encara millor que altres vegades. Llàstima que, sens haver-ho previst -ja ho deia- seria el darrer pic, no només que els pares anassin a Montserrat, sinó que sortissin de l'illa. Parlam de l'any '96. En Pep encara recorda bé amb quin goig la mare va observar i celebrar la creu de Sant Jordi, que li havien atorgat feia poc per festejar els seu 25è aniversari al front de les publicacions de l'Abadia.

En aquesta ocasió, la reunió i la festa eren per commemorar els 25 anys de la primera missa. Degué ser la primera cele-

Als 25 anys de la Primera Missa amb el seu germà Biel i els pares (darrer viatge dels pares a Montserrat)

bració participada per tota la família que no comptà amb l'assistència de la tieta Mercè, traspassada feia uns anys. Mentre, el clan familiar havia anat creixent amb nebots i nebodes, als quals s'hi varen sumar els pares de la cunyada catalana, naturals de Tarragona i amb una llarga tradició de pujades sovintejades -i sojorns habituals- a la Santa Muntanya. Aquesta vegada vàrem compartir àpat amb tota la comunitat, al refetor conventual i, lògicament, amb la presència del protagonista de l'efemèride.

Amb la coral Veus de Mxi

Un dels viatges que vàrem organitzar amb "Veus de Marratxí" va ser per anar a Montserrat. L'eixida, el novembre de 2012, fou espectacular, molt ben rebuts i molt ben atesos. La coral va habitar a l'hotel abat Cisneros i vàrem fer un seguit de visites a diversos llocs de la muntanya, sense deixar de veure -i sentir- el cant de la Salve i el Virolai de l'escolania. El diumenge, després de la missa conventual, vàrem fer una actuació a la Basílica, el darrer assaig per a la qual fou a l'edifici de Nostra Senyora, les primitives cel·les que actualment s'han reconvertit en espais per a activitats socials. No cal dir que en Pep s'havia cuidat de tots els detalls per a oferir-nos una agradable estada i afavorir un emotiu concert.

50 anys de professió

Els pares ja no hi eren, el germà Guillem tampoc, però nebots i... renebots(!) vàrem celebrar els 50 anys de professió del nostre germà -i oncle- monjo. En aquesta ocasió també tornàrem a dinar tots al refetor de la comunitat i, després, visita obligada a les diferents dependències destacables del monestir (biblioteca, jardí, cambril, cor, sagristies, museu, sala de gravats...), guiats

pels experts coneixements d'en Pep -bon coneixedor de llocs, racons i detalls-, no debades revisor i actualitzador de la Història de Montserrat, iniciada pel pare Anselm M. Albareda. Els dies que vaig passar allà -era l'únic hoste, els familiars estaven a les cel·les Abat Marcet- vaig aprofitar per fer feina a la biblioteca, concretament amb el "Butlletí de la Societat d'Onomàstica", revista que conté molt de material relatiu a Mallorca i els seus pobles relacionat amb la toponímia i/o l'antroponímia. És d'agrair el zel d'en Pep per anar duent i posar al meu abast els exemplars corresponents a mesura que el procés de la tasca ho requeria.

Medalla d'or de la Comunitat

Aquest guardó li fou atorgat el 2019. Com que en Pep acabava de sortir d'un greu problema de salut que li suposà una grandiosa operació a cor obert, posterior rehabilitació i estada a la infermeria conventual, vaig ésser l'encarregat de recollir-la. Al cap d'uns dies, amb l'amic Bernat Palou "des Tancat", li férem arribar i vàrem sojornar durant el cap de setmana allà dalt. Vàrem alternar els àpats a la mateixa infermeria, en companyia directa d'en Pep, amb d'altres al refetor comunitari. Varen ser uns dies tranquils que ens permeteren comprovar la positiva evolució del germà gran que ens acompanyà, no podia ser d'altra manera, a veure els llocs més emblemàtics del monestir.

Viatge amb les cosines

El mateix any, feia uns mesos que, mes rere altre, ens reuníem un grapat de cosins i cosines. Va sorgir la idea d'anar a Montserrat i fer participar en Pep d'aquelles trobades, ja que ell no hi podia venir específicament -com feien els demés cosins majors-, nosaltres li fariem arribar l'esperit i la bulla allà mateix, sense que -degut a les seves especials circumstàncies- s'hagués de moure. Dit i fet. Va ser una excel·lent iniciativa que ens va deixar molt satisfets a tots i, per descomptat, a l'homenatjat. Aquests dies vàrem habitar a l'hostatgeria i allà mateix vàrem fer els àpats sempre, això sí, en companyia del nostre germà i cosí. No faltà la visita -guiada seva- a tots els llocs destacables, tant de l'interior de l'abadia com de l'exterior.

Aquest ha estat, de moment, el meu darrer contacte directe amb la Santa Muntanya. Estava prevista una nova pujada amb un altre grup, format per amigues inicialment conegudes pel Facebook i, posteriorment, per Whatsapp, però resultà fallida degut a la greu pandèmia de Coronavirus que encara ens afecta i, malauradament, no sabem bé fins quan. Resta pendent, clar.

Trob que resultarà prou adient acabar aquesta espècie de minicrònica amb un altre record infantil, per a mi prou significatiu. No el puc datar amb precisió, ni tampoc dir que correspongui al moment que Pep

ja havia decidit unir la seva vida a aquella muntanya però, en tot cas, sí que devia ser posterior a la meua primera pujada a Montserrat, explicada més amunt. Parlem d'inicis dels 60 del segle XX. És un flash: El rebedor de casa a Pòrtol, i el joc de futbol amb una piloteta amb el meu pare -una de les poques vegades que el record jugant a aquest joc amb mi- però, sobretot, el so d'una música solemne que em duia reminiscències d'aquelles muntanyes altes i fosques que havia recorregut feia poc amb la mare que em posava esperit degut al mareig. El pare era un impenitent aficionat a l'òpera i he de suposar que aquells sons que record corresponen a alguna obra de Wagner, el seu autor predilecte. Tot i que -tal vegada mesclant moments; no ho podria assegurar cert- la caràtula que record damunt una de les cadires de repòs del rebedor mentre jugàvem correspon a "Cavalleria rusticana", de Mascagni.

Sigui com sigui, aquells sons que em semblaven greus i majestuosos, m'evocaven les especialíssimes formes, ombres i moments emboirats de la muntanya montserratina, amb la qual arribaria a tenir-hi tanta relació. Vincle que no s'ha estroncat al llarg de sis dècades i ha arribat idèntic de sensacions i records fins al dia d'avui. Vivències i emocions de tantíssims moments que em remouen i em commouen les fibres més internes. Sempre amb el meu germà major, en Pep nostre, com a responsable i catalitzador.

VIROLAI

A en Pepet, que li deia la mare

per Pere J. Amengual Bestard

La carretera corria emmarcada a part i banda per un quadre de camps pintats d'ametllerar i garrovers. A l'indret del camí dels Caülls, poc més o manco a un kilòmetre passat el camí de Son Ametller que du al cementeri de Marratxí, giràreu a la dreta per agafar el camí d'Olesa, costa amunt vorejant la paret de la qual emergien les teulades de les cases de Son Verí, per arribar, escortats de pins i garriga, a la plaça de Sant Marçal on continuava el camí com a carrer, un dels més llargs de tot Mallorca, com diu el teu pare en el pregó que llegí l'any 1985 a l'església del Patró. Enfilàreu els revolts empinats de Sant Marçal on els homes baixaven penosament de la bicicleta i pujaven a peu fins que eren dalt de la costa. Travessant Sa Cabaneta, s'obrien al camí els portals rodons de les cases que descriu l'Arxiduc en el *Die Balearen* i deixàreu el Puig Blanc ancorat a les clotes d'argila. El camí ascendia en pendent suau fins al revolt de les cases de Son Caulelles, el casal blanc de calç que marcava el límit de les cases de Sa Cabaneta. Continuava el camí ran de la paret seca que tanca les alzines i el pinar on s'alçava el Pi Gros. Un poc més lluny dormia, amagada dins la garriga, la Cova de Son Caulelles, naveta antiga i entranyable. Ara ja es destriaven les primeres cases al peu de la costeta que hi ha pujant a Pòrtol. Passat el carrer de l'Escola, a l'inici del replà del turonet, vos aturàreu davant una casa dels avantpassats del teu pare que ara habitaven els teus padrins paterns: l'avi Josep i la senyora àvia Antònia. La casa era antiga, de dos aiguavessos, de planta baixa amb portal rodó i una altura. Tenia carrera a davant, a tocar de carrer, forn per coure el pa i corral amb pou a darrere on fruitaven mandarines i un parral ombrejava els horabaixes assolellats. Al fons, una sollar vella i el galliner. Aquesta seria la teva llar al poblet on arribares amb els teus pares, don Guillem, que hi exercia de metge, i dona Margalida, quan just començaves a caminar.

Per aquelles saons els portolans feien olles, aixecaven cases de fang i pedres i conraven el camp. Llauraven i sembraven i a l'estiu batien damunt les eres i tomaven ametlles i garroves. Anaven al cafè, jugaven a set i mig i fumaven Ideals i purets forts. Les dones guardaven la casa i se colgaven amb el seu home, feien una olla de cuinat per dinar i escaldaven sopes per sopar i suraven al·lots i enfilaven pebres, a tocar de setembre, assegudes en terra al portal de casa seva. Els nins anaven a la costura de Ca Ses Monges i berenaven de pa amb oli i *domàtiga*, pa amb sobrassada o pa amb saïm i un polsineu de sucre, quan s'acabava la sobrassada. Sempre pa, quan n'hi havia, i qualche pic *xicolati*. Anaven a collir ametlles, i trespaven cercant nieroncs per dins els pinars i els gorets d'on fugien escapats al crit de l'amo "al·lots !!! Fora des sembrat !!!". Anaven a escola fins els dotze anys i llavors es posaven a fer feina de mossets per aprendre un ofici. Alguns feien d'escolanet. Les nines anaven a costura, i a l'escola, aprenien a cosir i a brodar i ajudaven la mare en les feines de la casa fins que els sortia un nuvi enamorat i es casaven. Homes

i dones anaven a missa els diumenges, i a la Sabatina dels dissabtes les filles de Maria i les monges, les de l'hàbit blau, que en el convent ensenyaven i a les cases consolaven els malalts. Tothom sortia de la parròquia per Pasqua, llevat d'aquells més flastomadors, que d'aquest caire en tenien fama els portolans, tant com de bons treballadors. Cada casa fruïa d'un corral de *fullerots* de moro on cantava el gall i les gallines hi ponien ous, i servia d'amagatall per fer llurs necessitats els habitants de la casa. Les figues de moro eren aliment per als humans, i els porcs que engreixava cada família en feien una bulla quan la madona les trossejava a la màquina de capolar i les mesclava dins el ribell amb farina d'ordi. A cada casa feien matances i menjaven porc tot l'any. Hi havia fusters que feien persianes, i ferrers que ferraven bísties i sabaters que adobaven sabates. Dins la nit, els pastors sonaven el flabiol. A la part més alta del turó, on hi bufava el vent, tres torres de molins fariners feien de guaites. Als carrers del poble els hi havien malbaratat el nom per enaltir la gesta d'aquells que cavalcaren el cavall de la guerra, el trepig del qual encara aletejava per damunt els terrats del poble. Com una por. Un únic agent, tot sol, pistola al cint, gorra de plat i cara de pocs amics, s'abastava per posar ordre quan i sempre que feia falta. La seva presència imposava. Era respectat. I temut. La vida transcorria al llarg del carrer José Antonio, com així mal batiaren el bocí del carrer d'Olesa que travessa el poble. Al llarg del carrer hi havia l'església, petitona, i la plaça just a la vora, amb el pou i l'abeurador; Antoni Teresa matava el divendres a la carnisseria de Can Ribes; al forn de l'església, al cap de cantó del carrer que duia a la rectoria, mestre Jaume feia pa, coques i ensaïmades; a Cas Secall venien de tot; hi havia Ca Ses Verdureres; mestre Bernat Ferrer ventava el foc a la fornai i adreçava el ferro a cops de mall; a Can Pinet venien roba i colònies; al taller de mestre Miquel Xoferet adobaven tota mena de maquinària; feien pebre a Can Marçal davant el cafè de Can Jaume, al costat de Can Teuler. El carrer tombava en sec a la dreta quan arribava a la plaça de Can Flor, davant del cafè de Can Crosta, on tenia l'aturada el *Berliet* de l'amo en Miquel Ros, i seguia per davant Ca na Rosa, Es Cine, Can Barrera i el casal de Ca ses Monges. Deixava el carrer de La Trinitat i Cas Ferrer Tomeu a la dreta, prenia la davallada cap a Sa Bassa i els Clots de sa terra en direcció a Santa Maria. Era, aquest tram del carrer d'Olesa, el carrer major del poble, per on els diumenges horabaixa i posteta de sol passejaven, de dalt a baix, allò que en dèiem "es passeig", en una desfilada tranquil·la i joiosa, les parelles i estols de jovenetes ben mudades que els joves encalçaven i les feien escomesa.

Casa Pairal de Pòrtol

Fou en aquest carrer, a casa vostra, on el teu pare instal·là el despatx per passar consulta. Era un quartet petit a l'esquerra de la sala d'entrada. El va moblar amb una taula i dues cadires, una llitera per explorar els pacients i una vitrina que ben aviat omplí de les mostres de medicines que li duïen els representants i que donava gratuïtament. La finestra del despatx pegava a la carrera i unes cortines brodades a sobre dels vidres protegien la intimitat de l'interior. La gent esperava, a l'estiu, defora, asseguda, a la fresca del matí, als pedrissos de la carrera i, a l'hivern, dins la sala de l'entrada, que tenia un trespol primitiu de morter i macs vius. Un rellotge de peu antic a una raconada, alt fins als llenyams del sòtil, tocava les hores, inscrites a l'esfera amb números romans, que assenyalaven les busques obediènts al moviment del pèndol que marcava, parsimoniós, el ritme del temps; quadres antics cobrien les parets; hi havia una calaixera també antiga i cadires amb el seient i el respall de cuir, plantes d'ombra dins cossiols de test. Damunt la taula que hi havia enmig hi reposaven papers i revistes, sobres oberts i sense obrir, llibres i, adesiara, algun disc de música. Feia olor de tinta, la sala d'espera, de paper imprès. I, quan don Guillem obria la porta de la consulta per sortir o entrar un pacient, s'escampava l'olor de l'esperit amb què sovint es fregava les mans, conferint a la sala, tinta i esperit, una aroma especial.

S'hi posava d'hora el teu pare cada dia, quan tornava de missa, a veure els malalts. A mitjan dematí, acabada la consulta, empenia la volta dels malalts, primer amb bicicleta i més endavant amb un ciclomotor. Jo vaig gaudir l'aventura d'anar amb ell a fer la volta quan va adquirir el biscúter. A sortida de missa, don Guillem convidava els escolanets a acompanyar-lo quan no hi havia escola. Esperàvem que acabàs la consulta i ens encolcàvem, dos o tres, un davant i els altres darrera. I és que ho era tot una aventura tresscar per Pòrtol, Sa Cabaneta i fora vila, carrers i camins sense asfaltar amb el biscúter que don Guillem feia brumir que corria fent bots per damunt els sotracos i deixava un rossegall de pols al darrere.

La gent oblidà el malnom antic de ca vostra i li digueren Cas Metge. Tu i els teus germans, Joan, Guillem i el petit Biel fóreu de Cas Metge i la mare, dona Margalida, era "sa senyora" des metge. Les atencions i dedicació del pare envers el poble i el tarannà amatent i servicial de la mare que li feia d'infermera i es posava en lloc d'ell en aquelles coses que requerien més paciència i habilitat, com era treure una busca d'un ull o una espina, establiren una relació molt planera, fins i tot cordial, amb la gent del poble i, de manera especial, amb els veïnats de can Pericàs, can Pere d'Inca, can Cantó, can Quelet, Cas Rugal, can Ferriol... A aquestes cases, prop de ca vostra, hi habitaven parelles joves que convivien amb els vells i tenien fills de la teva edat amb qui compartires infància i anares a escola. Et recorden adesiara a la terrassa del cafè de Cas Tord:

- *I en Pep Massot?*
- *Se'n va anar per monjo. I encara hi és. A Montserrat. Ja fa anys. Tota una vida.*
- *Sí. En deu tenir prop de vuitanta.*
- *De petit, ja li agradava llegir. Es quedava a ca seva quan noltros sortíem a jugar.*

Passaren els anys d'estudiant a Monti-Sion. Llavors, a la Universitat de Barcelona. El teu germà Joan se'n anà amb els jesuïtes. Jo havia ingressat al Seminari. Hi havia entre la vostra família i la nostra de Can Quelet una relació de confiança afavorida per

la proximitat, l'edat dels fills de les dues famílies i els llaços familiars que ens unien. Era corrent que "sa senyora" s'aturàs a ca nostra un parell de cops a la setmana, quan anava a comprar a la botiga, a tafanejar amb ma mare els xafardejos del poble. Succeïa una cosa així:

- *Antònia, mira, te duc un bocinet de coca amb pebres que acab de treure des forn. Com que sé que agrada molt als al·lots...* I posava damunt la taula de la cuina un bon bocí de coca tota ensucrada.
- *Moltes gràcies, senyora.* -Deia ma mare, i jo, calladet, menjant-me la coca amb els ulls. Que "sa senyora" era molt bona cuinera i pastissera. Feia un braç de gitano...

Llavors venia la part més interessant de la conversa:

- *Què no sàbies que...? M'han dit que... Diuen que han dit...*

I ma mare m'enviava a mi a cas Metge quan era ella qui havia fet una coca amb verdura o de pasta de quarto.

Un dia d'estiu, feia sol, jo havia fet tercer de llatí i tenia vacances, ta mare es presentà a ca nostra. Sempre riolera, es quedà damunt el portal amb cara més seriosa que de costum:

- *Ave Maria Puríssima.*
- *Concebuda.* Respongué ma mare del fons de la cuina.
- *Passi, passi.* Parlaren un poc de les coses de cada dia i, al cap d'una estona, "sa senyora" exclamà amb veu baixa, com si volgués expressar una confiança:
- *Antònia, en Pepet se'n va a Montserrat.* Ma mare romangué en silenci, aturà de fer el que tenia entre mans i, al cap d'un instant, digué:
- *A Montserrat?*
- *Sí.* -Continuà "sa senyora"- *Vol esser monjo de Montserrat. Ahir vengué don Martí, l'ecònom, a ca nostra i parlaren plegats. Està decidit. Parlà compungida.*

I ma mare, de cop i volta, per animar la situació:

- *Li anirà bé, senyora!!! Jo sempre ho deia que en Pep era bo per això. Li agrada estudiar i és molt de resar i d'anar a missa. No passi ànsia, senyora, ja veurà que tot anirà bé. Que són capellans els monjos?*

I sa senyora li explicà que, primer, havia de fer el noviciat, llavors els vots i, si el trobaven preparat, seria capellà.

Encara no havia acabat de parlar quan vaig veure apropar-se don Guillem, amb unes bones passes i un somriure ample a la boca, que va escometre ma mare des del portal:

- *Antònia, que ja vos ho ha dit dona Margalida? En Pep se'n va a Montserrat. Ahir ho va dir a don Martí. Vol esser monjo de Sant Benet.*

Es feu endins i ens trobà dins la cuina. Continuà explicant qui eren els monjos de Montserrat i ens feu a saber que el seu lema era oració i treball.

- *Veurem. Veurem. Déu dirà.* Afegí entre el desig i el dubte del qui no sap el que ha de venir, encara que intueix cosa bona.
- *Quants d'anys té, ara?* Demanà ma mare.
- *Vint. Vint anys.* Respongué ta mare.

Uns anys després, que havia acabat Humanitats al Seminari, jo era a casa quan entrà “sa senyora”, i aquest pic tirà dret:

- *Antònia -digué- en Bielet ha de fer la primera comunió. I hem pensat que la faci a Montserrat*
- *Li donarà en Pep?- va exclamar ma mare.*
- *No, Encara no l'han ordenat. Li donarà el pare Abat o no sé qui. Ja veurem.*
- *És que en Pep és el padrí jove d'en Biel - insistia ma mare.*
- *Sí. Però venia per una altra cosa. Mos agradaria que hi venguessin amb noltros en Pedrito i na Catalineta. Els agradarà anar a Barcelona i veure Montserrat.*

Vaig obrir uns ulls com a platets, imaginant el vaixell i la mar, Barcelona, Montserrat... “sa senyora” es girà cap a mi i em demanà:

- *Què vos agradaria? - El to de veu només admetia una resposta:*
- *Ja ho crec! I a na Catalina, també -me vaig avançar – . Ara li diré, tot d'una. Moltes gràcies. I veurem en Pep.*

Ma mare em volgué calmar i digué:

- *Bé. Bé. Ara en parlarem a ton pare, en dinar. Veurem què dirà.*

“Sa senyora” somrigué amb un somris que ho deia tot. Estava fet.

Era el mes d'agost de 1964. Formàvem l'expedició a Montserrat, a més de la meva germana i un servidor, els teus pares, don Guillem i dona Margalida, i en Biel, el germà petit que havia de combregar; en Guillem, el germà que feia tres, uns anys major que jo, que duia ulleres fumades i una càmera penjada al coll. Va ser el meu bon amic en l'eixida i el fotògraf. Completaven el grup la tia Amàlia i la tia Mercè, padrina jove d'en Biel, que amb una llàgrima als ulls acomiadà al peu del vaixell na Francisca, la dama de companyia de qui no es separava mai. La casa de Pòrtol romanía a cura de madò Margalida, sa madoneta, de confiança de tota la vida.

Aquest era el primer cop que m'embarcava de veres, encara que uns anys abans havia navegat amb altres companys del Seminari fins a l'illa de Cabrera on gaudírem d'una setmana d'acampada memorable. Aquesta vegada m'embarcava en un vaixell gran, un de la Transmediterrànea, dels que feien la travessa Palma-Barcelona-Palma, el primer pic que em feia mar endins i m'allunyava de la Roqueta.

A l'alegria de pujar a coberta s'hi afegí la impressió que em causà el moviment de l'aigua que les hèlixs removien quan, molt lentament, aquella massa imponent desatraca del moll vell; primer es decantà uns metres en horitzontal, llavors girà damunt sí mateixa, lo just per prendre l'angle exacte per posar proa a la bocana del port i, a poc a poc, eixamplar la vista sobre les palmeres de Sagrera, els llums del Passeig Marítim que s'allunyaven i la Seu que es fonia a l'ombra de la nit; D. Guillem ens arplegà a popa, com un petit ramat, sense fer cas de la gent que encara deambulava per damunt coberta, i... “Per lo senyal...Sr. meu Jesucrist... el primer misteri...Pare nostro, vos qui estau...Déu vos salve, Maria...”, passàrem un rosari d'allò més mariner, la Salve i la Lletania incloses, sense deixar el Parenostro per les intencions del Papa; em vaig entretenir mirant com desapareixia la ciutat i vaig admirar la immensitat de la nit sota un cel d'estels dins la mar gran. L'ull de bou del *camarot* em deixà veure, ja en la llunyania, la silueta del castell de Bellver que ens acomiadava.

Em despertà la remor de la gent pels passadissos; En Guillem ens menà a la meva germana i a mi al pati de butaques on prenguérem un cafè amb llet amb un *croissant* a la barra de la cafeteria i sortírem a coberta; la gent s'hi arplegava mentre el vaixell avançava, contemplant com s'apropava, envoltada de calitja fina, la ciutat de Barcelona. Ja clarejava, en el cel encara brillava un estel, el temps era bo però feia frescor allà fora, encara que era estiu de ple; ens arremolinàrem tots tres, D. Guillem comparegué rere nosaltres i es repenjà amb les mans una damunt la meva espatlla i l'altra damunt la d'En Guillem, quedant la meva germana en mig d'ambdós en una abraçada paternal:

- *Mira, Barcelona !!! Allà, En Colón ! En Colón! amb el braç estirat, mira, mira!*

- *El castell de Montjuic!!!*

- *El funicular !!!-deia, assenyalant amb el dit.*

Foren les primeres imatges de la Ciutat Comtal que es varen gravar als meus ulls. Botàrem del vaixell, ens trobàrem amb en Joan, el germà que s'unia a l'expedició, vestit amb la sotana i el faixí dels jesuïtes, i enfilàrem la Rambla; mentre caminàvem, mirava els quioscos que exposaven els diaris del dia i revistes de tot color, les parades de flors que ja n'hi havia d'obertes, observava la gent amunt i avall, els carrerons que conflueixen a la Rambla, les boques del metro, els taxis amb el seu color característic, els autobusos que feien fum, mirava els arbres, la llum del sol que es filtrava entre les branques de fulles verdes... respirava un aire que no havia respirat mai; vaig tenir la sensació que Barcelona era una gran ciutat, amb gent de molt diverses classes i de diferents contrades, com m'havien dit, també bruta; confirmaven aquesta darrera impressió els edificis, com la façana de l'església de Betlem on anàrem a missa, amortallats d'una polsina negra a causa del fum del trànsit, de la humitat i la manca de neteja.

En Joan, que coneixia Barcelona, ens feu de guia i ens mostrà el que es podia veure en un dematí de la ciutat: a més de les Rambles, la plaça de Catalunya, el passeig de Gràcia, la Universitat, passàrem per la Sagrada Família... Després de dinar agafàrem un tren que ens dugué a Monistrol i d'allà en el funicular, deixant el món en terra, com en un vol, pujàrem al cel lluminós de Montserrat. M'impressionà la muntanya serrada, la Basílica, la gent de pertot arreu, religiosos i monges, passejant i resant a la Moreneta. Ens acomodàrem a les cel·les antigues del Monestir, on hi feia una calor que Déu n'hi do, a l'espera de la primera comunió d'en Biel. Mentre els pares feien les gestions pertinents per visitar-te i preparaven la comunió, en Joan ens menava a en Guillem, sa meva germana i a mi per les rodalies de la muntanya, els Misteris, el Via Crucis, la Cova on trobaren la Moreneta, el monument a Ramon Llull... ara anàvem amb el cremallera, que grimpava aferrat a la roca com un felí, a la muntanya de Sant Jeroni... Ens reunírem amb tu abans de la celebració de l'Eucaristia que el Pare Cassià M. Just, mestre de novicis, celebrà només per a nosaltres. Tingué a la breu homilia paraules assenyades i d'afecte per al nin que combregaria per primera vegada. En Biel, enmig dels pares, quietet, sense perdre

Primera Comunió del seu germà Biel -agost 1964-

la compostura, amb un llibret de nacre a les mans, se'l mirava i l'escoltava amb ulls deixondits. Als peus de la Mare de Déu de Montserrat el pare Cassià donà la primera comunió a en Biel, don Guillem i dona Margalida estant un a cada costat, mentre a la tia Mercè li queien unes llàgrimes com a perles. Llavors combregàrem els assistents a la celebració. Acabada la missa, obedient a la regla de Sant Benet, et retirares a l'Abadia. La família i acompanyants celebràrem a un restaurant de la plaça de la Basílica l'esdeveniment amb un dinar, del qual en guard memòria gràfica.

Dinar de la Primera Comunió del seu germà Biel -agost 1964-

VIROLAI

*Rosa d'abril, Morena de la serra,
de Montserrat estel;
il·lumineu la catalana terra,
guieu-nos cap al Cel.*

*Amb serra d'or els angelets serraren
eixos turons per fer-vos un palau.
Reina del Cel que els Serafins baixaren,
deu-nos abric dins vostre mantell blau.*

*Alba naixent d'estrelles coronada,
Ciutat de Déu que somnià David,
a vostres peus la lluna s'és posada,
el sol sos raigs vos dona per vestit.*

*Dels catalans sempre sereu Princesa,
dels espanyols Estrella d'Orient,
sigueu pels bons pilar de fortaleza,
pels pecadors el port de salvament.*

*Doneu consol a qui la pàtria enyora,
sens veure mai els cims de Montserrat;
en terra i mar oïu a qui us implora,
torneu a Déu els cors que l'han deixat.*

*Mística Font de l'aigua de la vida,
rageu del Cel al cor de mon país;
dons i virtuts deixeu-li per florida;
feu-ne, si us plau, el vostre paradís.*

*Amb vostre nom comença nostra història
i és Montserrat el nostre Sinai:
sien per tots l'escala de la glòria
eixos penyals coberts de romani.*

Rosa d'abril, Morena de la serra...

Lletra: Jacint Verdaguer Música: Josep Rodoreda

D. Guillem ens feu notar, en el dinar, que no havíem coincidit amb l'escolania i no havíem sentit cantar el Virolai. Ens proposà d'anar a missa l'endemà a migdia, que era diumenge, abans de baixar a Barcelona per tornar a Mallorca, que l'escolania hi cantaria. Vaig sentir els escolanets de Montserrat durant la celebració eucarística i, en acabar, esclafiren a cantar "Rosa d'abril..." que fou reprès de seguida amb un cor de veus pels allà presents posant-se dempeus "Rosa d'abril, Morena de la serra, de Montserrat estel..." Els escolanets interpretaven les estrofes: "Amb serra d'or los angelets serraren eixos turons per fer-vos un palau..." "Alba naixent d'estrelles coronada..." Després cantava tothom, a una sola veu, la Basílica explotava de llum i de sentiments... "il·lumineu la catalana terra... guieu-nos cap al cel", que el Virolai era l'himne de la terra i de la seva gent. Vaig veure, homes i dones, plorant llàgrimes de la fe i l'emoció que de molt endins feia néixer en ells el cant del Virolai.

Gràcies, Pep. I molts anys.

Pòrtol, 23 d'abril de 2021. dia del llibre.

Un horabaixa premiat

PREMI D'HONOR DE LES LLETRES CATALANES

per Bernat Martorell i Morro

"Som viatjants
de paraules"
(Mossèn Alcover)

Escric aquesta petita crònica a prop de Montserrat amb dos pen-saments. Primer de tot, per l'apreci que tenc al guardonat. I segon, per l'estima que tenia a la persona que va entregar-li el guardó. És un privilegi tenir a prop el Monestir de Montserrat i on fa uns quants lustres hi roman el monjo i mallorquí P. Josep Massot O.S.B. Però qui havia de dir que pocs dies abans del trist desenllaç de na Muriel Casals, Presidenta d'Òmnium Cultural, dinaria amb ella devora la seva seu i que justament els dos temes principals de la conversa van ser el P. Massot i coses de Mallorca. Me'n record de ses darreres paraules que li vaig dir: els mallorquins som un poc empegueïdors, i també es nostre monjo no és molt amic d'homenatges i enlairaments.

Havien passat tot just deu anys d'aquell juny de 2002 en què el P. Massot va entrar a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. I ara un horabaixa càlid del 13 de juny de 2012, tot pujant corrensos per ses escales del Palau de la Música, arrib prest a la sala de recepció i enmig d'es trui em top amb na Muriel Casals. Tot d'una apareix el P. Massot que manifesta sa seva alegria per la presència d'un conciutadà de Ciutat de Mallorca. Vaig dir-los que m'alegrava d'aquest premi, perquè hi havia molts motius per atorgar-lo. "És ver", va dir na Muriel.

No ho dic amb un grau de suposança, perquè som testimoni de quasi aquests seixanta anys des de l'Abadia de Montserrat, admirat i

veient aquest *cum labore maximo* de formigueta, amb una idea clara de servei a la cultura del país. Una feina amagada des la humilitat i des del silenci del claustre benedictí, si bé, obert i a l'abast de tot un univers cultural. Adesiara, pens que només amb la qualitat de la revista Serra d'Or, ja saldava el present guardó. Per això, consider que és molt important el que al cap d'una estona diria la Presidenta d'Òmnium: "tota la tasca del P. Massot ens serà necessària molts anys i que la concessió d'aquest Premi d'Honor no és més que un **punt i seguit.**"

Aquest treball incessant i perseverant -per ventura capaç de foradar com una gota d'aigo aquesta pedra tan dura i mil·lenària de Montserrat- ha fet possible conèixer la nostra cultura que ha arribat a milers de lectors. Sempre amb una pensa clara i lleial del guardonat a través de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat: llibres, revistes, col·leccions. Tal com deia un dels membres del Jurat, Ramon Pla: "les obres de Josep Massot han mostrat la vitalitat i la qualitat de la nostra cultura amb un treball literari, erudit i artístic."

A l'acte hi eren presents molts representants del món cultural i antics guardonats, i un servidor estava just darrera del qui anava a rebre el Premi d'Honor. El veia l'home més xalest del món, però amb aquell aire humil com si tot allò no anàs per a ell, com si el guardó li passàs de llis. I a més, algun moment el veia un poc cavil·lant. I em vaig preguntar si no estaria passant ànsia per sa feinada que li esperava al vespre de retorn al monestir. Em vengué a la memòria aquella anècdota real del Cor de la Basílica de Montserrat mentre els monjos resaven les Vespres. Hi ha un moment de silenci després de cantar uns salms i un càntic, i es veu que a un germà seu de comunitat se li feia massa llarg aquell silenci; i el va rompre dient amb veu alta allò que en aquell moment estava pensant: "Ai, Senyor, amb sa feina que tenc!" . Supòs que va ser un dels dies de més rialles al Cor monàstic.

L'any 1974 el filòleg i lingüista ciutadellenc Francesc de Borja Moll va escriure un llibret amb el títol: "**L'home per la paraula**". En cert sentit és el que el P. Massot ha esdevingut en el temps. A ell li deia un dia que quan estava en una parròquia del centre de Barcelona tenia un company jesuïta que xerrava 40 llengües i sempre em repetia que eren poques fins a arribar a les tres mil llengües existents a la humanitat. Jo pensava amb tot el que el P. Massot ha fet com a historiador, editor i filòleg; que coneix massa bé sa nostra llengua, el grec, el llatí, francès italià, portuguès, anglès, alemany. I encara no sé d'on li ve de conèixer l'occità, el neerlandès. Sense comptar ses llengües romàniques: llatí, català, castellà, provençal, sard, romanès, retoromànic, a més de grec i hebreu; i podríem afegir de qualque manera l'aprenentatge de l'àrab, bé imitant a Ramon Llull.

A hora baixa no estava gens ensopit, deduesc per les volades que vaig fer amb poca estona i sobretot, embadalit per aquest marc tan bell de l'obra modernista del Palau de la Música (1908) de l'arquitecte Lluís Domènech. Amb els ulls clucs, recordava aquella frase del nostre poeta Costa i Llobera: "Oh dolç estatge de bellesa i pau!". Sense voler dur sa contrària a l'escriptor rus F. Dostoyevki quan diu que la bellesa salvarà el món, sempre he pensat que la saviesa i la bellesa van ben concorde. Tot hi ajuda, però n'estic convençut que la intel·ligència, la saviesa, el seny haurien de regir el nostre orbe. Què diferent seria si el món giràs per aquests homes i dones savis!. Conserv a la memòria aquella frase de quan passava cada dematí per davant la universitat de Valladolid escrita al seu frontis: "La saviesa humilia la ignorància" .

Palau de la Música Catalana

<https://yourguidebarcelona.com/es/travel-guide/sightseeing/highlights/buildings/palau-de-la-musica/>

Aquell horabaixa em quedaven un poc lluny aquelles classes magistrals a la Facultat de Teologia del Dr. Frederic Raurell sobre els llibres sapiencials de la Bíblia. I en concret, el capítol 7 del llibre de la Saviesa del qual tenc gravat aquella lletania dels dons de la sapiència que té un *esperit intel·ligent, sant, únic i variat, subtil, àgil, penetrant, immaculat, clar, inofensiu, benèvol, agut, sense traves, benefactor, humanitari, segur, incommovible, tranquil, capaç de tot, atent a tot. Sense canviar res tot ho renova i passa per les ànimes santes i en fa profetes i amics de Déu. És més meravellosa que el sol i tot l'univers de les estrelles.*

En aquella època, quan encara era un al·lotell, estudiava teologia a Barcelona i sovint agafava es tren per anar a la biblioteca dels jesuïtes del Centre Borja de Sant Cugat del Vallès. Molts pics em trobava el P. Miquel Batllori S.I., un savi i humanista. El dia que li vaig dir que era mallorquí, em va començar a xerrar del P. Massot que havia estudiat a Monti-Sion. El P. Batllori havia estat traslladat des de Barcelona com a professor a aquest col·legi refundat el 1938. Un altre dia em contà l'anècdota de la seva arribada a Ciutat de Mallorca a trenc del 1940. Em deia: "M'enviaren a l'illa perquè es veu que no feia bonda segons el Règim i com mig exiliat. Aquell dematí que vaig arribar amb vapor a Ciutat, per mor de ses maletes, vaig voler agafar un carruatge de cavalls (taxi) per anar fins a Monti-Sion. Arribats a terme, vaig demanar an es cotxer es preu del trajecte. I supòs que per la cara que vaig posar del preu (2,50 pts), es cotxer em va dir: "Oh!, es que darrerament ses garroves (benzina) han pujat molt de preu."

No va ser fins que el P. Massot va complir els cinc anys que va conèixer el P. Batllori, ja que anava a ca seva del metge Dr. Massot. Des de llavors seran moltes les ocasions en què es veuran aquests dos grans savis lletrats. Anys després, el P. Batllori vendria a fer conferències a Mallorca. I l'estudiant Massot mentre feia sa carrera a la Universitat de Barcelona, residia als jesuïtes de Sarrià. Finalment el P. Batllori passaria llargues estades a Montserrat; d'on ens agradaria sentir de ses seves parets monàstiques aquelles xerrades.

Crec que va ser un horabaixa ben premiat en molts sentits. Pel P. Massot, per l'Abadia de Montserrat, per la cultura catalana-mallorquina. Aquest premi d'honor va ser instituït per Òmnium Cultural i s'atorga des del 1969. Des de llavors, l'han rebut a les nostres illes: en Francesc de Borja Moll (1971), en Josep M. Llompart (1982), en Marià Villangómez (1989) i es darrer fou es nostre andritxol Baltasar Porcel (2007), amb qui algun mes d'agost havíem coincidit a sa cala de Sant Elm.

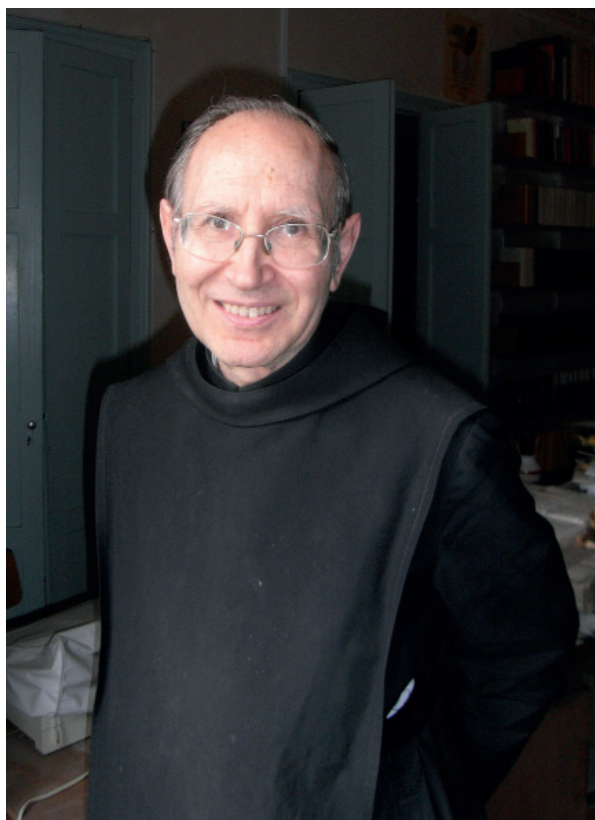
Al principi de l'escrit -citant a Mn. Antoni Alcover- hem fet com un viatge literari des de la seu d'Òmnium Cultural a la Seu de Mallorca. Ensem, hem començat aquesta crònica des d'un Palau de la Música de la Ciutat Comtal i hem arribat fins a un carrer del Palau de Ciutat de Mallorca, on tingué lloc una matinada de novembre la naixença d'un nin que li posarien el nom de Josep.

A sa dècada dels 60 del segle passat, quan estàvem en es Seminari Menor, sortíem molt poc cap a Ciutat. Algun pic, amb el llavors prefecte i teòleg, anàvem a veure l'església mare, tal com deia ell. Ara després de molts anys i quan ja aquell mateix jovenívol prefecte és el Degà de La Seu, quan venc a l'illa, pas per la Murada vora mar. I entr a la Seu on els meus pares em deien que vaig rebre el Pa dels àngels quan era molt petit. Després de visitar la capella de Sant Bernat, no deix de passejar pels carrers al voltant de la Seu i -sense tèmer-me'n- passa el temps volant davant la bellesa d'aquells patis nobles amb la frescor i fragància de les alfabaguères.

Aquesta bella Seu que besa la mar on va néixer en les fonts baptismals el nostre Josep i que el poeta Costa i Llobera la descriu: "sobre el mar que humil li besa l'escambell del setial". El rei en Jaume, per ventura prometé construir-la en honor de la Mare de Déu si se salvava dels temporals de la mar i pogués conquerir Mayurka. Per ventura ho demanà a aquella Moreneta que ja coneixia: **Aquella Verge beneïda, advocada nostra que és estrella del mar que guaita i guia als qui van per terra i mar i els du al port de la salut.** (Llibre Vermell de Montserrat, 1399).

Josep Massot i Muntaner, monjo de Montserrat

per Antoni Pou i Muntaner

Per entendre la personalitat del P. Josep Massot és imprescindible tenir en compte la seva faceta de monjo, i particularment, del monestir de Montserrat, on ha viscut pràcticament de forma ininterrompuda des dels seus 20 anys (a excepció de petites estades a l'estranger per estudi). La vida de monjo benedictí combina de manera equilibrada moments de pregària en comú, moments de lectura personal, àpats en comunitat (normalment en silenci, i en els quals un monjo llegeix un llibre en veu alta), i mitja hora de recreació, amb sana conversa després de sopar. Aquest horari la tradició monàstica el va descriure amb el lema

“ora et labora”, “prega i treballa”, que són les dues dedicacions a què el Josep ha dedicat més temps. Fins fa tres anys, aquesta regularitat horària només es veia interrompuda pel dia de cada setmana que el P. Massot baixava a la seu de Publicacions, a Barcelona, al carrer Ausiàs Marc; o, de tant en quant, per fer alguna conferència. L'estil benedictí montserratí inculca una qualitat de tracte, una certa humilitat, i un gust per la cultura; dimensions que han trobat en el Josep Massot un bon receptacle i una predisposició que ja li venien del seu tarannà.

Vocació

Josep Massot i Muntaner entrà al monestir de Montserrat el 1962. El 1959 començà els seus estudis de Filologia romànica a la *Universitat de Barcelona* i residí al Col·legi Major Loyola, dels jesuïtes, a l'Institut Químic de Sarrià. En aquells moments allà hi havia molts mallorquins, alguns d'ells antics companys de batxillerat del Col·legi de Montisio de Palma. Amb alguns d'aquests companys, entre ells el Fèlix Pons, el qui serà després president del Congrés dels Diputats, fa una excursió per conèixer el monestir de Montserrat i li causà molt

bona impressió. Va anar pujant altres vegades sol, fins que un dia va veure que podria ser un bon lloc per realitzar la seva vocació religiosa. Conta que no va ser cap conversió especial: en aquella època la societat no estava tan secularitzada i que un fill entrés a la vida religiosa era una possibilitat que no semblava estranya a la majoria de famílies.

L'etapa de formació

Quan el Josep demanà per entrar a Montserrat el mestre de novicis era el P. Cassià M. Just (que serà abat de Montserrat entre el 1966 i el 1989) i acceptà que ingressés abans d'acabar la carrera, permetent-li que estudiés al monestir i que baixés a Barcelona a fer els exàmens. El noviciat és un temps de formació en l'espiritualitat benedictina i d'adaptació a la vida monàstica, on els novicis surten el menys possible del monestir, i als anys 60 encara es vivia d'una manera més estricta que ara, però el P. Cassià considerà que amb el Josep Massot valia la pena fer algunes excepcions. El Josep conta l'anècdota de quan va anar a la Universitat de Barcelona per recollir el premi extraordinari de Llicenciatura, va sortir per la televisió, i per casualitat ho va veure el P. abat Escarré, estranyant-se i fent ironia del fet que deixessin els novicis voltar fora del monestir.

Va ser el mateix P. Cassià que l'animà a llegir l'obra de Bernanos, *Els cementiris sota la lluna*, que tenien a la Biblioteca de Montserrat, i que encara no havia llegit perquè era un llibre prohibit i difícil de trobar. Certament, el nivell intel·

lectual de molts monjos de Montserrat, i el catalanisme que es respirava a la comunitat, ajudà a que el Josep es decantés per aquest monestir i no un altre a viure la seva vocació religiosa.

Va entrar als 20 anys, tot i que en aquella època els nois que entraven normalment al noviciat tenien uns 15 o 16 anys, i podem contar doncs que el Josep era vist pels seus companys com una vocació tardana, amb un tarannà que s'allunyava una mica de les actituds més adolescents dels qui convivia amb ell. En aquells moments Montserrat vivia una situació especial: un gran nombre de monjos, la majoria professors del Josep, i amb una mentalitat intel·lectual oberta, decidiren crear una nova comunitat a Cuixà (Catalunya Nord), separant-se de Montserrat, i amb l'ideal de portar a terme un estil de vida monàstica més d'acord amb l'*aggiornamento* del Concili Vaticà II. No costa d'imaginar com això fou emocionalment difícil pels qui, com el Josep, combregaven molt amb l'ideari d'aquesta nova comunitat, però no veien clar que el projecte es pogués dur a terme a nivell pràctic. També per aquest fet, degut a la minva de professors, a més de ser alumne se li demanà que donés classes del que sabia a l'escola de teologia i filosofia de Montserrat: literatura, català, etc. per tant, a més d'estudiar havia de preparar les classes que havia de fer als companys; sense deixar d'ajudar a Publicacions.

En la seva etapa de juniorat tingué com a formadors el P. Miquel Estradé, que havia estudiat llengües clàssiques a Oxford, gran escriptor i amant de la cultura catalana i el P. Guiu Camps, biblista de renom. A l'estiu de 1966, encara junior, va anar a l'Abadia de Münsterschwarzach, a estudiar alemany.

El 6 de Gener del 1969 feu la professió solemne i el 1971 fou ordenat de prevere. Al mateix any començà a donar classes a la Universitat de Barcelona, cosa que només va fer per pocs anys, degut a l'augment de treball que s'anava generant a Publicacions. El 2021, per tant, celebrarà els 50 anys d'ordenació sacerdotal, de director de Publicacions, i de l'any que començà a donar classes a la Universitat.

Els abats que trobà

Tot i que pràcticament no va tenir contacte directe amb ell, el Montserrat que el Josep es troba és el que havia anat configurant el P. Aureli M. Escarré. Emprenedor, polític i intuïtiu, havia buscat l'esplendor de Montserrat potenciant els gremis (petites associacions entre monjos del monestir que tenien els mateixos interessos intel·lectuals o artístics, als quals se'ls facilitava despatxos comuns o tallers, com foren el l'Escriptu-

Monestir benedictí de Sant Bonifaz (Munich)

ra, el de Monàstica i el de Litúrgia). Era amant de les arts i l'estudi, i envià molts monjos a fer la carrera a altres indrets de l'Estat espanyol i a l'estranger, o a conèixer la realitat d'altres monestirs. Tot i que al començament del seu abadiat acceptà de cor el règim de Franco (el gran enemic era el comunisme), a partir del 1946 amb les festes de l'entronització de la Mare de Déu de Montserrat, va arribar a esdevenir un referent de catalanitat per la seva protecció d'activitats culturals i sociopolítiques; i encara més, després de l'entrevista que li van fer al diari francès *Le Monde* (14 de novembre del 1963), posicionant-se en contra del règim de Franco, demanant que el poble pogués escollir el seu govern, i criticant que no respectava la doctrina social de l'Església, els drets humans, ni la cultura catalana.

Quan el Josep Massot entrà al monestir, el P. Gabriel M. Brasó feia d'abat coadjutor del P. Aureli M. Escarré (que encara conservava el títol d'abat de Montserrat). Un abat coadjutor és un abat elegit per al govern del monestir, amb drets de successió, mentre que l'abat titular només conserva el títol i els honors. L'abat Gabriel era de tarannà intel·lectual i és recordat per la seva capacitat d'oratória i el seu interès per l'espiritualitat monàstica, tot i que no es pot deixar de banda la seva implicació en la defensa del català i dels drets socials. L'Octubre del 1966 fou elegit president de la Congregació de Subiaco, a la qual pertany Montserrat, i es traslladà a Roma. Al seu lloc, la comunitat elegí el qui fins aleshores havia estat el seu prior, el pare Cassià M. Just.

El Josep i l'abat Cassià ja es coneixien molt per la relació que havien tingut en el noviciat, i va ser ell que li va demanar el 1971 d'agafar la direcció de Publicacions de l'Abadia de Montserrat, i que escrivís la història recent de Montserrat, *Els creadors del Montserrat modern*, per la qual cosa li va deixar consultar els Arxius de Montserrat, que no estaven oberts a tothom, el que demostra la confiança que li tenia com a historiador equilibrat i assenyat.

Estudis a l'estranger

Els formadors i superiors volien que anés a Lovaina a estudiar Història de l'Església, però Josep Massot, enamorat de la Biblioteca del monestir manifestà que preferia quedar a Montserrat fent recerca. Exposà el seu interès per estudiar alemany, que en aquell moment era la llengua principal en quasi tots els estudis científics, i per tant també en els articles d'estudi de les llengües romàniques.

Primer s'havia pensat que fes un semestre a Tübingen, allà el van acceptar però no trobà lloc en cap residència, i per això al final anà a Múnic, al monestir benedictí de Sant Bonifaz, molt cèntric. Allà va poder seguir un curs de traducció i interpretació durant un semestre, a una escola privada que ensenyava llengua i cultura alemanyes.

La primera idea era que a l'any següent, el 1971, tornés a Múnic per estudiar teologia, però l'abat li demanà que agafés la direcció de Publicacions, el P. Massot acceptà, manifestant-li però el seu desig de fer una gira per algunes ciutats europees per consultar llibres directament a les biblioteques, cosa que li fou concedit. Així doncs, va anar una Setmana a Estrasburg on hi havia estudiant un altre monjo de Montserrat, el P. Bernabé; a Basilea, on hi tenia un amic catedràtic; i a Tübingen, on hi havia també el P. Lluís Duch estudiant Teologia Fonamental i Antropologia.

Director de Publicacions

Quan el Josep comença a ajudar a les Publicacions, des del primer any d'estar al monestir, en aquell moment es preparava un missal en català (a Andorra), calia revisar les traduccions i l'edició; també s'editava la Bíblia popular, en 5 volums. En aquell temps, l'editorial de Montserrat tenia encara impremta pròpia i el Josep també hi treballà. El 1965 hi va haver el 2on Congrés de litúrgia i ajudà en l'organització, a secretaria, amb el P. Alexandre Olivar al davant. Allà descobrí els propis talents d'organitzador i d'editor, ja que va haver de preparar ell els 4 volums de les actes. Poc a poc, els superiors l'anaven preparant per portar les Publicacions. Agafa el relleu de la direcció de *Studia Monastica* (1969), creada pel mallorquí d'origen, P. Garcia Colombàs. Quan Josep Massot agafa les Publicacions, al 1971, es publicaven només 3 o 4 llibres a l'any, i en el seu primer any ja en va fer 6. En aquell temps eren 2 o 3 persones que hi treballaven, i ara són unes 20. El 1994 substituï també el P. Maur M. Boix en la direcció de la revista mensual *Serra d'Or*. Cal dir que el P. Massot facilitava l'edició de llibres

que escrivien els monjos de Montserrat, com també de llibres d'espiritualitat de joves promeses, que ell revisava i corregia ortogràficament, el que fa que moltes persones, ara ja escriptors de renom, li agraeixen el seu acolliment i confiança.

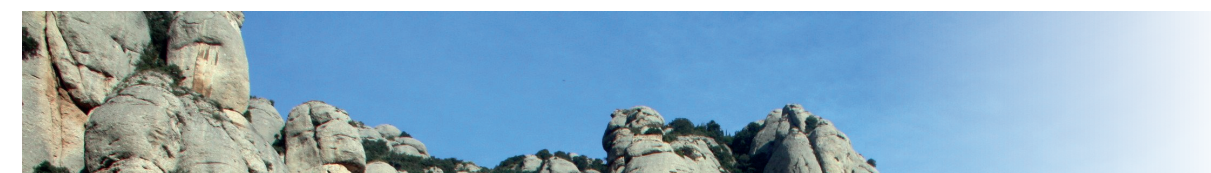
Custodi de l'obra del Cançoner Popular

El seu avi era músic i era recopilador de cançons populars mallorquines. Després d'haver mort l'avi, el pare del Josep Massot li demana de preparar la publicació d'aquesta recopilació. Això el Josep ho va fer de gust. No es podia imaginar en aquell moment, que uns 30 anys després, al 1991, rebria, en dipòsit a Montserrat, el llegat del Cançoner Popular de Rafael Patxot, amb la tasca de fer-ne també la seva edició. L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya abastava totes les terres de parla catalana, i recopilava cançons, danses, rondalles, llegendes, refranys, jocs, instruments de música, etc.,

Treballador incansable

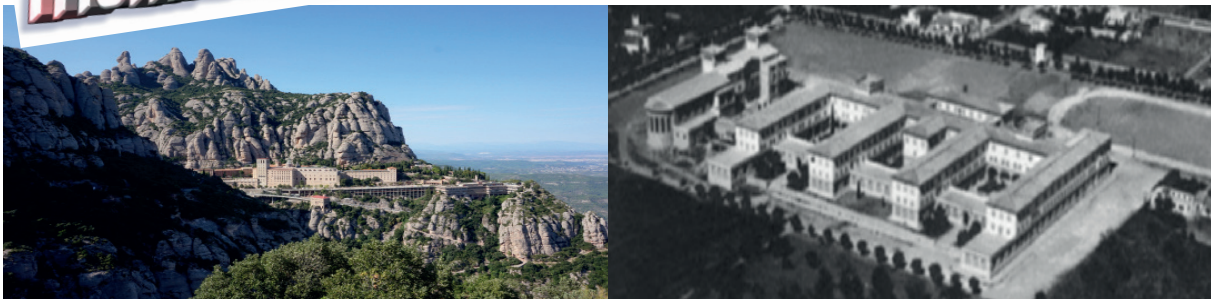
És veritat que un monestir sembla un lloc idoni per estar concentrats. Però l'horari del santuari de Montserrat no és molt adient pel qui vol estar moltes hores seguides amb els llibres. La missa pels pelegrins que és a les 11 del matí, està pensada en aquella hora perquè hi puguin assistir el màxim nombre de fidels i talla el matí en dos. Malgrat això, el P. Massot ha estat sempre un treballador incansable, aprofitant el màxim del temps entre pregàries litúrgiques comunes i activitats comunitàries com els àpats, i el moment de recreació després de sopar on els monjos es reuneixen per parlar una mica entre ells, jugar a Domino, i escoltar les novetats de la comunitat i del Santuari que normalment diu el p. abat, abans de completes. El Josep Massot, després, sol quedar-se encara treballant fins tard. A més de la feina de Publicacions, i de les pastorals del Santuari (com dir alguna missa i confessar), sovint el P. Massot rebia peticions per anar a fer conferències o cursos a la Universitat de Barcelona, a la Universitat de Prada, al Seminari de Mallorca, o a altres universitats... i de moltes d'aquestes conferències en solia sortir un llibre. Això, entre d'altres coses, explica la gran producció bibliogràfica i d'articles del P. Massot.

Fa 3 anys va tenir un infart, després d'uns mesos de convalescència ha continuant pràcticament fent la feina de direcció de Publicacions, tot i que està molt més limitat en mobilitat. Ara s'ha de cuidar més, passeja una hora cada dia, i pràcticament no fa desplaçaments si no són estrictament necessaris. I ara amb la pandèmia del Covid encara menys. Tot el que ha perdut en desplaçament, ara ho ha guanyat en temps per escriure, i llegir encara més, el que ha estat una de les grans passions de la seva vida.

Montserrat i el Seminari de Mallorca

per Pere Fiol i Tornila

Ha plogut molt i moltes coses han anat evolucionant, tant pels adolescents i joves que habitàvem el Seminari, com per la societat que vivíem: agrícola, poc industrialitzada, sotmesa a una dictadura política i religiosa, ancorada en la ignorància erudita, d'esquena a tot moviment renovador, poruga...

Montserrat representava **un focus d'espiritualitat**. Ja Ramon Llull hi havia peregrinat i seguia essent el fogar religiós del poble català. Per altra part, era evident que hi havia seminaristes que es veia clar que no serien capaços de ser uns bons vicaris o uns bons rectors al front d'una parròquia i que podien ser uns excel·lents contemplatius en aquell monestir, ja que a Mallorca no hi havia cap comunitat masculina de monjos, i això és confirmava amb els noms que circulaven dels qui hi havien anat. Ajudat pel bon amic Gabriel Ramis i Miquel, hem recordat el P. Pau Pisà de Sóller, el de Calzados Dados, P. Colombàs, Tomàs Colom, qui del Seminari passà al Monestir, i, als nostres dies, Miquel Ambrós i Albertí. Hi ha hagut mallorquins que hi han entrat directament, sense passar pel Seminari, com és el P. Josep Massot i Muntaner; crec que també hi hauríem de posar el P. Colombàs, com també el Germà Compte de la Parròquia de Sant Sebastià, el Germà Llorenç Julià i Ribot, germà del nostre músic Mn. Pere, que hi entrà en el moment que es feia l'experiència de Binicanella, i ja professà a Montserrat. Posteriorment, també hi entrà Juli Vivern i Jaume, que fou ordenat prevere de la nostra diòcesi el 1994 i que morí el 2018. Actualment hi ha els PP. Massot, Pou i el Germà Julià.

Montserrat representava
un focus d'espiritualitat.

Montserrat ens mostrava una
Església no fermada al poder polític.

A més d'aquest aspecte espiritual hi havia també **l'aspecte polític**. En aquells anys de dictadura i de nacionalcatolicisme on semblava que els bisbes estaven a

les ordes del dictador; que sols feien bisbes als xotets de cordeta del Règim, Montserrat ens mostrava una Església no fermada al poder polític. L'Abat Marcet va saber aixecar de bell nou el Monestir després de la guerra, convertint-lo en la Casa Pairal del poble català i dels intel·lectuals que no combregaven amb el Règim. Tingué la llibertat d'elegir, lliurament, un abat coadjutor, Aureli Mª Escarré, qui feu gestions, fracassades, perquè Vidal i Barraquer, Cardenal Prímat de Tarragona, retornés a la pròpia Seu, i en el Mo-

nestir de Montserrat es predicava en català; a finals dels anys 50, demanava més llibertat per a l'Església i per als grups cristians i, al començament dels anys 60, feu unes declaracions al diari Le Monde (1963) que encengueren tots els llums vermells, tant a Madrid com a Roma, i que explotaren quan l'any 1965 Le Monde

mateix va publicar el sermó sobre la Llei d'Associacions de l'Estat espanyol. Va haver d'exiliar-se, però mai va renunciar, morint el 1968, com Abat de Montserrat.

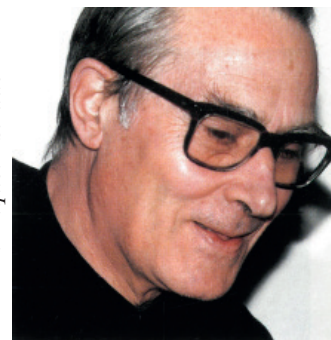
A aquest aspecte polític hi hem d'afegir l'esperit de llibertat que **les seves publicacions** respiraven. Al Seminari arribava **Serra d'Or** que si bé, al començament, tenia un caire literari i popular, tira-tira s'anà convertint en una font d'informació general sobre els coneguts com a Països Catalans.

Ja durant els anys dels meus estudis de Teologia sortí la revista "**Qüestions de Vida cristiana**" que solia ser de caràcter monogràfic. Duia els apartats: "Mirador" i "Signes del temps" que sempre eren el primer que llegia pel batec de vida que portaven i per les finestres que obrien. Vaig acabar fent-me subscriptor i encara ara la llegesc amb fruïció. Posteriorment (1966) sortí "**Documents d'Església**". Era la tardor de 1966 i jo ja era el vicari de Santa Maria del Camí. El condeixeble, Joan Caldentey, me la va fer conèixer i encara ara hi estic subscrit i en ella tenc els principals documents del postconcili fins a la "Fratelli tutti", que ha sortit publicada en el mes de gener d'aquest 2021.

Les estades del P. Miquel Estradé al Seminari. Després de les vacances de Nadal solia venir aquell bon home. No recordo quants de cursos ho va fer, però ens ensenyà a cantar i a viure el gregorià. El coneixia bé, tant la part tècnica, com la vivència espiritual, però també era un home d'una profunda vida interior que l'encomanava a tots els qui s'hi acostaven. Em regalà, dia 10.02.1963, el Nou Testament que els Monjos de Montserrat havien editat a Andorra, a l'editorial Casal i Vall. El rector Sureda li va demanar que predicàs un recés. Havia predicat,

P. Miquel Estradé

va predicar **sobre l'obediència** i va fressar un camp nou i insospitat per a nosaltres, que coneixíem l'obediència "perinde ad cadaver".

els matins, diferents meditacions que solien ser sobre la litúrgia del dia, però en el recés va predicar **sobre l'obediència** i va fressar un camp nou i insospitat per a nosaltres, que coneixíem l'obediència "perinde ad cadaver". La llibertat que va mostrar li barrà el pas per a noves vingudes. No tornà cap altre any.

Renovació Musical. A més de l'aprofundiment en el camp gregorià que representen les vingudes del P. Miquel Estradé, hem de dir que la presència dels compositors catalans de la Renaixença en el repertori musical de la nostra Schola Cantorum era notable, i don Bernat Julià l'estimava i la propagava. Però no només les peces dedicades al Seminari:

Onus Verbi Domini, 1916,
de Domènec Mas i Serracant.
Preces pro Pontifice, 1917,
de Domènec Mas i Serracant
Canticum Eucharisticum, 1919,
de Julio Valdés.
A los seminaristas de Mallorca, 1920,
de Miquel Capllonch i Rotger
Cántico de la Fe de Pedro en la Divinidad de Cristo,
1920,
de Miquel Capllonch i Rotger
Cantic dels segadors espirituals, 1922,
de Joan Baptista Lambert
Canticum Amoris, 1923,
de Lluís Millet i Pagès
Canticum et oratio fidei nostrae, 1924,
d'Antoni Sancho
Padrenuestro, 1928,
de Joan Mª Thomàs
Ave Maris Stella, 1944,
de Pere Rebassa

També cantàvem un reguitzell de sardanes i les cançons populars i pietoses com el Virolai de Mossèn Cinto que ressonaven en la nostra capella, però també he de dir que mai he sentit un baix que m'impressionàs tant com el que escoltàvem en "**La mort de l'Escolà**" que pens que Joan Moll, Jeroni Fito o Pep Cabrinetti ens la posaven al menjador.

Quan l'any 1929 el P. Gregori Mª Sunyol, gran gregorianista, visità Mallorca, escoltà la nostra Schola i posteriorment ens envià la seva obra "*Introducció a la Paleografia Musical Gregoriana*" amb aquesta dedicatòria: "Al Seminari Conciliar de Palma de Mallorca amb admiració per la seva labor litúrgico-gregoriana i en record del 27 de maig de 1929".

Quan arribà el Concili Vaticà II i la música litúrgica va haver d'anar per altres camins, gaudírem dels salms francesos del P. Gelineau i ben aviat coneguèrem l' Himnari del P. Ireneu Segarra i un caramull de salms per poder cantar a dos cors, tot respectant l'accent de les paraules que venia assenyalat, marcat per la negreta, on hi havia d'haver la inflexió de la veu. Així arraconàrem els tons gregorians que ens havien acompanyat sempre i que don Bernat Julià passava un bon gust de fer-nos-ho recordar tot resseguint la nota dominant de l'antífona.

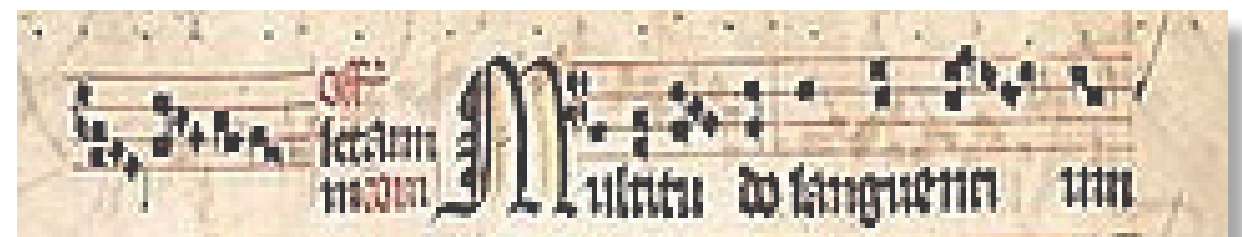
Miquel Pons, a l'orgue del Seminari (1963)

L'exegesi bíblica. Jo trobava que la Teologia que estudiàrem anava molt mancada de Bíblia i de Sants Pares. Per a mi fou una descoberta el llibre de Patristica que don Llorenç Pérez posà a les nostres mans: *Altaner, Dr. Berthold "Patrologia"* i el que ens ajudà a comprar, perquè era molt car, don Josep Sacanell: *Martimort, A.G. "La Iglesia en oración. Introducción a la litúrgia"*. En Llorens Tous ens obria les portes de la Paraula de Déu, que era on havíem d'alimentar la nostra fe per viure-la i donar-la en la vida parroquial i en aquest camp la tasca bíblica

i exegetica que oferia Montserrat era encoratjadora. Bona mostra n'era l'esmentat **Nou Testament** català "versió del text original i notes pels monjos de Montserrat" del gener de 1961 i que en aquell any n'editaren uns 50.000 exemplars, que venia acompanyat amb la publicació d'uns índexs, que a mi em foren ben útils. Tasca exegetica que crec culminà amb la publicació (1968) de la Bíblia, que gràcies a la Fundació Bíblica Catalana pogué sortir. Hi col·laboraven gairebé tots els professors de Sagrada Escriptura dels Seminaris diocesans dels Països Catalans. Llorenç Tous de Mallorca hi era, com també els dels centres de formació dels Ordes Religiosos i també hi trobam la firma del nostre bisbe Rafel Álvarez.

la tasca bíblica i exegetica que oferia Montserrat era encoratjadora.

Sens dubte hi ha moltes altres recordances, i pens que cada un de nosaltres ho podrà allargar i gaudir de bells records, doncs els anys de Seminari donen per a molt. Aquests són els meus.

Com veig la relació

Monestir de Montserrat - Seminari Diocesà de Mallorca

per Cecili Buele i Ramis

Per a mi, hi ha un abans i un després d'aquells primers contactes directes que mantenen totes dues institucions a mitjan dècada dels anys seixanta del segle passat, el Seminari diocesà de Mallorca i el monestir benedictí de Montserrat.

No n'arrib a saber-ne ben bé els motius, d'aquella relació mai vista abans per mi. Pens si podria tenir qualche cosa a veure «l'aggiornamento» que el papa Joan XXIII plantejava a tota l'església catòlica..., i els desitjos de la direcció eclesialística del nostre Seminari de continuar mantenint viu el caliu del cant gregorià...

No ho sé. El fet és que un bon dia s'hi va fer present, al Seminari diocesà de Mallorca, un monjo de Montserrat, dom Miquel Estradé, per impartir-nos cursos de cant gregorià. Adreçats primordialment a la Schola Cantorum, ampliat també a la resta de membres de la comunitat estudiantil del Seminari Major.

M'hi vaig engrescar bastant, m'agradà i vaig passar molt de gust, seguint les seves directrius i orientacions, tant a l'àmbit de la música com de l'espiritualitat.

Per a mi, era tota una novetat que em cridava poderosament l'atenció: l'espiritualitat profunda que traspuaven les paraules i els gestos d'aquell monjo, la senzillesa de tracte, l'atenció exquisida que dispensava a tots i cadascun dels components de la Schola Cantorum, i, sobretot, la manera de cantar i interpretar el cant d'aquelles peces tan característiques de la litúrgia, m'ho feien tot molt atractiu.

L'aterratge al Seminari d'aquell monjo benedictí, a mi personalment, em deixà una marca profunda, inesborrable. Entre d'altres elements, em serví per

adonar-me que, a més de l'estil d'espiritualitat dominant en aquell recinte estudiantil aleshores, amb l'empremta singular del rector, D. Pedro Sureda, o la particular del director espiritual sempitern, D. Guillem Payeras, n'hi havia d'altres, d'estils de viure i dur a la pràctica l'espiritualitat evangèlica més genuïna.

M'adonava que hi havia altres formes de relacionar-se amb Déu que, pel que jo anava descobrint, em

semblava que m'hi podien ajudar més, i molt millor. Dom Miquel Estradé m'ensenyà «a pregar cantant i a cantar pregant», com li agradava d'emfatitzar durant els cursets que impartia.

Vaig tenir la gran sort de ser un d'aquells que va mantenir-hi contacte, no únicament entre les quatre parets del Seminari diocesà de Mallorca, sinó també al mateix recinte monàstic benedictí de Montserrat, on cada any organitzaven cursets de cant gregorià.

Mai de la vida no podré oblidar-ho. Era el meu primer viatge fora de l'illa de Mallorca, com aquell qui diu, jo encara no havia sortit de l'ou. Tenia 19 anys. Ni record com hi anàrem. M'imagín que degué ser en vaixell fins a Barcelona i, d'allà, fins a Montserrat.

Sigui perquè temps enrere m'havia encarregat dels «pueri cantores», sigui perquè era membre de la Schola Cantorum, sigui perquè exercia la tasca de dirigir tota la comunitat als actes que celebràvem a la capella, el fet és que vaig formar part d'un grup de quatre seminaristes que participàrem en un d'aquells cursets intensius de cant gregorià que organitzaven a Montserrat, dirigit pel monjo dom Ireneu Segarra.

Eren els temps dels abats Aureli Maria Escarré i Cassià Maria Just...

En Miquel Nigorra, en Tomeu Tauler, en Fausto Garcías i jo ens hi passàrem una quinzena de dies, convivint amb els monjos, compartint-hi els àpats diaris i participant en els actes litúrgics a l'interior de la basílica o a la sala capitular.

Allotjant-nos en l'Hostatgeria del monestir, a cura del germà Esteve, disposàvem d'una cambra individual, austera, senzilla, modesta, sense que hi faltàs res del necessari. Seguint l'ensenyament de sant Benet «L'hoste és Crist», és el primer que vaig veure esculpit al portal d'entrada del recinte.

Aquella anada meva a Montserrat també em va servir per mantenir el meu primer contacte directe amb altra gent del Principat de Catalunya. Ho consider com una de les fites més significatives en la meva formació humanística, filosòfica i teològica. Va servir per topar-me amb tot un altre món, desconegut per a mi. Increïble. Insòlit. Inimaginable. Sorprenent. Admirable.

Tot al llarg de ma vida, em quedà ben marcada l'empremta d'aquells dies passats al monestir de Montserrat, en un ambient monàstic d'ordre i disciplina estrictes, alhora que d'humanitat i espiritualitat profundes, fora mida.

En poc temps, en vaig aprendre molt, de gregorià. També vaig aprendre altres formes més obertes i franques de parlar amb la gent. El contacte amb els monjos i la resta de companys que assistíem a aquell curs de cant gregorià, m'obrí l'enteniment cap a altres realitats, molt distintes a les viscudes fins aleshores, tancat dins les quatre parets del Seminari Diocesà de Mallorca en règim d'inter-nat estricte.

Em sorprengué enormement que, a Montserrat, es respiràs un clima d'espiritualitat tan intens. No solament per part de la comunitat monàstica que practicava les celebracions i els ritus diaris amb escrupolosa meticulositat, sinó també per part de la nombrosa concurrència que diàriament pujava dalt de la muntanya santa.

També em cridà poderosament l'atenció el fet de comprovar que, a Montserrat, es mantenien covant els calius d'una política catalana intensa i profunda, sota les cendres que imposava la dictadura militar imperant del general Franco.

S'hi respirava i contagiava disconformitat, rebel·lia, animadversió, crítica i rebuig d'un règim militar dictatorial amb el qual no estaven d'acord. Tot i les fortes i ben perceptibles mesures de repressió i control policíac que s'hi prenién, a Montserrat més que a cap altre indret del territori.

Vaig quedar profundament impressionat, també, quan vaig tenir l'oportunitat d'escoltar, a l'interior de la basílica, el cant fervent i massiu de la lletra i la música del Virolai: "Rosa d'abril, morena de la serra..."

Allà, a l'edat de 19 anys, vaig escoltar per primera vegada en ma vida el cant prohibit dels Segadors, himne de Catalunya, que tots els assistents, posant-se drets, cantaven amb gran fermesa durant algun dels actes clandestins que organitzaven en alguna dependència del monestir, on vaig tenir l'oportunitat de participar.

No hi estava avesat, jo, a aquelles coses. M'impressionava moltíssim el cant unànim i entusiasta d'aquest himne patriòtic català que, malgrat el règim del general Franco tenia prohibit que s'interpretàs a tot Catalunya, allà dalt de la muntanya ressonava a les totes sense cap casta de por ni d'empegueïment, a plena veu ben forta.

Vaig quedar profundament impressionat, també, quan vaig tenir l'oportunitat d'escoltar, a l'interior de la basílica, el cant fervent i massiu de la lletra i la música del Virolai: "Rosa d'abril, morena de la serra..." meravellosament acompanyat a l'orgue pel monjo que el feia sonar, i cantat fervorosament per tota la concurrència assistent, que omplia la nau del temple.

Vaig veure aleshores, i he tengut oportunitat de veure-ho altres vegades en nombroses i successives ocasions posteriors, que Montserrat constitueix un cas molt particular i diferenciat dins l'Església catòlica a Catalunya.

Per a mi, el monestir de Montserrat és qualche cosa més que un monestir benedictí. És el primer lloc on viatj fora de Mallorca, l'any 1964, quan encara som seminarista que curs el segon de Teologia; i és també l'indret on l'any 2018, «mon any sabàtic», vaig a passar-hi una setmana d'estada i convivència amb els monjos. Hi som molt ben acollit i particip les vint-i-quatre hores seguides en les seves pregàries i els seus àpats...

Entre aquella primera pujada l'any 1964 i la de 2018, cinquanta-quatre anys després, n'hi he fet moltes més, d'anades a Montserrat, al llarg de ma vida setantina. Tot sol i acompanyat. Amb la meva primera dona, na Lina Company, aprofitant l'anada a Barcelona, per una consulta a l'hospital de Sant Pau sobre el càncer que l'afecta. I amb la meva segona esposa, na Bel Rosselló, en ocasions diverses.

Pràcticament sempre que viatj a Barcelona, pujo fins a Montserrat. M'agrada molt Montserrat. M'encanta l'ambient que s'hi respira, a l'entorn del monestir benedictí de Montserrat.

Josep Massot i Muntaner

des de Montserrat, al servei de Mallorca

per **Damià Pons i Pons**

En acabar el batxillerat, Josep Massot i Muntaner va partir cap a Barcelona a cursar els estudis universitaris. Una vegada hagué ingressat a la comunitat benedictina de Montserrat (1962) i hagué acabat la llicenciatura en Filosofia i Lletres (1963), va establir-se a Catalunya de manera permanent. Ja per a sempre va deixar de ser un resident habitual a Mallorca. Els darrers seixanta anys de la seva vida han transcorregut entre Montserrat i Barcelona. Tanmateix la seva illa nadiua sempre ha estat ben present en el seu cor i en el seu pensament. No tan sols perquè era el seu lloc d'origen, ni perquè hi vivien els pares i altres familiars. El seu vincle actiu i persistent amb Mallorca es pot explicar perquè s'ha sentit compromès amb el destí d'aquest "regne enmig del mar" que des de feia tres segles havia vist com els poders de l'estat i els seus còmplices autòctons havien anat desballestant i anorreant la seva llengua, cultura, història i identitat. Massot i Muntaner en tot moment ha estat un servidor constant i incansable de la causa del recobriment nacional i cultural de Mallorca. Ho ha estat, en primer lloc, perquè ha convertit Mallorca en el seu objecte d'estudi preferent com a filòleg i com a historiador. I perquè sempre ha donat una mà per a facilitar que els actors del món cultural mallorquí i els

seus treballs tenguessin la màxima difusió a tot arreu d'allà on era possible. Ha donat una mà a un gran nombre d'investigadors oferint-los assessorament i aportant-los documentació. Ha apadrinat molts d'autors afegint un pròleg als seus llibres o publicant-ne una ressenya. Mallorca mai no ha deixat de ser un espai cultural dins el qual hi ha fet de manera persistent els papers de conferenciant, de presentador de llibres, de ponent en jornades d'estudi o de col·laborador a revistes de naturalesa ben diversa.

Massot i Muntaner en tot moment ha estat un servidor constant i incansable de la causa del recobriment nacional i cultural de Mallorca.

Estant a Montserrat, ha publicat més de trenta llibres exclusivament dedicats a la llengua, la història i la cultura de Mallorca, i també a una bona partida dels seus personatges de més rellevància. D'entre tants de títols, tots valuosos, varen tenir una importància fundacional –pel model d'estudi o per la temàtica– les obres *Els mallorquins i la llengua autòctona* (1972, amb diverses edicions posteriors amplïades), *La guerra civil a Mallorca* (1976), *Església i societat a la Mallorca del segle XX* (1977), *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950)* (1978) i *Llengua, literatura i societat a la*

Mallorca contemporània (1993). La nòmina de mallorquins il·lustres que han estat construïts biogràficament i interpretats ideològicament gràcies a la perícia que ha tengut l'investigador Massot i Muntaner a l'hora de trobar documentació i a l'hora de treure'n el màxim rendiment interpretatiu és certament molt llarga: Maria Aguiló i Pere d'Alcàntara Penya, Josep M. Quadrado i Tomàs Forteza, Antoni M.

Estant a Montserrat, ha publicat més de trenta llibres exclusivament dedicats a la llengua, la història i la cultura de Mallorca, i també a una bona partida dels seus personatges de més rellevància.

Alcover i Francesc de B. Moll, Josep Miralles i Rafel Ginard, Joan Estelrich i Joan Pons i Marquès, Gabriel Alomar i Llorenç Villalonga, Baltasar Samper i Antoni M. Sbert, Maria Antònia Salvà i Miquel Ferrà, Llorenç Moyà i Josep M. Llompart... Hi ha dues sèries dels seus llibres dedicats a Mallorca que mereixen una referència específica: els que tracten de la guerra civil (són uns vint títols, als quals hauríem d'afegir unes quantes desenes d'articles o parts de llibres) i els que reconstrueixen els lligams i les interdependències de la llengua, la literatura i la cultura amb la societat, les ideologies i els esdeveniments polítics. D'aquest segon model d'obres en són mostres exemplars *Els mallorquins i la llengua autòctona* i *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950)*.

Una gran contribució de Massot i Muntaner al redreçament cultural de Mallorca i del conjunt de l'arxipèlag ha estat la revista *Randa*. La va crear l'any 1975, amb la col·laboració de Margalida Tomàs.

La revista ha estat un mitjà d'una extraordinària importància per a incrementar el coneixement històric i cultural del nostre país. Ha estat una plataforma que ha acollit a moltes de desenes d'estudiosos, una bona part dels quals quan encara eren als inicis de la seva activitat investigadora. A *Randa* s'han tractat temes de totes les èpoques i de totes les matèries, en referència al nostre país pluriinsular sencer, de vegades encabint totes les illes, o només a dues, a les pàgines d'un mateix número i altres amb monogràfics dedicats únicament a una sola illa. El setanta-nou, per exemple, és dedicat a Formentera. Fins ara se n'han publicat vuitanta-quatre números.

Josep Massot i Muntaner com a editor també ha estat al servei de Mallorca. Dirigeix les Publicacions de l'Abadia de Montserrat fa exactament cinquanta anys. L'editorial, una de les més antigues d'Europa, està especialitzada en l'edició de llibres que són estudis d'investigació en el camp de la filologia, la literatura, la cultura, la història, les ciències socials i les humanitats en general. A algunes de les col·leccions de l'editorial hi han aparegut moltes obres d'investigadors mallorquins. Donant un cop d'ull al catàleg hem calculat que hi ha prop de dos-cents títols que cor-

Una gran contribució de Massot i Muntaner al redreçament cultural de Mallorca i del conjunt de l'arxipèlag ha estat la revista "Randa".

responen a temes i / o autors de Mallorca. Aquesta quantitat no inclou la setantena de títols en què l'autoria correspon al mateix Massot. A algunes de les col·leccions més importants de l'editorial –Biblioteca Ser-

ra d'Or, Textos i Estudis de Cultura Catalana- s'hi han publicat un gran nombre d'obres que són fites de gran rellevància en el camp de la investigació literària i històrica que s'ha anat desenvolupant tan positivament a les Illes Balears els darrers cinquanta anys. No esmentarem autors i títols concrets perquè l'espai disponible no ens ho permet ja que la llista per a fer justícia hauria de ser molt llarga. Una altra implicació de les Publicacions en la difusió de la recerca dels autors mallorquins o dels temes sobre Mallorca és la seva participació com a entitat coeditora. Amb la Universitat de les Illes Balears, i en concret amb el departament de Filologia Catalana, ha impulsat la Biblioteca Marià Aguiló, dedicada a l'edició de textos anteriors a la guerra civil, i la Biblioteca Miquel dels Sants Oliver, destinada a la publicació d'estudis sobre llengua, literatura i cultura. A hores d'ara, cada una de les col·leccions ja s'acosta als seixanta títols. Amb la Fundació Casa Museu Llorenç Villalonga, ha coeditat vuit títols, centrats en la figura, l'obra i el pensament de l'autor de *Mort de Dama* i de *Bearn*. Amb Lleonard Muntaner Editor va publicar els dos volums del *Diccionari del Teatre de les Illes Balears*, fet sota la direcció de Joan Mas i Vives. Amb el suport de les diferents institucions públiques, ha pogut treure la magna obra (vuit volums) de l'*Antologia de textos de*

les Illes Balears, elaborada per Joan Miralles i Montserrat. Per tot el que hem anat veient, pensam que és ben encertat afirmar que Massot i Muntaner, des de Montserrat i Barcelona, també ha estat un editor mallorquí, amb tots els ets i uts, aportant sempre el valor afegit del rigor de la seva professionalitat i de la seva capacitat de projectar les obres que publica arreu del

Josep Massot i Muntaner, aquest homenot planià per a qui els dies tenen quaranta-vuit hores, també ha exercit de director de "Serra d'Or", l'actual degana de les revistes catalanes.

domini lingüístic i també a tot l'àmbit de la catalanofília internacional.

Josep Massot i Muntaner, aquest homenot planià per a qui els dies tenen quaranta-vuit hores, també ha exercit de director de *Serra d'Or*, l'actual degana de les revistes catalanes. La dirigeix d'ençà de l'any 1995. La seva predisposició permanent a fer visibles les Balears i Pitiüses s'ha concretat en la incorporació a la revista de temes i de col·laboradors illencs, de manera més o menys habitual, en alguns casos fins i tot amb una continuïtat mensual (és el cas de Teodor Suau)..

Un altre fet que ens sembla remarcable és la predisposició que Massot i Muntaner ha manifestat en tot moment de reconèixer públicament la feina ben feta dels seus col·legues illencs. Així cal

interpretar el nombre ben considerable de miscel·lànies d'homenatge que ha impulsat, inserides dins la revista *Randa* o a la col·lecció Estudis de llengua i literatura catalanes, editada per les Publicacions, dedicades a una bona partida dels nostres filòlegs, escriptors i investigadors més rellevants. Aquest ha estat el cas de Francesc de B. Moll, Josep M. Llompart, Joan Veny, Albert Hauf, Anthony Bonner, Gabriel Llompart, Josep Vidal Hernández, Pere Gabriel, pròximament Josep Amengual...

I també al servei de Menorca i les Pitiüses

Massot i Muntaner també ha estat al servei de Menorca i les Pitiüses. Ha inclòs a *Randa* una quantitat considerable d'articles que en fan referència; ha editat a les Publicacions les obres d'alguns dels seus historiadors; a *Serra d'Or* n'ha acollit temes i col·laboradors; les ha tengut degudament en compte a les seves obres que abastaven el conjunt de l'arxipèlag; ha respost afirmativament a les sol·licituds que ha rebut per anar-hi a fer conferències o a participar en actes públics. També és autor de *Menorca dins el dominó mediterrani (1936-1939)* (2009) i de l'extens article "Menorca dins l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya" (1999). Igualment és l'editor i el prologuista del volum *Diaris d'un abat-bisbe d'Austràlia (Roma-Nova Núrsia, 1900-1914)* (2011), de l'eivissenc Fulgenci Torres Mayans. Amb l'Institut Menorquí d'Estudis i amb els investigadors de la cultura de la Il·lustració que es va desenvolupar a l'illa el darrer terç del segle XVIII i el primer del XIX -el segon gran moment de la cultura escrita al nostre arxipèlag, després de Ramon Llull- hi ha mantingut una constant i profitosa col·laboració.

Més enllà de l'inventari que puguem fer de les contribucions i dels actes de servei públic que Massot ha fet en benefici de la cultura, la llengua i la història de Mallorca, encara queda tota la tasca que ha realitzat i que no s'ha acabat fent visible. Tot i això, sense cap mena de dubte aquesta tasca ha estat molt útil per a posar en valor determinades obres i determinats personatges de Mallorca en l'àmbit del conjunt dels Països Catalans.

Tota una vida al servei d'aquesta Mallorca que s'obstina en afirmar-se com una comunitat humana de catalanitat activa, com un país que no accepta ser poca cosa més que una província política, com una terra que fa de l'autoconeixement històric rigorós un objectiu col·lectiu, com una cultura que sap d'on ve i dins quin espai nacional ha de desenvolupar-se i que al mateix temps té la capacitat creativa necessària per a continuar allargant el camí cap al futur. La de Josep Massot i Muntaner, una vida i una obra al servei d'aquesta Mallorca.

Fulgenci Torres Mayans
**DIARIS D'UN
ABAT-BISBE
D'AUSTRÀLIA**
(Roma-Nova Núrsia, 1900-1914)

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Fiar-se de les persones

per Teodor Suau i Puig

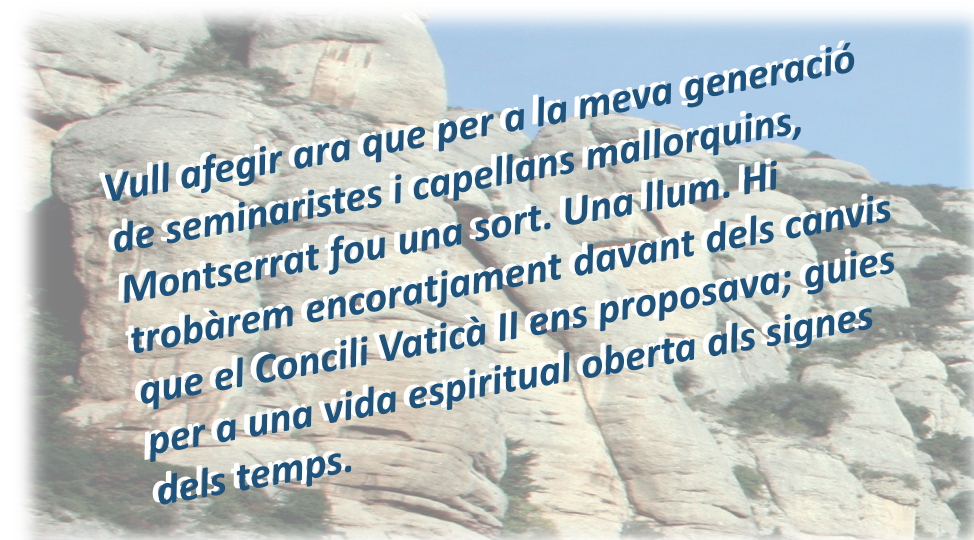
Primer de tot, vull agrair als responsables de l'edició d'aquesta revista el que hagin pensat en mi per participar en el número d'homenatge a la persona del P. Josep Massot i Muntaner, OSB, no sols perquè m'honora poder dir que fa molts anys gaudesc de la seva amistat sinó perquè em sembla que tot reconeixement és poc per a algú com el P. Massot que ha dedicat tota la vida a la pregària i al treball, a l'ora et labora, tal i com espera Sant Benet dels seus fills.

Dit això, confés que a l'hora d'escriure sobre ell hi ha moltes, moltíssimes coses que m'hauria agradat dir: de la seva qualitat humana, de la seva llacor de fe, de la vivència de la vocació monàstica en un lloc emblemàtic per tants motius com és Montserrat, per

la dimensió cultural que ha conrat i propiciat en moments difícils tant per a la llengua com per a la difusió cultural més nostrada, per la fidelitat i la constància de continuar en el tall quan les coses s'han tornat tòrcer i són ara tan diferents de com ens agradaria que fossin... Però entre totes aquestes, m'he decidit per una, que em toca a mi també de prop. Em referiré a la justificació del títol d'aquest article. I dic tot d'una per què.

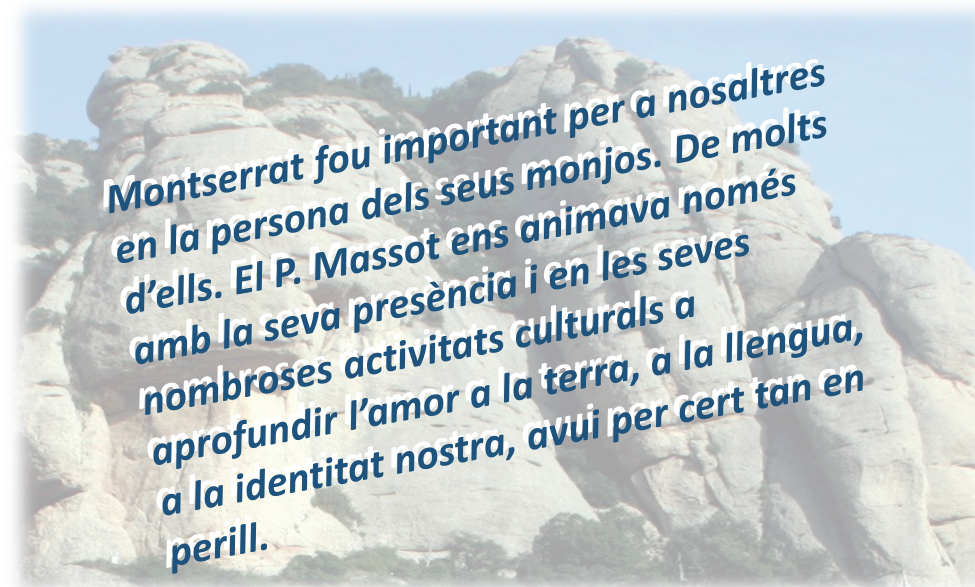
Fa ja molts anys, molts, concretament el 1988, vaig enviar al P. Josep el manuscrit (llavors encara no hi havia ordinadors i jo treballava amb una màquina d'escriure electrònica, que fou un gran invent, tot i que ràpidament substituït per les computadores personals, per tant, efímer) del meu primer llibre editat a l'Editorial de l'Abadia de Montserrat. Ho vaig fer tímidament i ben preparat perquè em respongués amb un no a la petició de publicar-lo. Jo no era ningú, aleshores (tampoc ara ho som gaire més) i no podia aportar cap garantia ni cap aval que fes interessant per a l'editor incloure el meu projecte en alguna de les col·leccions

blicat. Vull afegir ara que per a la meua generació de seminaristes i capellans mallorquins, Montserrat fou una sort. Una llum. Hi trobarem encoratjament davant dels canvis que el Concili Vaticà II ens proposava; guies per a una vida espiritual oberta als signes dels temps, fonament i explicació a l'hora de viure una litúrgia que esdevenia nova i susceptible de caure en la subjectivitat més que en el servei de les comunitats. Montserrat fou important per a nosaltres en la persona dels seus monjos. De molts d'ells. El P. Massot ens animava només amb la seva presència i en les seves nombroses activitats culturals a aprofundir l'amor a la terra, a la llengua, a la identitat nostra, avui per cert tan en perill. Bé: recuper el fil que he encetat, després de recordar l'expressió de Santa Teresa que, quan es despistava i es deixava dur per la seva imaginació d'escriptora solia dir: "Harto me he divertido...". Idò jo també...

La resposta que vaig rebre a la petició que ja vos he explicat fou una carta que guard, i en la qual de manera molt entranyable i afectuosa el P. Josep es posava a la meua disposició i em proposava la col·lecció "Saurí" per a rebre la meua publicació.

Vos podeu imaginar si vaig estar-hi de content. I vaig caure en una temptació d'autor primerenc: voler-ho dir tot amb un pic i no deixar res en el tinter. Vaig

de Montserrat. Per altra banda, per a mi, llavors com ara, suposava una vertadera satisfacció veure el meu nom entre tants altres que formaven la llarga i esponerosa llista dels qui hi havien pu-

posar com a títol del meu llibret el següent: “*Jesucrist ens allibera perquè és el fill del Déu Amor*”. Ni més ni pus. El P. Massot no em va dir res. El llibre va sortir i es va vendre relativament bé (no som un autor de massa èxit, malauradament per a mi!). Temps després, una vegada que el vaig veure al monestir, finament i amb delicadesa em va dir dues coses que m’han servit prou i que he fet arribar jo mateix a autors novells. La primera, els títols han de ser molt més breus que el que jo havia triat. De fet, quan l’he vist citat alguna vegada, tanmateix ha estat amb aquesta forma: T. Suau, “*Jesucrist ens allibera...*”. Tenia raó, el P. Josep. No cal cansar el lector ja abans que prengui el llibre en les seves mans... La segona cosa que em va dir: si vols que et llegeixin, procura que el volum no s’aguanti dret sobre la taula. Es referia a la seva gruixa i al nombre de pàgines, naturalment. També tenia raó. I he procurat seguir el seu consell i... no m’ha anat malament.

Però no és només l’anècdota que volia exposar aquí, sinó l’actitud amb què el P. Massot gestionava l’editorial de Montserrat. Ell va saber mantenir sempre una actitud radicalment oberta. No va tenir por d’equivocar-se en l’acceptació de les obres que li eren presentades. I sobre tot mantingué una estranya capacitat de confiar, de fiar-se de les persones que esdevenien novells i sovint joves autors. Inexperts, per tant. Encara que no tinguessin altre títol que els acompanyàs que el fet d’haver escrit qualche cosa que els semblava interessant.

Estic convençut -és una dada de la realitat- que som molts, molts els autors de literatura religiosa en la nostra llengua que hem fet les nostres primeres armes en la seva editorial. Dic la seva, perquè n’ha estat i n’és l’ànima fins al dia d’avui, des de la cel·la de la infirmaria, plena de llibres i manuscrits, on passa els dies i els anys, limitat per la malaltia. Ben segur serà mal de substituir. Però, encara més segur, és que val la pena que no es perdi en la boira del temps aquest valor que ell sense fer gens de renou ha sabut viure i encomanar als seus col·laboradors: la confiança en les persones, més enllà de l’economia, el guany possible, fins i tot el prestigi que hom li pogués proporcionar. Ell es va fiar de nosaltres. Això és indiscutible.

Consultant la pàgina web de l’Editorial de Montserrat, he pogut comprovar el següent: més de 2450 autors hi han vist publicada alguna de les seves obres; entre ells, una llista prou llarga d’illencs, gent de la nostra terra. Alguns hi començaren un itinerari que després els portaria més lluny i assolirien reconeguda fama. Actualment l’Editorial disposa de cent trenta col·leccions diferents, cada una d’elles amb la seva personalitat i la seva diferenciació ben establertes.

Tot som conscients del que ha significat la revista “Randa” per a la cultura de la nostra terra, tant pels temes tractats com per la quantitat d’autors de

En aquesta circumstància, cobra tot el seu relleu el testimoni del P. Massot, des del silenci i l’acollida, des de la confiança, més que a partir de grans declaracions de principis: sempre ha estat al nostre costat. És just que ell ho sàpiga i que ho coneguïn també els qui ens venen darrere.

les illes que hi han aportat els articles. Creada l’any 1975 i publicada per *Curial Edicions Catalanes*, en fou el P. Massot el primer Director; l’any 2008 passà a integrar-se en les Publicacions de l’Abadia de Montserrat (PAMSA) i l’any 2019 arribava al número vuitanta-tres, amb un estudi sobre autors mallorquins del segle XIX i XX. Un exemple més de l’interès per a la nostra cultura més específica sense altra mira que l’afavorir-la més enllà de qualsevol altra avantatge.

Personalment puc donar testimoni de la importància que ha tingut en la meua trajectòria personal i d’escriptor el fet de poder comptar amb la confiança de ser reconegut i acceptat per part d’una editorial com la PAMSA. Insistesc: molts dels autors balears, que patim d’un cert complex d’inferioritat davant dels del Principat i que no tenim tanta audiència, atesa la castellanització de la nostra terra, no hauríem tingut les facilitats per donar-nos a conèixer aquí i a Catalunya, si no hagués estat pel P. Massot i per l’Abadia de Montserrat. Especialment quan l’obra produïda ha nascut de la pròpia voluntat de l’autor i dels seus interessos del moment. Aleshores, no és fàcil trobar un editor. Tampoc ho és avui escriure en la nostra llengua, perquè l’auditori es va reduint a mesura que augmenta la pèrdua d’identitat i d’amor a una llengua que té greus dificultats per ser reconeguda i sobre tot parlada a tots els nivells. Avui, per a màxima desgràcia nostra, torna ser més ben vist escriure i parlar castellà que fer-ho en la llengua de la terra. El criteri d’utilitat, tan arrelat entre nosaltres, mallorquins, acaba per imposar les seves regles de ferro. També en això la trista política que ens toca patir

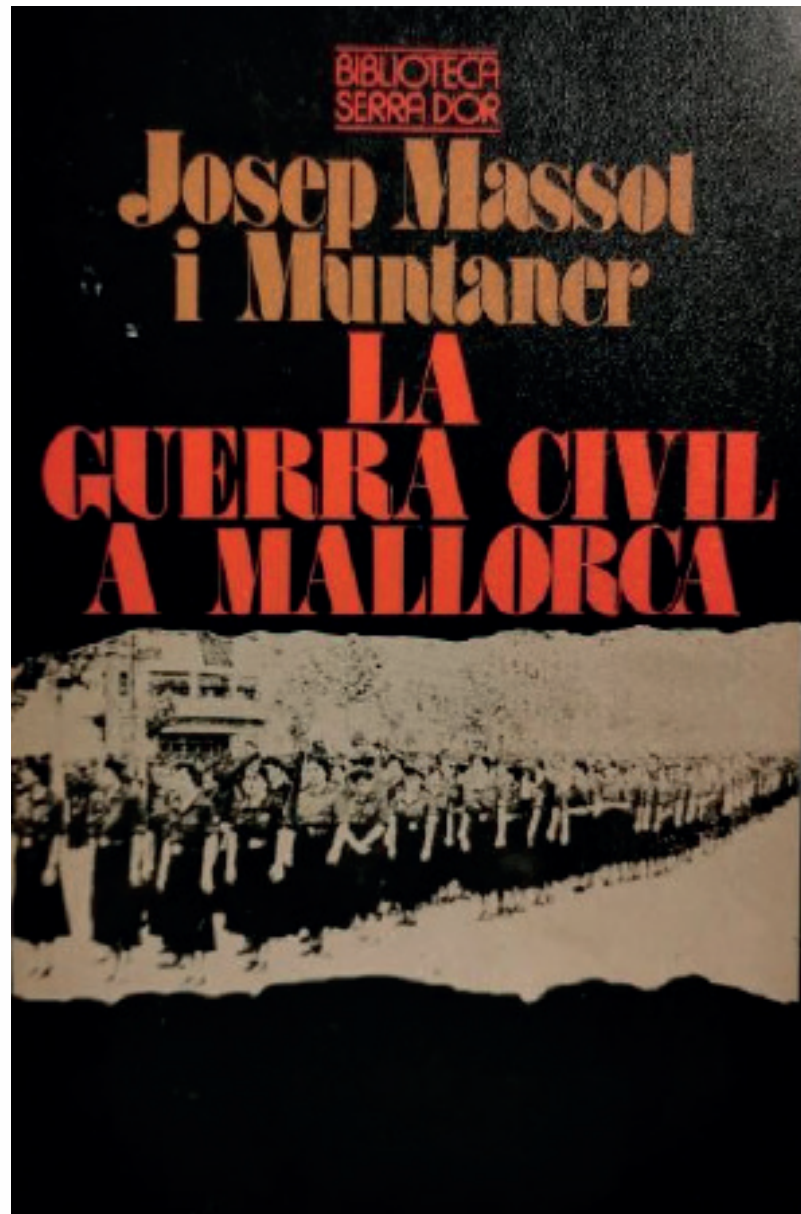
Aquest valor que ell sense fer gens de renou ha sabut viure i encomanar als seus col·laboradors: la confiança en les persones, més enllà de l’economia, el guany possible, fins i tot el prestigi que hom li pogués proporcionar. Ell es va fiar de nosaltres.

Massot, des del silenci i l’acollida, des de la confiança, més que a partir de grans declaracions de principis: sempre ha estat al nostre costat. És just que ell ho sàpiga i que ho coneguïn també els qui ens venen darrere. Perquè valorin allò que cal valorar, perdin la por i s’esforcin en seguir el camí traçat per personalitats que “*en temps de bonança i en temps de maror*” han trobat la manera de ser-hi. En nom de tots els qui hem rebut la vostra confiança, P. Massot, moltes gràcies!

Palma, abril de 2021

Josep Massot i Muntaner, estudiós de la Guerra Civil a Mallorca

per David Ginard i Féron

Malgrat la seva formació universitària com a filòleg romanista i l'àmplia aportació científica que ha desenvolupat dins l'àmbit dels estudis literaris, lingüístics i etnogràfics, Josep Massot i Muntaner és conegut principalment per la seva

conflicte, a fi de facilitar que els joves mallorquins reflexionassin sobre el seu passat i el seu futur. No es tractava ni de bon tros, però, d'una simple síntesi bibliogràfica. Concebuda i redactada en el tram final de la dic-

faceta d'historiador contemporanista. En aquest sentit, des del decenni dels setanta ha excel·lit d'una manera molt singular per les seves contribucions historiogràfiques al voltant de la Guerra Civil a Mallorca. Aquesta especialització, encara que amb antecedents des del 1967, tingué el punt d'arrencada amb quatre articles publicats entre 1975 i 1976 a la revista *Randa*, posteriorment refosos en la monografia *La Guerra Civil a Mallorca* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat [PAM], Barcelona 1976). En el propòsit d'aquesta obra cabdal, Massot afirmava, amb la seva proverbial modestia i d'acord amb l'esperit de l'època, que s'havia limitat a proporcionar «un resum ordenat» dels principals esdeveniments del

***La Guerra Civil a Mallorca* (1976) fou el primer estudi amb metodologia científica sobre el tema.**

tadura franquista, *La Guerra Civil a Mallorca* trencava amb quatre decennis de visions propagandístiques de la contesa i constituïa, de fet, el primer estudi amb metodologia científica sobre el tema i un dels escassíssims textos acadèmics sobre el segle XX a Mallorca previs a la fundació de la Universitat de les Illes Balears. A la revisió exhaustiva i crítica de la dispersíssima bibliografia local, estatal i internacional que al·ludia –sovint d'una manera molt puntual– a la Mallorca en guerra, s'hi afegia la consulta d'un primer grapat de fonts inèdites, entre les quals destacava la revisió a fons de premsa periòdica, particularment l'editada a Palma i a Barcelona durant els anys de la contesa i la de l'exili mexicà. Tot plegat, implicà una reinterpretació a fons del conflicte bèl·lic, que apuntà els nombrosos impactes polítics, socials, econòmics, militars, diplomàtics, religiosos i culturals de la Guerra dels Tres anys a la mal anomenada *illa de la calma*.

Arran de la preparació i divulgació d'aquell volum, Massot fou convidat a participar en nombrosos esdeveniments acadèmics que estimularen la continuïtat de la recerca. El repte, d'entrada, consistí en l'aprofundiment d'aspectes com l'actuació de l'Església catòlica, amb particular atenció a les crítiques de l'escriptor francès Georges

Barcelona 1977) i *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950)* (PAM, Barcelona 1978) i coordinà l'edició catalana d'*Els grans cementiris sota la lluna* (Curial, Barcelona 1981). Aquest darrer text ens pot servir com a exemple del mètode de treball que ha singularitzat el nostre autor; la profusió d'anotacions críti-

Des del 1987 Josep Massot encetà una veritable reconstrucció de *La Guerra Civil a Mallorca*. L'operació s'ha saldat amb un èxit espectacular: una vintena llarga de llibres dedicats específicament al període bèl·lic.

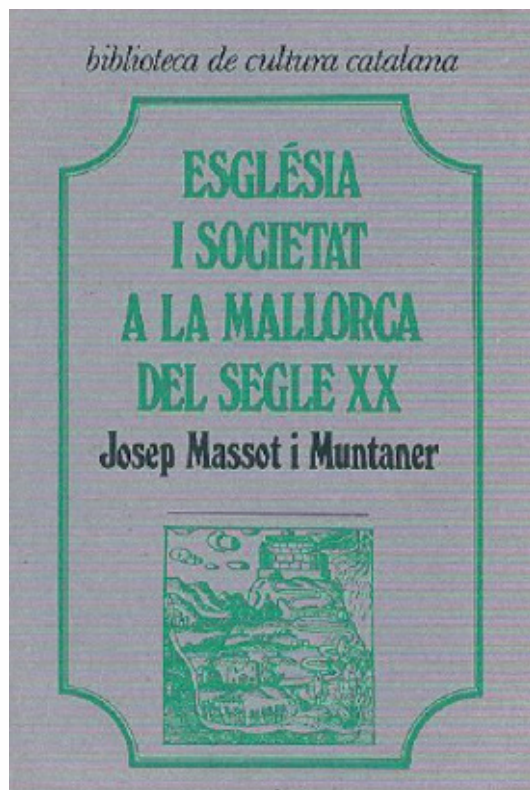
ques avalades per bibliografia i fonts de totes les tendències permetien per primera vegada abordar en condicions òptimes la lectura de l'al·legat de Bernanos, peça clau per entendre un dels escassos esdeveniments de la història de Mallorca que ha generat un impacte notable en el debat públic internacional.

Després d'uns anys consagrats a la consulta de més premsa, bibliografia i documentació arxivística, des del 1987 Josep Massot encetà una veritable reconstrucció, capítol a capítol, de *La Guerra Civil a Mallorca*, mitjançant l'elaboració d'una extensa sèrie de monografies dedicades a

revisar cada un dels aspectes centrals del conflicte bèl·lic. Tal com ha comentat alguna vegada, es tractava del que en l'argot militar s'anomena *canibalitzar*; és a dir, tallar a trossos la síntesi de 1976 i donar llum

Els seus llibres han tengut una gran difusió a l'estranger, particularment entre els estudiosos del catolicisme contemporani i de les dimensions internacionals de la Guerra d'Espanya.

Bernanos contra el bisbe Josep Miralles, i l'agitació cultural de 1931-36, la repressió i la represa clandestina de les activitats literàries en la postguerra. És així com entre el final del decenni dels setanta i el començament dels vuitanta Massot publicà *Església i societat a la Mallorca del segle XX* (Curial,

a una obra nova que utilitzava en cada cas tot allò aprofitable del motlle original. No hi ha dubte que l'operació s'ha saldat amb un èxit espectacular. Ha generat, de moment, una vintena llarga de llibres dedicats específicament al període bèl·lic, als quals cal afegir incomptables capítols incorporats a les sèries miscel·lània *Escriptors i erudits contemporanis* (12 vol.: PAM, Barcelona, 1996-2013) i *A la ciutat dels llibres* (5 vol.: PAM, Barcelona, 2015-21), a llibres col·lectius, a revistes especialitzades, molt singularment *Randa*, i a pròlegs d'obres d'altres autors. Resulta impossible resumir en unes poques línies un conjunt tan valuós d'aportacions, que suma milers de pàgines, i que inclou des de síntesis divulgadores sobre la guerra a Mallorca i a les Balears a treballs de microhistòria en què, sense perdre mai la visió global, s'informa

La tasca de Josep Massot ha situat Mallorca com una de les zones de l'Estat espanyol que ha estat objecte d'un estudi més acurat del període 1936-39.

sobre les novetats contingudes en un document concret.

Només a l'efecte pràctic es podria classificar els treballs de Josep Massot d'aquest període en tres grans línies de recerca. D'una banda, els relatius principalment als aspectes militars i internacionals de la guerra, en què ha aconseguit, per exemple, descriure amb precisió extraordinària els preparatius, el desenvolupament i el balanç del desembarcament republicà a les Balears; traçar els orígens, l'actuació i la llegenda de l'aventurer feixista Arconovaldo Bonacorsi; replantejar el paper exercit per Gran Bretanya, França i Itàlia en el conflicte bèl·lic a la llum de qüestions com les ambicions mussolinianes sobre Menorca; exhumar i comentar la riquíssima documentació consular del Regne Unit, o proporcionar una anàlisi detallada dels bombardeigs que patí l'illa. Ens poden servir d'exemple els volums *El desembarcament de Bayo a Mallorca. Agost-setembre de 1936* (PAM, Barcelona 1987), *Vida i miracles del conde Rossi* (PAM, Barcelona 1988, amb reedició ampliada del 2017), *El cònsol Alan Hillgarth i les Illes Balears (1936-1939)* (PAM, Barcelona 1995) i *Menorca dins el dominó mediterrani (1936-1939)* (PAM, Barcelona 2009).

En segon terme, Massot ha perseverat en la caracterització de la repressió franquista, tot incorporant l'estudi detallat de consells de guerra emblemàtics, i en episodis col·laterals com la polèmica suscitada pel llibre de Bernanos i –per extensió– el rol desenvolupat per l'església catòlica. Podríem esmentar, en aquest sentit, *George Bernanos i la Guerra Civil* (PAM, Barcelona 1989), *El bisbe Josep Miralles i*

l'Església de Mallorca. De la Dictadura a la Guerra Civil (PAM, Barcelona 1991), *Guerra Civil i repressió a Mallorca* (PAM, Barcelona 1997), *Les represàlies de Franco contra els militars «poc addictes»*. La “causa del mando” de 1936 a Mallorca (Lleonard Muntaner, Palma 2011) i *El calvari d'Antonio Espina i de Guillermo Roldán: Mallorca 1936-1940* (Lleonard Muntaner, Palma 2013).

Finalment, ha arrodonit l'estudi al voltant del món intel·lectual mallorquí davant el conflicte bèl·lic en volums miscel·lanis com *Els escriptors i la guerra civil a les Balears* (PAM, Barcelona 1990) i *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme* (PAM, Barcelona 1992), en les esmentades sèries *Escriptors i erudits contemporanis* i *A la ciutat dels llibres*, i en monografies com *Antoni M. Sbert. Agitador, polític i promotor cultural* (PAM, Barcelona 2000).

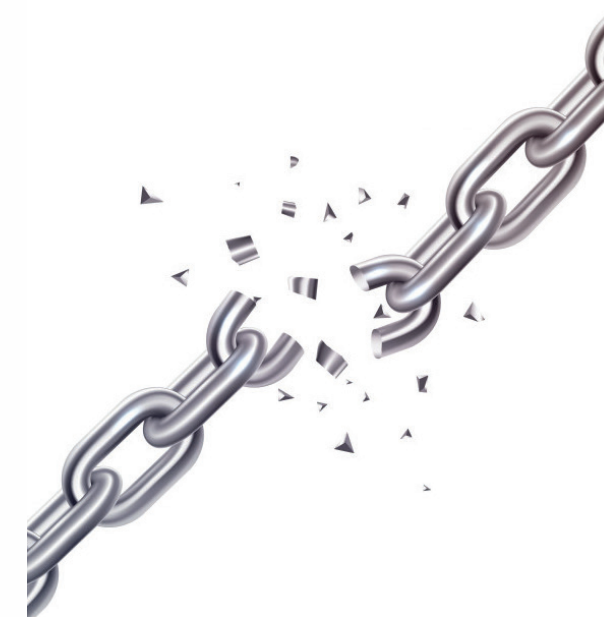
Comptat i debatut, la tasca de Josep Massot i Muntaner ha situat Mallorca com una de les zones de l'Estat espanyol que ha estat objecte d'un estudi més acurat del període 1936-39. És, a més a més, una obra que desborda àmpliament el marc local per tal com ha permès avançar en la resolució de problemes centrals de la historiografia europea sobre el decenni dels trenta del segle XX. Els seus llibres han tengut una gran difusió a les Balears i a Catalunya, però també a la resta de l'Estat i a l'estranger, sobretot a Alemanya, Gran Bretanya, Itàlia i França, particularment entre els estudiosos del catolicisme contemporani i de les dimensions internacionals de la Guerra d'Espanya.

La magnitud colossal de la tasca historiogràfica empena per Josep Massot és producte d'una immensa capacitat de treball i vocació per la recerca, com també d'una mentalitat oberta a

la incorporació de coneixements procedents de tots els àmbits i un desig d'assolir sempre el màxim rigor, tot sometent les aportacions pròpies a una revisió constant. Conscient de la polèmica que envolta la temàtica tractada, Massot treballa amb una prudència exquisida i s'afanya a referenciar cada asseveració amb documentació precisa

Josep Massot és un dels millors mestres d'historiadors que ha tengut Mallorca.

i abundant. La qualitat de la seva tasca professional es completa amb l'acuradíssima construcció dels seus textos, que l'han convertit, sens dubte, en un dels més pulcres i doctes escriptors en llengua catalana del temps present. Josep Massot és, a més a més, un dels millors mestres d'historiadors que ha tengut Mallorca. Sense el seu exemple com a autor i editor, i la generositat amb què ha atès tots els investigadors que han seguit les seves passes seria inimaginable el progrés que ha assolit la ciència històrica a l'illa. Per molts d'anys!

Josep Massot i Muntaner i Antoni M. Alcover i Sureda: la passió pel treball i l'amor a la llengua i la cultura catalanes

Les figures de Josep Massot i Muntaner i d'Antoni M. Alcover i Sureda tenen nombroses semblances: ambdós són ordenats preveres i combinen la vida religiosa i la vida de treball intens des de la perspectiva del seu arrelament a la cultura catalana. La seva principal tasca i passió es vincula a la filologia, a més, els dos han resultat ser importants historiadors que han investigat tant sobre figures destacades de la nostra història social i literària, com sobre períodes històrics concrets —la conquesta de Mallorca i tot el que l'envoltà en el cas d'Alcover i la Guerra Civil en el cas de Massot— o altres aspectes d'abast més general. Els dos homenots han duit a terme tasques gegantines al voltant de la recerca folklòrica i de la seva difusió, és el cas de les rondalles d'Alcover i del fons de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya de Massot.

Tant Massot com Alcover, han realitzat una feina important de direcció i col·laboració en publicacions periòdiques del seu temps. El primer a través de *Serra d'Or*, *Lluc*, *Els Marges* o *Estudis Romànics* i el segon amb el *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* o *La Aurora*, per exemple. Tots dos varen ser, encara que durant poc temps, professors de la Universitat de Barcelona i han exercit nombrosos càrrecs importants: Alcover fou el primer president de la Secció Filològica de l'IEC i vicepresident de la Societat Arqueològica Lul·liana; Massot fou secretari de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, fundador, president i vicepresident de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, entre d'altres. Alcover fou ano-

per M. Magdalena Gelabert i Miró

menat l'apòstol de la llengua catalana i Josep Massot fou guardonat l'any 2012 amb el 44è Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, per una trajectòria de 50 anys de treball per la cultura catalana, també rebé la Creu de Sant Jordi i fou nomenat Doctor Honoris Causa per la UIB.

I és que, tant Massot com Alcover patien la «malaltia» del treball i tots dos ens han deixat una obra tan ingent que no sembla possible encabir-la en una sola vida humana, ambdós han dedicat la vida a servir la llengua i la cultura catalanes. Tot i les diferències de caràcter —Mn. Alcover va tenir moments aspres, en canvi Massot és tot dolçor i bonhomia— comparteixen també una gran fidelitat als valors tradicionals i religiosos, la capacitat de treball i la constància, i una espiritualitat ferma i contagiosa que impregna la seva vida i obra.

JOSEP • MASSOT • I •
MUNTANER • ANT
ONI • M • ALCOVER
I • LA • LLENGUA CA
TALANA • • • • •

BARCELONA • 1985

Els psicòlegs parlen de l'efecte mirall —observam en les altres persones trets i accions, tant des de l'aspecte positiu com negatiu, que ens reflecteixen a nosaltres—, Massot veu en Alcover una persona treballadora i entregada a la causa de la llengua i cultura catalanes i, precisament, el reconeixement d'aquesta tasca tan digna de lloança és exactament aplicable a ell mateix perquè hi ha dedicat tota una vida de treball incansable i fructífer, realitzat de manera rigorosa, modèlica i impecable.

La feina ingent de Josep Massot i Muntaner en relació amb temes vinculats a la llengua i cultura catalanes fan que qualsevol aspecte a analitzar sigui ampli. L'interès de Josep Massot i Muntaner per la figura d'Alcover, com a investigador i com a editor, ve d'enrere i caldria un estudi llarg i aprofundit per copsar-ne la magnitud i els detalls que aquí ens proposam d'apuntar. Ben aviat es detecta, a través dels escrits, que Josep Massot admira la figura d'Alcover i que reconeix la seva vàlua de manera objectiva. Quan parla de l'Alcover lingüista afirma:

Deixant de banda les picabaralles, feliçment superades i les contradiccions temperamentals i de formació de mossèn Alcover —més d'un cop afavorides per la manca de diplomàcia i de tacte dels seus oponents—, cal sobretot que ens fixem en els seus aspectes positius, especialment evidents en la immensa tasca que dugué a terme a favor de la llengua (Massot, 2001: 9).

Les diverses síntesis que aporta Massot i Muntaner sobre la vida i obra del canonge manacorí demostren que té un coneixement aprofundit i complet de la seva figura i ens el mostra amb una gran fluïdesa i equilibri tot considerant els pros i els contres, els encerts i els errors d'Alcover que, al cap i a la fi, són propis de qualsevol figura humana.

Josep Massot té la virtut de posar les coses al seu lloc i sap reconèixer les man-

cances i els errors d'Alcover sense caure en els malencerts de qui, al llarg del temps i tot movent-se sovint per prejudicis, l'han criticat injustament. Massot no se n'amaga i, en aquest sentit, cita els desencerts de grans filòlegs com Joan Coromines o Josep Miracle. Resulta curiós observar com —de manera equivocada segons el meu parer— algunes persones pretenen lloar la figura de Fabra tot atacant la d'Alcover, com si es tractàs de figures contraposades i enemigues quan, precisament, és al contrari: es tracta de dos dels principals cappers de l'estudi i l'avanç en la consideració i normativització de la llengua, la seva tasca era i és complementària i imprescindible i, tant un com l'altre, han propiciat que la llengua s'hagi mantingut ferma fins avui tant a nivell filològic com social.

Tampoc no s'està, Massot mateix de fer alguns aclariments inqüestionables i imprescindibles sobre Alcover i els seus plantejaments, com per exemple aquest: «És cert que no tots els treballs de mossèn Alcover —tant els apareguts al “Bolletí” com els dispersos per altres llocs— tenen el mateix nivell científic ni la mateixa validesa i és evident també que sovint s'hi reflecteix la seva formació parcialment autodidacta» (Massot, 2001: 14). No debades, Massot és una de les fonts de referència imprescindibles i de més prestigi per a qualsevol persona que vulgui investigar la figura d'Alcover, per això, les seves obres apareixen a totes les bibliografies dels alcoveristes.

L'interès de Josep Massot i Muntaner per la figura d'Alcover ve d'enrere i en són una bona mostra els estudis crítics i les edicions que ha anat realitzant al llarg dels

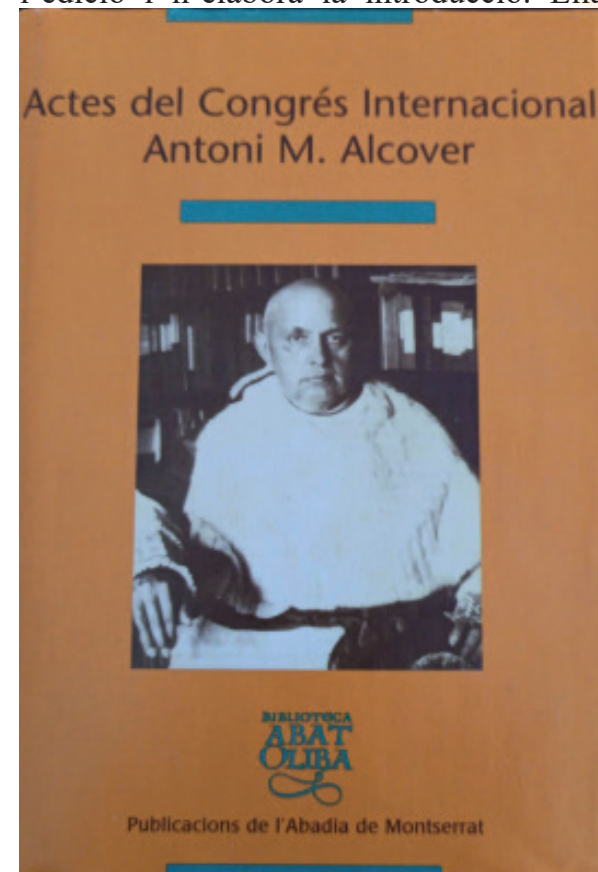

anys sobre la seva vida i obra. Per exemple l'any 1983, Massot publicà a través de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, juntament amb la Universitat de les Illes Balears, el volum *Per la llengua* —que més endavant, l'any 2001, es convertiria (reimprès) en el núm. 2 de la col·lecció Biblioteca Marian Aguiló, només precedit per l'*Obra en prosa* de Marià Aguiló mateix, que l'any 1988 inicià la col·lecció amb el número 1—, una obra molt destacada. A *Per la llengua*, Massot fa una selecció de textos del canonge amb l'objectiu de «subratllar l'actitud constant de servei a la llengua en totes les seves manifestacions mantinguda per mossèn Alcover al llarg de tota la vida» (2001, 15-16). Molt encertadament, divideix l'obra en quatre apartats: I. Característiques del català, en el qual Alcover parla sobre la unitat de l'idioma, d'algunes pinzellades d'història de la llengua catalana i el domini lingüístic català. En el II. Llengua literària i dialectes, es refereix a la necessitat d'un estàndard —aleshores anomenat llengua literària—, a les característiques que ha de tenir i a la igualtat entre tots els dialectes. El III. L'Obra del Diccionari s'inicia amb fragments de la Lletra de convit (1901) en els quals Alcover planteja el què i el com de les seves propostes per a l'elaboració del gran *Diccionari*, segueix amb per què s'ha de dir Diccionari català i no llemosí o mallorquí i amb el balanç que fa el filòleg en el desè aniversari de la publicació del *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* per acabar amb la introducció al *Diccionari* (1930) on explica el manteniment de les seves conviccions sobre la unitat de la llengua i el canvi de nom per motius més aviat comercials. L'apartat IV. El Congrés Internacional de la Llengua, es fa ressò d'un document de convidada, acordat per la comissió organitzadora, que inclou la proposta de temes a tractar pel Congrés, que es publicà al *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* i el seguei-

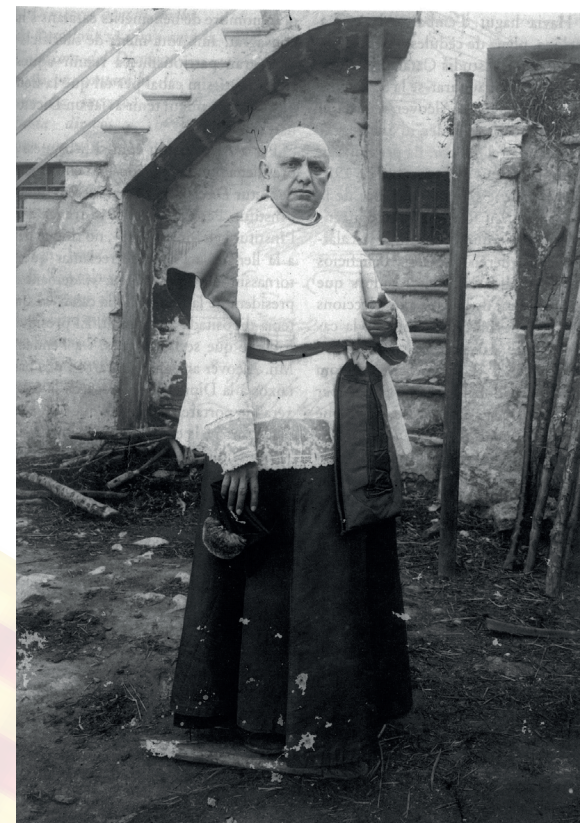
xen els discursos, inaugural i de cloenda, que Alcover declamà com a president del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana l'any 1906.

Només per aquest volum, tan ben seleccionat i per la gran difusió que ha tingut, ja hi hauria motiu per considerar Josep Massot i Muntaner dins la categoria dels investigadors i divulgadors de l'obra alcoveriana, però aquesta obra representa només una de les primeres passes del benedictí en aquest sentit i es veu continuada per moltes altres. El mateix any, 2001, en un avanç espectacular en el nombre de títols publicats, Massot inclou a la Col·lecció Marian Aguiló dos nous títols d'Alcover: la *Mostra de diccionari mallorquí*, amb el número 31, i els *Dietaris de les eixides* (1900-1902) —el volum I té assignat el número 32 i el volum II, el número 33.

Per a aquestes dues obres, Massot i Muntaner compta amb el suport de la doctora i professora de la Universitat de Barcelona, M. Pilar Perea qui té cura de l'edició i n'elabora la introducció. Ella

mateixa s'ha encarregat més recentment —l'any 2012— de la introducció i l'edició de l'obra *Contarelles d'en Jordi d'es Recó* que torna a comptar amb dos volums amb els números 50 i 51, respectivament de la col·lecció esmentada.

Un any abans, l'any 2011, Massot també publicà l'edició crítica de l'única novel·la d'Antoni M. Alcover, *N'Arnau*, dins la col·lecció Textos i Estudis de Cultura Catalana, amb el número 175. Tant de l'estudi introductori com de l'edició se'n va fer càrrec l'autora d'aquest article, per tal de difondre la investigació realitzada al voltant d'aquesta història poc coneguda —era la primera edició en volum ja que anteriorment, l'any 1916, s'havia publicat en forma de fascicles a la revista *La Aurora*— referida a un jove seminarista amb poca vocació i als seus companys.

Cal esmentar també el llibre *Antoni M. Alcover i la llengua catalana* de Josep Massot i Muntaner, publicat per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat l'any 1985 dins el marc d'una col·lecció

dedicada al Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana que se celebrà un any després. Aquí, Massot aplega aspectes diversos que envolten la figura d'Alcover, comença parlant de l'Alcover lingüista i més endavant centra les seves investigacions en la defensa del nom i la unitat de la llengua catalana o de la distinció entre llengua i dialectes o en com envestí l'*Aplec de rondaies mallorquines*, tot aportant nombrosos escrits seus com a exemples i annexos. Per altra banda, les investigacions de Josep Massot donen llum a la relació d'Alcover amb altres personatges del seu temps com són Félix Sardà i Salvany, Marià Aguiló, o Guerau de Liost. El volum acaba amb les cartes de Jeroni Pons, com a testimoni defensor de mossèn Alcover.

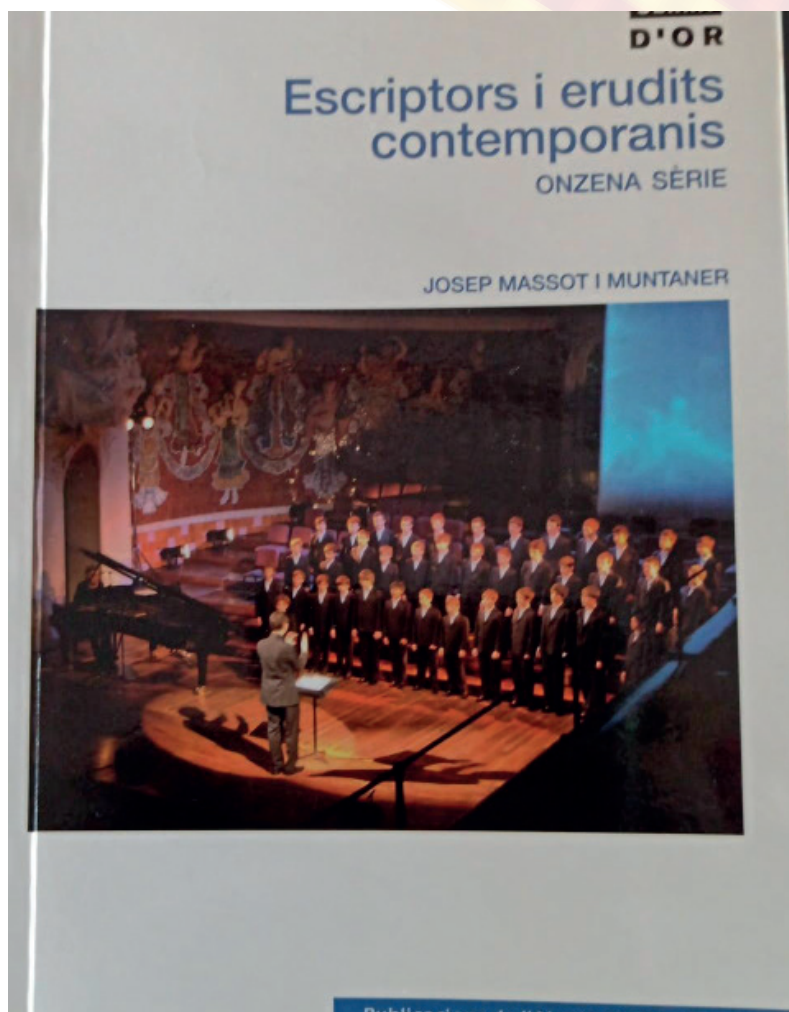
Un altre volum de gran importància, l'edició del qual fou assumida també per Massot, des de la Col·lecció Abat Oliba de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat —altra vegada en col·laboració amb la Universitat de les Illes Balears a través de la Càtedra Alcover-Moll-Villangómez—, foren les Actes del Congrés Internacional Antoni M. Alcover que se celebrà a Palma l'any 2001 amb motiu de la celebració del centenari de la publicació de la Lletra de convit —l'eslògan va ser: Lletra de convit 2001. Dcvb. Any mossèn Alcover— que organitzà la Universitat de les Illes Balears amb les adhesions inicials de l'Institut d'Estudis Catalans, l'Institut Joan Lluís Vives, el Bisbat de Mallorca, la Fundació Mossèn Alcover, la Societat Arqueològica Lul·liana i l'Obra Cultural Balear. Les actes es publicaren l'any 2003 —a cura de Jaume Guiscafrè i Antoni Picornell— i s'agruparen en tres àrees temàtiques: «Antoni M. Alcover i la seva època», «Antoni M. Alcover i la lingüística del seu temps» i «L'obra literària i folklòrica d'Antoni M. Alcover». S'hi presentaren trenta-set comunicacions, la conferència inaugural fou de Joan Veny i Josep Massot i Muntaner

s'encarregà de la conferència de clausura en la qual aprofundí, de manera extensa i rigorosa com és habitual en les seves investigacions, sobre la figura d'«Antoni M. Alcover, Historiador». En aquesta ocasió, Massot analitza la tasca d'Alcover com a catedràtic del Seminari i autor de llibres, articles i conferències i exposa els grans coneixements que tenia sobre la història de les terres de parla catalana. Clou el seu estudi amb un balanç del que ha suposat la figura d'Alcover en aquest i en altres camps: «Els gairebé setanta anys que han passat d'ençà de la seva mort ens permeten de veure amb més perspectiva la seva figura gegantina i, en lloc d'empetitir-la, l'engrandeixen i ens el presenten com una de les personalitats més rellevants i més fascinants de la Mallorca contemporània» (Massot 2003, 733).

També trobam mostres de l'interès de Massot per Alcover en un gran nombre de pròlegs, articles, presentacions, col·laboracions a congressos, etc., que es troben sovint a les pàgines d'altres volums o de miscel·lànies, és el cas del pròleg a l'edició de la tesi doctoral de Joan March Noguera (2001): *Mossèn Alcover i el món de la ciència. La creació del llenguatge científic català modern*, o d'«Antoni M. Alcover, vicari general del Bisbe Campins» (2009), de «Mossèn Antoni M. Alcover i N'Arnau» (2012) o d'«Antoni M. Alcover, defensor de la llengua catalana» (2013), entre d'altres. Josep Massot també ha donat llum a epistolaris entre Alcover i altres personalitats com per exem-

ple les «Cartes d'Antoni M. Alcover a Marià Aguiló» (Massot 1993, 38-47).

Per acabar, em referiré novament a unes paraules de Massot sobre Alcover: «Amb les seves llums i les seves ombres, amb les seves virtuts i els seus defectes, amb el seu temperament entusiasta i infantil —que sovint li havia de jugar males passades—, mossèn Alcover és, per a bé i per a mal, una figura clau dels Països Catalans» (Massot, 1985: 7). De la mateixa manera, podem afirmar que Josep Massot i Muntaner és una persona admirable per la seva trajectòria d'immens treball constant i rigorós en favor de la llengua i cultura catalanes que el converteixen en una figura clau dels Països Catalans, totes les persones que els admirem i ens considerem els seus successors els podem estar profundament agraïts.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ALCOVER I SUREDA, Antoni M.:

- . (1985 [1931]): «Com he fet mon «Aplech de Rondaies Mallorquines» dins Josep Massot i Muntaner: *Antoni M. Alcover i la Llengua Catalana*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 87-106.
- . (2001 a): *Per la llengua*. Edició a cura de Josep Massot i Muntaner. Barcelona, UIB-Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Col·lecció Marian Aguiló, 2.
- . (2001 b): *Mostra de diccionari mallorquí*. Edició a cura de M. Pilar Perea. Barcelona, UIB-Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Col·lecció Marian Aguiló, 31.
- . (2001 c): *Dietari de les eixides* (1900-1902). Vol. I i II. Edició a cura de M. Pilar Perea. Barcelona, UIB-Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Col·lecció Marian Aguiló, 32 i 33.—. (2011): *N'Arnau*. Estudi Introductor i edició a cura de M. Magdalena Gelabert i Miró. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- . (2012): *Contarelles d'en Jordi des Recó*. Vol. I i II. Edició a cura de M. Pilar Perea. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Col·lecció Marian Aguiló, 50 i 51.

MASSOT I MUNTANER, Josep:

- . (1977): *Església i societat a la Mallorca del segle XX*. Barcelona, Curial.
- . (1985): *Antoni M. Alcover i la Llengua Catalana*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- . (1993): «Cartes d'Antoni M. Alcover a Marià Aguiló» dins *Llengua, literatura i societat a la Mallorca contemporània*. Barcelona, Curial/Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Textos i Estudis de Cultura Catalana, 29, p.38-47.
- . (2001): Pròleg a *Mossèn Alcover i el món de la ciència. La creació del llenguatge científic català modern* de Joan March Noguera. Palma, Lleonard Muntaner, editor.
- . (2003): «Antoni M. Alcover, historiador» dins Jaume GUISCAFRÈ i Antoni PICORNELL (ed.) *Actes del Congrés Internacional Antoni M. Alcover*, Barcelona, UIB/Càtedra Alcover-Moll-Villangómez/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 709-735.
- . (2009): «Antoni Mª Alcover, vicari general del Bisbe Campins» dins *Seminari d'Estudis Històrics 2009: Pere Joan Campins, bisbe de Mallorca (1859-1915)*. Palma, Societat Arqueològica Lul·liana, p. 35-48.
- . (2012a): «Mossèn Antoni M. Alcover i N'Arnau» dins *Escriptors i erudits contemporanis. Onzena sèrie*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 87-92.
- . (2012b): *Bibliografia de Josep Massot i Muntaner*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Biblioteca Serra d'Or, 451.
- . (2013): «Antoni M. Alcover, defensor de la llengua catalana» dins *Escriptors i erudits contemporanis. Dotzena sèrie*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 103-120.
- . (2015): «Mossèn Antoni M. Alcover i Enric Prat de la Riba» dins *A la ciutat dels llibres. Primera sèrie*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 11-99.

A l'entorn d'

per Margalida Tomàs i Vidal

La primera versió d'*Els mallorquins i la llengua autòctona* va aparèixer a Barcelona el 1972. Era, alhora, el primer llibre publicat per Josep Massot, l'amic i el mestre a qui avui homenatgem amb motiu del seu vuitantè aniversari. L'obra tingué una repercussió considerable i el 1985 n'aparegué una nova versió, considerablement ampliada: passava de 188 pàgines a 331. Les dues, editades per Curial dins la col·lecció *Biblioteca de cultura catalana*, compartien idèntica coberta. Era, i no era, el mateix llibre. Trenta-dos anys després, el 2017, un altre lliurament d'*Els mallorquins i la llengua autòctona*, encara més llarg, s'incorporava al magnífic volum que la Universitat de València va dedicar a Massot amb motiu del seu nomenament com a *doctor honoris causa* d'aquella universitat: *De València i Mallorca*.

Ens interessa, ara, aturar-nos en una obra que l'autor no ha deixat de petja al llarg dels anys, i ens interessa per diversos motius. En primer lloc, perquè parlar d'aquest llibre significa fer-ho sobre una de les línies d'investigació més primerenca, i també més destacada, de Massot, el tema de la consciència lingüística dels mallorquins al llarg dels temps. Alhora, l'examen de **l'evolució del llibre en les seves diverses versions, cada una d'elles ampliant-ne el camp d'estudi i incorporant-hi noves recerques seves o d'altri, ens posa al davant una molt**

biblioteca de cultura catalana

ELS MALLORQUINS I LA LLENGUA AUTÒCTONA

Josep Massot i Muntaner

curial

www.todocoleccion.net

bona mostra de la manera de treballar de Josep Massot, per al qual un treball no està mai enllestit del tot. I encara, hi hauria un altre factor que hem de tenir en compte: aquest mètode d'anar posant al dia les seves recerques inicials, a més de mostrar-nos el seu treball cada cop més complet, també ens il·lustra de com el camp d'estudi de la cultura catalana, venturosament, s'ha enriquit des dels inicials anys setanta a finals de la primera dècada del nou segle.

El desembre de 1971, Josep Massot signava a Montserrat el pròleg a la primera edició. Hi especificava la voluntat del llibre: «contribuir a la tasca llarga i complexa de bastir una història total de la cultura catalana», en uns moments en què mancava quasi tot, ben especialment obres de base elementals (recordem, per exemple, que de la *Història de la literatura catalana* d'Ariel només havien aparegut aleshores

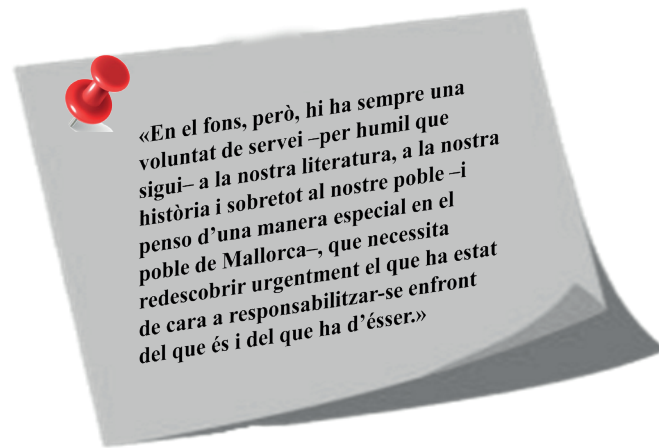
els tres primers volums escrits per Martí de Riquer; el de l'edat Moderna, de Comas, no aparegué fins al 1972 i la resta a partir de 1986). Per tant, segons Massot, era el moment de la «publicació de textos, del comentari de documents, de la catalogació del fons manuscrit de les biblioteques, de l'exploració de la literatura tradicional... Com a màxim, ens hem de limitar a fressar camins, a assenyalar problemes, a insinuar vies de solució o si més no de recerca, que un dia o altre hauran d'ésser confirmats o rebutjats, d'acord amb les possibilitats i les teories del moment.» I, al costat d'aquest manifest d'intencions que implica una determinada manera d'entendre el treball intel·lectual, un altre de fonamental: **«En el fons, però, hi ha sempre una voluntat de servei –per humil que sigui– a la nostra literatura, a la nostra història i sobretot al nostre poble –i penso d'una manera especial en el poble de Mallorca–, que necessita redescobrir urgentment el que ha estat de cara a responsabilitzar-se enfront del que és i del que ha d'ésser.»** El llibre incloïa catorze treballs, majoritàriament publicats a *Lluc* entorn del 68-69 (el més antic, però, de 1962) i estava dividit en tres parts: la primera, «Els mallorquins i la llengua autòctona», composta de tres treballs específics sobre la llengua a Mallorca del segle XV al XIX; «Aspectes de la Renaixença» reunia set treballs, més breus, sobre autors bàsicament del XIX; l'última secció, «Problemes culturals del segle xx», la formaven quatre articles més lligats a l'actualitat cultural, excepte el primer, *La cultura mallorquina entre el 1909 i el 1936*, amb informacions tretes de la correspondència de mallorquins amb mossèn Joan Avinyó.

En aparèixer la segona edició el 85, feia ja deu anys que Josep Massot havia posat en marxa la revista *Randa* (1975), els primers números de la qual incloïen ja estudis seus sobre la guerra civil a Mallorca, a partir de llavors un dels temes preferents de la seva investigació, al costat del de la història de l'església a Catalunya i Mallorca. Sense deixar de banda, ni molt menys, els estudis sobre la cultura catalana, com sempre amb una atenció especial als autors mallorquins. Introduïm aquí una apuntació: si algú vol tenir una visió panoràmica de com havia avançat la seva bibliografia en aquells moments –així com de l'enorme gruix de la seva feina posterior, fins al 2017– en té prou a mirar la impressionant bibliografia

l'evolució del llibre en les seves diverses versions, cada una d'elles ampliant-ne el camp d'estudi i incorporant-hi noves recerques seves o d'altri, ens posa al davant una molt bona mostra de la manera de treballar de Josep Massot, per al qual un treball no està mai enllestit del tot.

que Rafael Roca inclogué en l'esmentat volum *De València i Mallorca*. Pel que fa al nou lliurament d'*Els mallorquins i la llengua autòctona*, Massot hi reproduïa fil per randa el pròleg de la primera versió, i només un «advertiment» (signat a Montserrat, l'abril de 1985) informava dels afegits de contingut. Val a dir que al mateix temps que el nou volum d'*Els mallorquins*, Massot publicava un treball en certa manera complementari, *Antoni M. Alcover i la llengua catalana* (1985), dedicat a un dels personatges de Mallorca que més ha estudiat, juntament a Marià Aguiló. L'estructura del llibre era la mateixa que l'anterior, però incorporava sis treballs nous, a més, com és habitual en

ell, de completar amb notes i bibliografia els que havien format part de l'edició del 72. A la primera secció, el nou treball era «Del “mallorquí que ara es parla” a la llengua comuna»; a la segona, que canviava l'encapçalament perquè n'ampliava l'abast cronològic (*Aspectes de la Renaixença* passava a dir-se *De la pre-renaixença a la postguerra*), s'hi afegien «La Societat d'Amics del País, Jaume Pujol i el català de Mallorca», «Pere d'A. Peña i la llengua catalana» i «Francesc de B. Moll, impulsor de la cultura». Val la pena recordar aquí que els números 9, 10 i 11 de *Randa* (1979-1981) havien estat d'homenatge a l'il·lustre filòleg i impulsor cultural i que la revista iniciava així una pràctica que Massot ha dut a terme amb escreix fins avui: el reconeixement a la tasca d'intel·lectuals destacats en l'estudi

de Mallorca. La tercera part del llibre del 85 incorporava dos treballs estretament relacionats amb les seves recerques sobre la guerra i la postguerra a Mallorca: «La literatura sobre la guerra civil a Mallorca» i «Edicions i reunions literàries a la postguerra». Finalment, una breu *lletra de batalla* contra el fenomen del gonellisme, que havia estat inclosa al volum preparat per Francesc de B. Moll *Polèmica d'en Pep Gonella* (1972). Perquè Josep Massot és sobretot un erudit i un promotor cultural essencial per al país, però quan ha calgut

ha participat en primera línia, a peu de carrer, diríem, en la defensa de la llengua i de la identitat catalana, en la defensa i la identitat de Mallorca. Recordem, en aquest sentit, el parlament de gràcies que pronuncià amb motiu de rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, el 2012, on no va dubtar d'atacar directament la política lingüística de l'aleshores president Bauzá, d'infausta memòria.

Arribam a l'última versió, per ara, d'*Els mallorquins i la llengua autòctona*, del 2017. El «Preàmbul», signat a Montserrat el 27 d'abril del 2016, inclou ja la història del mateix llibre a partir de la publicació a *Lluc* de tres primers articles que duien aquest nom. A continuació, una reflexió sobre l'avanç produït en aquests més de trenta anys en els estudis culturals; la qual cosa, diu Massot, li permet, amb la incorporació dels resultats de les últimes recerques – moltíssimes d'ell mateix i altres «en bona part obra de deixebles i d'amics estimats»– «completar, matisar o corregir molts aspectes de la relació dels mallorquins amb la seva llengua pròpia, únic objectiu d'aquest treball.» Perquè, ara sí, la llengua dels mallorquins, la relació dels mallorquins amb la seva llengua, és l'eix central i exclusiu del *nou* llibre, molt més monogràfic que els anteriors. Recordem que, a partir del 1996 Massot havia començat a publicar la sèrie d'*Escriptors i erudits contemporanis* (dotze volums fins el 2013), continuada per *A la ciutat dels llibres* (que arriba enguany al cinquè lliurament), que li permetien agrupar estudis i treballs dispersos d'aparició recent (inevitablement, això sí, augmentats o posats al dia): una altra manera de gestionar i organitzar la seva obra, tant a nivell de continguts com de mètode de treball.

El lliurament del 2017 consta de sis apartats: «La consciència lingüística als segles XIII-XVII»; «El català a la Mallorca del segle XVIII»; «L'església i la “llengua vernacle”», totalment nou i d'especial importància; el quart capítol, «“Mallorquí” i castellà al llarg del segle XIX», incorpora un gran cabal de nova informació relativa a la Societat d'Amics del País i al seu projecte de diccionari «mallorquí-castellà» de 1835, amb una munió espectacular de dades i de noms de la gent que, en principi, havia de col·laborar en una obra pensada per afavorir el domini del castellà. Per la seva banda, el subapartat referent als diccionaris mallorquins que es projectaren, amb millor o pitjor sort, al llarg del vuit-cents, ens dona noves informacions sobre els projectes de Jaume Antoni Prohens, de Joaquim M. Bover i de l'inacabat *Diccionari mallorquí-castellà* començat a publicar el 1878 i atribuït, sense fonaments, a Josep Tarongí. «La recuperació del sentit unitari de la llengua», incorpora un extensíssim apartat dedicat a Antoni M. Alcover, amb especial atenció a les relacions d'aquest amb la gent de *La Nostra Terra* i de l'Associació per la Cultura de Mallorca després del seu trencament amb l'Institut d'Estudis Catalans. Finalment, el sisè i últim capítol, «Del “mallorquí que ara es parla” a la llengua comuna», recupera el que va aparèixer a l'edició de 1985, amb nova bibliografia.

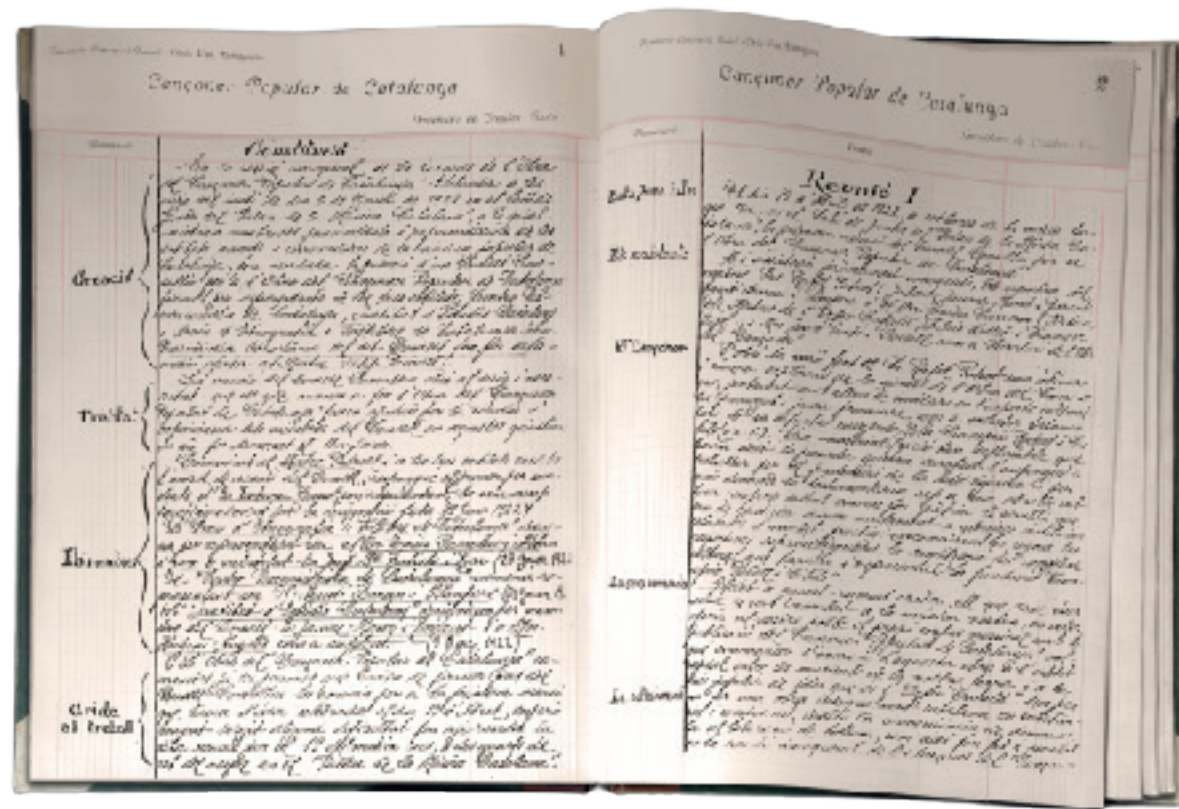
Per acabar, un apunt personal. Aviat farà cinquanta anys (ai, com passa el temps!) que vaig conèixer Josep Massot: era el curs 1971-72, el seu últim com a professor universitari i el meu últim de carrera. Abans d'acabar el curs, en Massot m'havia deixat totes les seves fitxes bibliogràfiques sobre Marià Aguiló (moltes escrites a mà, amb la seva lletra de puça), amb les quals vaig començar a descobrir un personatge que m'ha acompanyat des de llavors. També em va regalar, acabat de sortir, el volum d'*Els mallorquins i la llengua autòctona*, que llavors vaig llegir i rellegir i que ara, subratllat i mig grogós, fa companyia a les seves noves versions i a tantes altres obres sobre Mallorca que Massot ha publicat.

Més enllà dels llibres, però, la seva amistat m'ha acompanyat sempre. I, alhora que m'anava obrint portes, ell, amb aquell estil seu tan discret, però també tan persistent, al llarg dels anys em va anar empenyent perquè les feines de la vida – la família, l'ensenyament a l'institut– no em distraguessin del tot del món de la investigació. I, poc o molt, no me n'he acabat de distreure. Gràcies, Josep.

Josep Massot i la musicologia catalana

per Amadeu Corbera i Jaume

L'any 2022 celebrarem, a tots els Països Catalans, el centenari de l'inici dels treballs de l'Obra del Cançoners Popular de Catalunya, un projecte fundat a finals de 1921 per l'empresari i mecenes català —i catalanista— Rafael Patxot. Ha de ser i serà un gran motiu de celebració i memòria. L'Obra va néixer amb la idea, expressada pel mateix Patxot, de «fer un corpus musical de totes les cançons populars nostres: les que ja són publicades; les moltes que hi ha recollides, emperò romanen inèdites; les que encara ignorem, per morde que vaguen esquerpes per les nostres contrades, on caldrà sobtar-les» (Massot, 2013, p. 419).

L'empresa era d'una envergadura immensa, i fins i tot, 100 anys després, podríem

pensar que un xic il·lusa ja que, simplement, és impossible recollir totes les cançons, perquè de cançons i de tonades se'n fan i en desfan cada dia. Malgrat això, en els seus 14 anys d'existència, des del 1922 fins el 1936, els missioners i treballadors de l'Obra del Cançoners varen arribar a recollir i acumular més de 50.000 documents i tenien més de 36.000 fitxes de música copiada. Entre aquests materials, cal desatacar la valuósissima col·lecció de Marian Aguiló, uns 13.000 texts de tots els territoris catalans, o la del l'erudit felanitxer Cosme Bauçà, que va fer donació de l'Obra del seu recull de 4.000 fitxes de cançons mallorquines.

Sense cap dubte, l'Obra del Cançoners va ser la iniciativa més ambiciosa i metodolò-

gicament preparada, d'estudi i recollida de la música popular catalana fins a l'època, i tot i les mancances i la mirada essencialista que encara tenien bona part dels col·laboradors, va suposar la implementació de la perspectiva positivista i científica en l'estudi de la cultura popular a casa nostra. Alguns treballs dels seus missioners, com els del mallorquí Baltasar Samper, són fundacionals per la moderna etnomusicologia catalana; i fins al punt que el mateix Samper, una vegada exiliat a Mèxic, va copiar la metodologia de l'Obra del Cançoners per a dirigir la recerca etnomusicològica de la Secció de Investigaciones Musicales de l'Instituto Nacional de Bellas Artes a partir de 1947: així, un cop acabada la guerra i dissolta l'Obra del Cançoners, l'impacte de l'empresa fundada per Patxot va perdurar a l'altre costat de l'Atlàntic i va servir per posar les bases de l'etnomusicologia mexicana.

Al llarg de la seva vida, Patxot va fundar i impulsar moltes obres de caritat, sobretot beques d'estudis, i de recerca científica,

entre la que destaca, sens dubte, la col·laboració en la fundació del Servei Meteorològic de Catalunya (1921) i la seva Secció Nefològica, la de l'estudi dels níguls, la seva altra gran passió. Però la nineta dels ulls del mecenes català va ser l'Obra del Cançoners, de la qual se n'ocupava personalment, treballant a l'oficina que l'entitat tenia a la Via Laietana de Barcelona. A partir de 1936, doblement perseguit pels anarquistes i pels feixistes, Patxot s'exilià a Suïssa, on hi moriria el 1965; a l'exili se n'hi endugué quasi tots els materials del Cançoners, gelós del seu valor i perquè no caiguessin en mans dels franquistes com havia passat amb les seves fitxes nefològiques. Patxot era, per damunt de tot, un patriota català: abans de morir, va deixar escrit que tots aquests materials no poguessin tornar a Catalunya fins que no hi tornàs a haver una democràcia segura i se'n garantís un bon ús.

Així va ser com la història de l'Obra del Cançoners, les seves cançons, fotografies, diaris de camps, fitxes, etc., esdevingueren

poc més que un mite que durant 50 anys, coneixedors i estudiosos de la música i la cultura popular havien sentit contar i anomenar, conscients del valor d'aquells treballs, de memòria tènue, però, enmig del misteri i l'ombra de la derrota republicana i la dispersió de l'exili. El mateix Josep Massot ho explica així (1993):

L'interès que es va anar suscitant pels diversos aspectes del folklore i de l'etnomusicologia a casa nostra va dur, lògicament, moltes persones i moltes institucions a cercar una manera o altra de recuperar per a Catalunya els materials de l'Obra del Cançoner i la família Patxot fou objecte, al llarg de molts anys, de demandes, de pressions i de supliques perquè aquests materials esdevinguessin assequibles. [...] Al V Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes em correspongué de presentar una ponència sobre Marià Aguiló i la poesia popular, un tema que m'apassionava des dels meus anys universitaris, durant els quals havia tingut el privilegi de tenir a les mans les carpetes d'Aguiló guardades llavors per Josep M. de Casacuberta i ara a la Biblioteca de Catalunya. No cal dir que, en parlar d'Aguiló, no podia oblidar el tema de l'Obra del Cançoner, que contenia una altra rastellera de carpetes del poeta, folklorista i filòleg mallorquí, cedides generosament a l'Obra

pel seu fill Àngel. Una simple al·lusió es convertí en detonant d'una discussió inacabable i interessantíssima, en la qual tothom hi digué la seva i on es comentaren aspectes dignes de la millor novel·la policíaca, bé que no sempre prou exactes, com quan ens asseguraren que els materials de l'Obra que encara hi havia a Barcelona havien estat enviats a l'estranger i, juntament amb els de Suïssa, venuts a una prestigiosa universitat americana, on casualment llavors era professor Diego Catalán en persona. (p. 748)

Això va passar el 1979. Va ser arran d'aquest episodi que varen començar les negociacions amb els descendents de Patxot per retornar els arxius de l'Obra del Cançoner; unes converses que es varen allargar prop de 10 anys, i que es varen resoldre satisfactòriament, amb l'arribada de tot el material a la biblioteca del monestir de Montserrat el 1991 (Massot, 2003):

I fou conseqüència d'unes llargues negociacions entre la família Patxot i els abats de Montserrat Cassià M. Just i Sebastià M. Bardolet, iniciades pel superior d'una casa religiosa —en la qual després vam saber que havien restat dipositades, del tot o en part, les carpetes, les fitxes i la resta de l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya que havien estat traslladades de Barcelona a Suïssa durant els anys cinquanta del segle passat— i culminades pel senyor Rafael Carreras i Patxot, que actuava com a representant dels seus germans, tots ells hereus del seu avi i zelosos complidors dels seus desigs. (p. 550)

Per indicació de l'abat de Montserrat, el pare Massot va ser designat conservador dels materials, que va tenir cura d'editar, a poc a poc, des de 1994 fins l'any 2014. En total són vint-i-un volums que conformen tot el corpus de cançons, fotografies, diaris de camp i notes de treball de l'Obra del Cançoner, i tots junts són una font inestimable i inesgotable de coneixement i investigació de la cultura popular catalana del primer terç del s. XX.

Així, Josep Massot, que no és músic ni musicòleg, gràcies a l'edició i estudi dels materials de l'Obra del Cançoner, la seva aportació a la història de la música i a la musicologia catalanes ha estat, senzillament, superlativa.

Un aspecte derivat de l'interès de Massot per la cultura oral ha estat la recuperació de la memòria del mallorquí Baltasar Samper, artista polifacètic a qui ja hem mencionat: compositor, etnomusicòleg, crític, pianista, director d'orquestra i intel·lectual republicà i catalanista, que es va exiliar el 1939 i va morir a Mèxic el 1966, a qui el temps i les circumstàncies varen esborrar de manera injusta. Ara sabem que Samper

Així, Josep Massot, que no és músic ni musicòleg, gràcies a l'edició i estudi dels materials de l'Obra del Cançoner la seva aportació a la història de la música i a la musicologia catalanes ha estat, senzillament, superlativa.

va ser una de les grans figures de la música i la cultura catalanes del s. XX, però això no hagués estat possible sense els treballs de Josep Massot.

En el personatge de Samper hi convergeixen els dos grans temes que han centrat l'obra investigadora de Massot: la cultura

popular catalana i la Guerra Civil i l'exili. Un dels llibres essencials per començar a conèixer la història del músic mallorquí és el recull d'articles *Estudis sobre la cançó popular* (1994). Massot hi va reunir set articles de Samper sobre el cant popular de Mallorca, escrits entre 1929 i 1945, inèdits o difícils de localitzar a l'època (quan les hemeroteques digitals ni es plantejaven), fruit dels seus aprenentatges de les missions de l'Obra del Cançoner. Són uns texts realment reveladors, interessantíssims, on molt encertadament Samper hi tracta la relació intrínseca entre el fet musical (cantar) i el fet social (la feina), i que era, tal i com ell havia observat, inseparable; tot i els anys, aquestes observacions no han estat superades per investigacions posteriors (Ayats, Vicens i Sureda, 2004) que en tot cas només han confirmat i ampliat allò que Samper havia escrit (1994):

La primera observació que tot seguit hom pot fer a Mallorca, respecte d'aquests cants de treball, és el fet de l'íntim lligam que existeix entre ells i els treballs particulars a què corresponen. Els pagesos mallorquins la senten tan naturalment, aquesta relació, que no sabrien considerar el cant

com una cosa estranya a la feina, com una cosa accidental de la qual hom pugui prescindir en un moment donat, sinó que per a ells és quelcom de consubstancial amb la mateixa feina, un element del tot inseparable —un element, diríem, orgànic. (p. 36)

Aquest plantejament acosta Baltasar Samper als primers etnomusicòlegs «culturalistes» nord-americans, com George Herzog, i l'allunya en canvi d'altres investigadors coetanis de la música popular com Béla Bartók, a qui per altra banda molt probablement va conèixer (Massot, 1995), i el situa com un autèntic avançat en el context etnomusicològic català i espanyol.

A Massot cal atribuir-li el mèrit d'haver rescatat aquests texts i el seu autor del semioblit. Per a l'edició del llibre, va escriure una introducció que, de fet, era una petita història on hi sintetitzava bona part de la informació sobre el Cançoner i sobre Baltasar Samper, i que ampliava la que ja havia donat a un capítol de *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme: col·laboració, oposició, exili* (1992, p. 211-238). Molta de la informació que ara en sabem, tant de l'Obra del Cançoner com de Samper, apareix per primera vegada en aquests dos texts; el llibret, no gaire extens, és encara ara en el seu conjunt una obra de referència per la història de la musicologia catalana.

Dèiem, doncs, que en el personatge de Baltasar Samper, Josep Massot hi ha va trobar un argument per treballar-hi el seu interès per la cultura popular i per les conseqüències fatídiques de la guerra del 1936-1939. Com a historiador, Massot ha intentat, durant anys reconstruir «un gran mallorquí oblidat» (Massot, 1992, p. 211) —el primer article on en parla és de 1964!—, tasca difícilíssima degut a la gran dispersió de les fonts —de Palma a Mèxic— i de l'ombra de controvèrsia familiar que va envoltar la seva fugida a l'exili —Samper va deixar a Barcelona la seva dona i els seus sis fills, ja grans, i se'n va anar amb la seva alumna Dolors Porta, 22 anys més jove, amb qui es casaria a Mèxic i formaria una nova família. Ell mateix reconeix

que aquestes circumstàncies complicades en extrem fins i tot el varen dur a cometre errors, com li va passar amb Julià Samper, capellà i organista de la Seu de Mallorca i germà de Baltasar, que el va enganar quan li va explicar que la fugida del seu germà gran s'havia produït el 1938 i no tenia motivacions polítiques. Encara amb poques fonts a l'abast, Massot va haver de donar per bona aquesta informació, i així va aparèixer a *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra: 1930-1950* (1978); en la publicació de 1992 va poder corregir l'afirmació i destapar l'engany.

Avui dia Samper torna a despertar interès. Diferents articles, treballs, el documental *Baltasar Samper. El ritme amnèsic* estrenat a IB3 el 2018, però sobretot el retorn del seu llegat des de Mèxic a Mallorca (Corbera, 2018), fan que la figura d'aquell gran mallorquí oblidat comenci a deixar de ser-ho. Han estat més de 50 anys de desatenció cap a una de les figures, sense cap mena de dubte, més rellevants de la música i la musicologia catalanes del s. XX, personatge fonamental per entendre la vessant musical del Noucentisme —aspecte fins ara ben poc atès—, i un mallorquí amb una projecció artística, intel·lectual i política poc habitual al primer terç del segle XX. Tot això que just ara començam a concretar no hagués estat possible sense la tasca de 40 anys de Josep Massot i la seva perseverança en retornar a la dignitat la memòria de Baltasar Samper.

Pels investigadors més joves, els que ens dedicam a la musicologia catalana, Josep Massot forma part del nostre univers: el llegim i el rellegim, els nostres treballs van plens de referències als seus articles, quasi bé ens els sabem de memòria. Difícilment li podrem agrair el tresor que és, per la cultura catalana, l'edició completa de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, opus

de conjunt que hauria de rebre la consideració que tenen altres obres magnes de la nostra cultura com el Diccionari Fabra, el Diccionari Català-Valencià-Balear d'Antoni M. Alcover i Francesc de Borja Moll o el Diccionari Etimològic de la Llengua Catalana de Joan Coromines, per citar-ne algunes.

El centenari de l'Obra del Cançoner servirà per posar en valor la riquesa del seu llegat i la importància que va tenir per la

història de la música i la cultura catalanes. I el 2022 també podrem recordar els 80 anys de l'arribada de Baltasar Samper a Mèxic i l'inici d'un exili de no retorn que va suposar el principi del seu oblit. Oblit, però, que no va ser complet gràcies, seguríssim, a la tasca ingent de Josep Massot i el seu afany per rescatar-lo.

I és per tot això i molt més que li estarem sempre agraïts.

Bibliografia

- Ayats Abeyà, J., Vicens Vidal, F., i Sureda, A. M. (2004). [DVD] *Tonades de feina a Mallorca*. Palma: Consell de Mallorca. Departament de Cultura.
- Corbera Jaume, A. (2018). Baltasar Samper, compositor: el redescobriment d'un músic català a l'exili. *Revista Catalana de Musicologia*, XI, 199–231. DOI: 10.2436/20.1003.01.70
- Massot i Muntaner, J. (1964). Aportació a l'estudi del romancer balear. *Estudis Romànics*, 7, 63–155. Recuperat de <https://www.raco.cat/index.php/Estudis/article/view/237173>
- Massot i Muntaner, J. (1978). *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra: 1930-1950*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Massot i Muntaner, J. (1992). *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme: col·laboració, oposició i exili*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Massot i Muntaner, J. (1993). L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, avui. *Llengua & Literatura: Revista Anual de La Societat Catalana de Llengua i Literatura*, 19, 739–751.
- Massot i Muntaner, J. (ed.) (1995). *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials, vol. V. Història de l'Obra del Cançoner i complement a l'inventari de l'arxiu*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Massot i Muntaner, J. (2003). L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, font de recerques. *Llengua & Literatura: Revista Anual de La Societat Catalana de Llengua i Literatura*, 14, 549–561. Recuperat de <http://www.raco.cat/index.php/llengualiteratura/article/view/151247>
- Massot i Muntaner, J. (ed.) (2013). *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials, vol. I - fascicle 2. Memòries de missions de recerca, monogràfics, cròniques*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Samper, B. (1994). *Estudis sobre la cançó popular* (J. Massot i Muntaner, ed.). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Fotografies <https://universpatxot.diba.cat/ca/gallery/canconer-popular>

REFERENT PER A LA RECERCA DE LA MEMÒRIA DE LA REPRESSIÓ A BALEARS

per Maria Antònia Oliver i París

L'Associació Memòria de Mallorca, es va constituir el 24 de febrer de 2006 a Palma, tot i que feia ja anys que un grup de persones investigàvem víctimes de desaparició forçada a Mallorca durant el període de la guerra civil.

Som una associació sense afany de lucre que treballam des del voluntariat per assolir els drets a la Veritat, a la Justícia i a la Reparació per a les víctimes de la repressió franquista, som per tant una entitat de Drets Humans.

Les víctimes tenen dret a la Memòria i nosaltres tenim, com a societat, el deure de Memòria. Donar veu a les víctimes i escoltar-les és una prioritat, però també ho és possibilitar respostes, aquí és quan la investigació pren protagonisme, i nosaltres ho fem amb professionals de la història, del dret, periodisme, arqueologia, psicologia etcètera, així com també amb altres entitats socials, amb l'Administració i amb Institucions Públiques, atenent demandes i obrint nous projectes i línies de recerca, com ara per exemple el projecte del memorial "Mur de la Memòria" ubicat al cementiri de Palma que recull els noms de les víctimes del feixisme relacionades amb Mallorca, el de "Totes les Causes" consistent amb el fotografat i digitalització de prop de 300.000 documents corresponents a causes judicials franquistes, la realització del "Mapa de Fosses de Mallorca" que és l'estudi dels indrets d'assassinat i enterrament de les víctimes, les exhumacions de les

fosses de Sant Joan i de Porreres, el projecte de la fundació Stolpesteine "Pedres de la Memòria", projecte pioner a l'estat espanyol i desenvolupat primer a Mallorca i actualment estès ja a la resta de les Illes Balears, o les múltiples denúncies interposades per crims contra la humanitat a nivell local, nacional i internacional i les *personacions* a processos judicials en contra del manteniment de monuments i honors a personatges implicats amb la repressió franquista, a més de formar part activa de les Comissions de les lleis autonòmiques de Fosses i Desaparegudes i de Memòria Democràtica del Govern de les Illes Balears, així com també dels seus respectius grups de treball.

Per dur a terme alguns d'aquests projectes, ens nodrim de les investigacions i publicacions d'experts. Un dels nostres referents a l'hora de la recerca és el pare Massot i Muntaner, pioner en l'estudi de la història de la repressió franquista a les Illes Balears, una història amagada i silenciada durant molts d'anys.

Per ell hem sabut de publicacions i arxius, de personatges, fets i testimonis desconeguts. El seu treball rigorós i metòdic ens permet seguir investigant i aportant dades desconegudes per incorporar-les a projectes i molt especialment ens permet recuperar biografies de víctimes, una part molt important per la nostra associació, víctimes que en moltes ocasions han estat, i són encara dissortadament, desaparegudes físicament i socialment. Volem també destacar la seva predisposició a l'hora de consultar-li qualsevol dubte o demanar-li la seva participació als nostres actes.

Per tant, des de Memòria de Mallorca, aprofitant l'oportunitat d'aquesta publicació, volem expressar la nostra gratitud, com a familiars de víctimes i com a societat, a Josep Massot i Muntaner, tot un referent amb la recuperació de la memòria històrica i molt especialment amb l'estudi de la memòria de la repressió franquista a les Illes Balears.

Palma, a 25 d'abril de 2021

Josep Massot i Muntaner: ***l'Església mallorquina durant la Guerra Civil i la Postguerra.***

per *Pere Fullana i Puigserver*

La persona i el mestre que admiram

Me resulta difícil afegir alguna cosa més a l'article que publicàrem el 2007 a la revista Lluç amb el títol "Josep Massot i Muntaner, una postura clara i determinada davant les temàtiques religioses, però amb fredor de savi". Han passat alguns anys i han sovintejat els homenatges i els reconeixements, amb la qual cosa encara coneixem millor i més profundament la dimensió humana i intel·lectual del P. Massot. Bona part d'allò que representa la figura gegantina de Josep Massot ho podeu localitzar, ben enquadrant i sintetitzat, al llibre titulat *De València i Mallorca* (2017), en el marc de la recepció del Doctorat Honoris Causa a la Universitat de València. Només la consulta d'aquesta obra ja posa en evidència

la grandesa del Pare Josep Massot i Muntaner, fill de Mallorca, monjo benedictí de Montserrat i principal autoritat pel que fa la història de la Guerra Civil a Mallorca, el paper de l'Església en el plànol cultural i la seva influència social en particular durant la primera meitat del segle XX. Però, com se suposa, Massot excel·leix com especialista de tants i tants vessants culturals i religiosos.

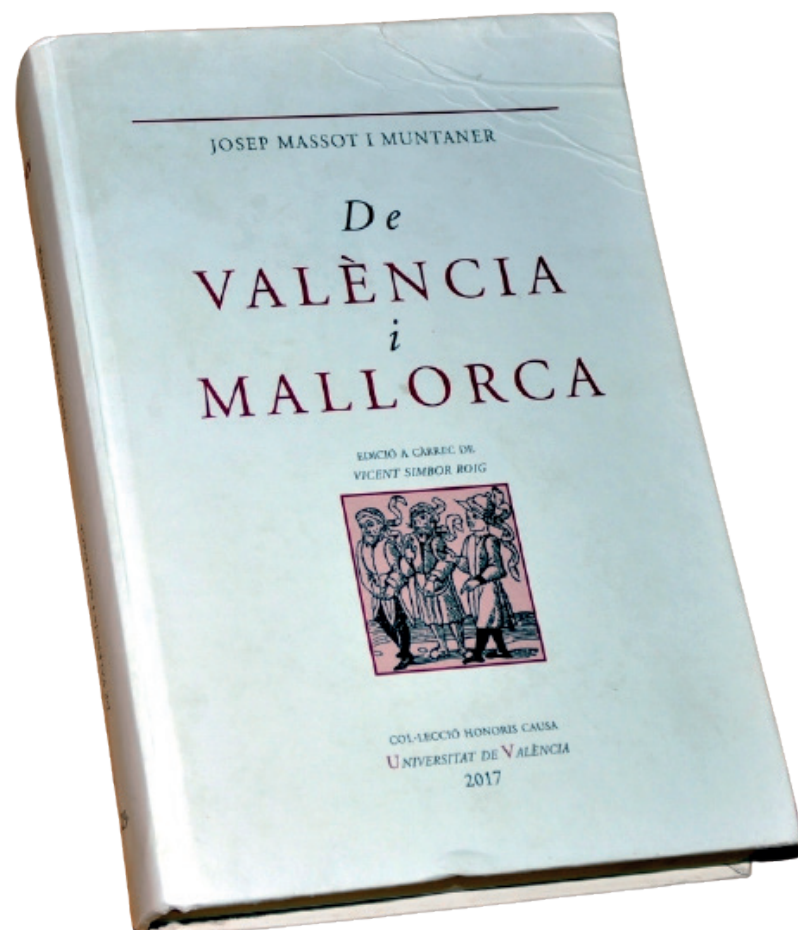
David Ginard ha descrit d'una forma detallada, nítida i ordenada els orígens familiars, la formació i el desplegament intel·lectual de Josep Massot i Muntaner, sempre destacant la seva formació a Palma, al Col·legi de Mon-

ti-siò, però sobretot com a integrant d'una família implicada en el món religiós, cultural, social i polític des del darrer terç del vuit-cents. Durant les dècades de 1940-1960, la figura de Massot es mou entre Mallorca i Barcelona per acabar a Montserrat, professant a l'orde de sant Benet, format al monestir, però també en altres centres d'excel·lència acadèmica. De tal manera que al final de la dècada de 1960, Josep Massot iniciava un temps de producció i de dinamització dels quals no se n'ha desvinculat mai més.

Durant la primera part de la dècada de 1970, l'Església de Mallorca vivia una experiència intensa de compromís social i polític, tenia una gran presència en el món educatiu, i gaudia d'un ascendent elevadíssim sobre la formació de la infància i la joventut. El CETEM comptava amb un professorat de certa excel·lència teològica, però no hi havia historiadors. Tenia sociòlegs de prestigi, però no hi havia línies de recerca relacionades amb la història contemporània. Aquesta limitació era compartida per les institucions culturals i acadèmiques locals, una tendència que només canvià clarament a partir de la dècada de 1980.

Pere Llabrés, Bartomeu Bennàssar i el mateix Josep Amengual durant els anys setanta estaven ocupats a interpretar la realitat des d'una eclesiologia popular i els moviments eclesials nous no se sentien còmodes amb allò que havia significat l'Església mallorquina dels anys trenta i quaranta, fins al Concili Vaticà II. A l'interior de l'Església de Mallorca encara hi persisteix una visió estereotipada de la història de l'Església relacionada amb els sectors més integristes, cronistes i hagiògrafs, l'escola que dominava els centres de formació en general. L'aportació del P. Miquel Batllori, vinculat a Monti-siò durant els anys que el P. Massot hi cursava estudis, potser ha tingut alguna relació i féu possible connexions posteriors del P. Batllori a Montserrat i del P. Massot per anar encara molt més lluny d'allò que havia estat la proposta historiogràfica del jesuïta català.

En aquest context apareixia la figura de Josep Massot i Muntaner, una figura que des del 1973 amb un article sobre la literatura mallorquina durant la Guerra Civil —publicat a la revista Lluç— ja ensenyava l'existència de rutes noves i atreïa l'interès de filòlegs, historiadors i altres acadèmics. En el boom de la historiografia sobre la Guerra Civil a Espanya, emergia la figura gegantina de Massot posant el focus sobre allò que havia significat la Guerra a Mallorca i esdevenia un referent, un guia segur i de consens de la investigació. Ben aviat, aquesta mateixa aportació s'ampliaria també a la història de Mallorca dels dècennis dels quaranta i cinquanta, recuperant, ordenant i interpretant materials culturals i contextos històrics de rellevància. Massot ha creat un mapa cultural i historiogràfic basat en la recerca i en el tractament de les fonts, interrogant les fonts i aportant estudis rigorosos i fiables. Els erudits mallorquins no universitaris ben aviat se n'adonaren que el seu cicle havia acabat i els joves estudiants universitaris mallorquins, primer a Barcelona i després a la Universitat de les Illes Balears reconegueren en la figura del P. Massot un referent i un mestre. Des de mitjans setanta, el P. Massot mai no s'ha cansat de produir, però també d'estimular i acompanyar estudis i, sobretot, ha aportat plataformes editorials de primer nivell perquè la història cultural, religiosa i política de Mallorca tingués un espai segur i una projecció impagable.

L'obra que mai no acabam d'eixugar del tot

Si s'analitza amb una certa profunditat la producció escrita del P. Josep Massot i s'observa amb atenció tot allò que ha aconseguit editar i dinamitzar ben aviat hom se n'adona d'estar davant un dels referents de l'univers cultural català del nostre temps. No entrarem a analitzar la seva gestió ni la direcció ingent com a responsable de Publicacions de l'Abadia de Montserrat, i en particular de revistes i col·leccions que tracten sobre literatura, cultura, història i religió, amb incursions a totes les èpoques, i en diferents àmbits geogràfics. Allò que volem destacar en aquesta ocasió és la seva aportació, imprescindible i bàsica, en tot allò que afecta la relació de l'Església de Mallorca i la societat, no només durant el segle XX, sinó amb perspectiva de llarga durada. Massot es mou de forma exquisida en el terreny del tractament de les fonts, tot ell projecta i parla de rigor metodològic, i tota la seva obra sempre està fonamentada en evidències, majoritàriament documentals i ha sabut gestionar de manera extraordinària les fonts orals, rastres documentals de diversa naturalesa, hemeroteca i fonts arxivístiques disperses. Moltes de les seves publicacions s'han anat enriquint i ampliant en diferents edicions, però sempre ha sabut i pogut justificar, amb abundants notes.

Escriure i treballar a Montserrat aporta un valor afegit i una perspectiva que val la pena destacar. Sobretot perquè la seva obra sobre Església i societat (1976) apareixia com a continuació a una historiografia militant, protagonitzada per Joan Fuster, Josep Melià o Gregori Mir per citar alguns casos concrets. L'obra de Josep Massot seguia el fil d'aquests grans mestres de l'assaig i aportava un coneixement fiable i empíric, enriquit i tractat amb rigor acadèmic, però també amb claus d'interpretació evidents, sense estereotips, sense prejudicis, una història que conjugava realment allò d'essencial i propi que existeix a la realitat illenca. Vist en un sentit global, l'obra de Massot sobre l'Església mallorquina encara cobra més validesa i consistència en el marc del conjunt de la seva obra general, especialment tenint present les seves aportacions sobre la història de l'Església catalana.

La Guerra Civil i la postguerra a Mallorca.

Indubtablement Massot és la gran autoritat sobre la història de la guerra civil i la postguerra a Mallorca, amb una producció que no se limita a aquelles qüestions que afecten l'Església. La seva perspectiva sempre té un caràcter cultural i es fonamenta sobre aquesta base, d'una manera especial sobre la llengua. La mirada i la magnitud de l'obra escrita del P. Massot —que podeu consultar a la citada obra de la Universitat de València, recopilada pel professor Gabriel Roca (2017, 71-122)— esdevé un recull que val la pena considerar i valorar, en aquest cas des del pes i la presència que hi té la temàtica de la Guerra Civil en el seu conjunt.

Gabriel Roca (2017) publica un inventari complet de l'obra de Massot. Un opus exhaustiu amb un total de 842 títols (86 llibres, 127 parts de llibres, 49 edicions i revisions,

Gabriel Roca (2017) publica un inventari complet de l'obra de Massot. Un opus exhaustiu (publicat entre 1972 i 2017 bàsicament) amb un total de 842 títols:

- *86 llibres,*
- *127 parts de llibres,*
- *49 edicions i revisions,*
- *84 pròlegs i notes editorials,*
- *400 articles a revistes,*
- *30 articles a diaris,*
- *14 col·laboracions a enciclopèdies i diccionaris i*
- *52 ressenyes*

84 pròlegs i notes editorials, 400 articles a revistes, 30 articles a diaris, 14 col·laboracions a enciclopèdies i diccionaris i 52 ressenyes) publicat entre 1972 i 2017 bàsicament. Amb aquestes dades queda en evidència que s'està parlant d'un escriptor prolífic i excepcional en tots els sentits. Observant cada títol i cada publicació en particular ben aviat hom se n'adona que Massot també és un autor pragmàtic, que escriu molt bé però que ha sabut i ha pogut rendibilitzar gran part dels encàrrecs i intervencions. Durant els darrers temps, a causa sobretot del seu estat de salut, ha baixat la intensitat de la seva presència pública, però durant dècades ha estat un intel·lectual sol·licitadíssim i disponible. Per això ha participat en nombrosíssims pròlegs i introduccions de llibres, ha publicat en revistes de divulgació i en capçaleres d'impacte acadèmic, ha escrit articles per a desenes de revistes i ha publicat un inventari de capítols de llibres i de llibres que segurament el situarien al capdavant dels historiadors amb major projecció dels Països Catalans, només per parlar de casa nostra.

La producció de Josep Massot i Muntaner relativa a la Guerra Civil i la Postguerra a Mallorca queda palès en la seva producció de llibres en solitari. Dels 86 títols inventariats el 2017, 40 títols tenen una relació directa amb la Mallorca de la Guerra Civil o la Postguerra. Això representa que el 46,5% dels títols de Josep Massot estan dedicats a aquesta temàtica. La Guerra Civil a Mallorca (1976) encapçala un inventari de més de quaranta títols entre els quals val la pena destacar: Església i societat (1977), Cultura i vida (1978), El desembarcament de Bayo (1987), Vida i miracles del Conde Rossi (1988), Georges Bernanos (1989), Els escriptors i la guerra civil (1990), El bisbe Josep Miralles (1991), Els intel·lectuals mallorquins davant el Franquisme (1992), El Consol Hillgarth (1995), El primer franquisme a Mallorca (1996), Mallorca davant la Guerra Civil (1996, 2000), , Guerra Civil i repressió (1997), Els bombardeigs de Mallorca (1998), Tres escriptors davant la guerra civil (1998), Antoni Maria Sbert (2000)), De la guerra i de l'exili (2000), Arconalvaldo Bonacorsi (2017) i fins a 12 llibres sobre Escriptors i erudits contemporanis (1996-2013).

Arribats a aquest punt, hom se n'adona que el P. Massot ha revolucionat els estudis sobre la Guerra Civil i ha aportat materials de primera mà, ha fixat el marc i ha posat les parets mestre de bona part del relat sobre l'Església i la cultura a Mallorca durant la primera meitat del segle XX, amb un èmfasi especial sobre la Mallorca de la postguerra. La seva producció ha anat apareixent en forma de pluja fina i persistent, lentament però de forma intensa ha influït en molts joves investigadors i avui Mallorca compta amb un inventari d'obres i d'estudis sobre la Guerra Civil amb una producció notable per la seva quantitat i d'alta qualitat quant als continguts.

Les principals aportacions de Massot al coneixement de l'Església contemporània de Mallorca s'han consolidat de manera consistent, la qual cosa no significa que no hagin existit o no existeixen encara resistències entre certs sectors. Els anys setanta, en plena transició cultural i social, persistia a Mallorca una historiografia religiosa molt tradicional, hagiogràfica, antiliberal, d'escassa volada, una producció molt ideologitzada marginada absolutament per les noves generacions universitàries i cultes. En aquest ambient l'obra de Josep Massot representa una clara ruptura amb aquella línia narrativa. La seva obra mai no ha defugit els temes vidriosos i molts casos invisibilitzats no només durant els anys quaranta i cinquanta. Massot incorpora la historiografia liberal i moderna, sumada a la interpretació nacional. Parteix del que havia estat una de les principals fortaleses de l'Església mallorquina (catalana) durant segles: la seva solidesa cultural, el reconeixement que se tenia a l'exterior i la capacitat de compartir espai entre els lideratges culturals.

Massot ha creat un mapa cultural i historiogràfic basat en la recerca i en el tractament de les fonts, interrogant les fonts i aportant estudis rigorosos i fiables.

Massot incorpora la historiografia liberal i moderna, sumada a la interpretació nacional.

La seva producció ha anat apareixent en forma de pluja fina i persistent, lentament però de forma intensa ha influït en molts joves investigadors.

Massot coneix profundament i com ningú els temes que treballa, sap des d'on treballa, però també coneix perfectament bé els receptors de la seva obra, i mai no s'ha arrufat davant les crítiques ni davant els intents de desprestigiari-lo.

En tots els sentits és un monjo només pel fet d'haver dedicat una vida a gestionar, investigar, editar i difondre cultura.

Massot entra sense complexos, amb coherència i respecte sempre en l'arquitectura social i religiosa de Mallorca. Com no pot ser d'una altra manera Massot coneix profundament i com ningú els temes que treballa, sap des d'on treballa, però també coneix perfectament bé els receptors de la seva obra, i mai no s'ha arrufat davant les crítiques ni davant els intents de desprestigiari-lo.

Tot i que no es tracta tant de parlar a títol personal, volem deixar constància que ens sentim integrants d'unes generacions que hem crescut a redós de l'ombra que ha propiciat Massot, tot creant un humus fèrtil i creatiu, on hi ha crescut un planter d'iniciatives culturals i acadèmiques que algun dia mereixerà un estudi de certa magnitud. En aquest sentit hem tingut la gran fortuna de seguir Massot des dels inicis, amb la revista Randa, durant el nostre temps de formació universitària, i ben aviat aquella admiració esdevingué amistat i col·laboració. Ja llavors coincidírem a la Universitat de les Illes Balears amb una colla nombrosa de professors propers al Pare Massot, com Joan Mas, Damià Pons o Sebastià Serra. Des de llavors, Massot sempre ha estat molt present en la nostra trajectòria i en la de la meua generació: Gran Enciclopèdia de Mallorca, Universitat de les Illes Balears, món editorial illenc, jornades, conferències, fins a la concessió de la medalla d'or del Consell de Mallorca...

Finalment, volem felicitar el P. Massot pels vuitanta anys de vida i de lluita incansable a favor de la història i la cultura. Un agraïment molt especial precisament perquè parlem d'un mallorquí, un català de Mallorca, una persona amb una trajectòria vital excel·lent, un treballador incansable, amb una gran capacitat per dominar diversos territoris culturals, de gestió i de recerca. Aquest treballador incansable a favor de la cultura i la història és una persona austera, senzilla, assequible i sensible, que mai no ha perdut la seva connexió amb Palma i Pòrtol, i des d'aquests indrets amb Mallorca i la resta d'illes. En tots els sentits és un monjo només pel fet d'haver dedicat una vida a gestionar, investigar, editar i difondre cultura. Tota la seva obra sobre la Guerra Civil i la postguerra a Mallorca encaixa perfectíssimament en aquest programa de vida, en aquest projecte fascinant en el qual ha sabut fer confluïr la temàtica més atractiva de la contemporaneïtat amb la saviesa i l'erudició.

I. LA CLERECIA MALLORQUINA I LA CULTURA AUTOCTONA

1. Els eclesiàstics i la «Renaixença»	11
2. Antoni M. Alcover o el catalanisme in-conseqüent	21
3. Miquel Costa i Llobera o el mallorquisme teòric	46

ELS INICIS D'UNA BELLA I PROFITOSA AMISTAT (1970...)

per Joan Miralles i Monserrat

El curs 1969-70 va representar en la meua vida un temps de canvis i d'inquietuds i d'objectius a assolir. El curs anterior, de 1968-69, havia viscut encara a Barcelona i, el febrer de 1969, havia presentat, a la Universitat Central, la meua tesi de llicenciatura: *Contribución al estudio de la onomástica mallorquina*, dirigida per Joan Veny i Clar, professor de lingüística romànica. La cosa anava sobre l'estudi dels malnoms de Montuiri a través de la història. Encara que pugui semblar absurd la vaig haver de fer en castellà, així com també l'acte públic i formal de la seva defensa. El curs següent vaig seguir un curs de doctorat en l'Estudi General Lul·lià, que aleshores funcionava com una delegació de la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona. D'altra banda, vaig trobar feina com a professor als col·legis de La Salle de Palma, d'on anys enrere havia estat alumne, i al col·legi Lluís Vives. El curs següent, de 1970-71, el degà de l'Estudi General Lul·lià, Àngel Raimundo Fernández González em fitxà com a professor de *Teoría y práctica de la lengua española*. M'encarregaria de les classes teòriques d'aquesta assignatura. Tanmateix, els meus interessos anaven dirigits cap a l'estudi històric de la llengua catalana a les Illes Balears.

Dos anys enrere, el 1968, havia començat les meves entrevistes d'història de vida des de la perspectiva de la història local i de la literatura i la cultura popular. No sabia encara que en realitat feia història oral, des d'una metodologia que aniria afinant amb els anys. Vaig començar a publicar el meu primer treball de recerca el febrer de 1969 al full parroquial montuïrer «Bona Pau»¹. L'article sortia amb el títol *Noticias históricas. «Els malnoms» de Montuiri*, amb un subtítol *En la Edad Media no aparecen en los documentos*². El rector de la parròquia d'aleshores, Mn. Miquel Vallespir, imposà que fos publicat en castellà. El mes de juny del mateix any sortiria el meu article *Els malnoms* a la revista «Lluc»³. Era el meu primer article publicat en català. El mes de novembre de 1969 sortí publicat l'article *Robatoris i bregues medievals*, amb una precisió

1 Seguesc el criteri de posar entre cometes els títols de revistes o publicacions periòdiques fins i tot les que surten anomenades en les cartes.

2 «Bona Pau», n° 192, any XVII, febrer 1969, pàg. 2. El mes de març hi vaig publicar *Los apodos en Montuiri. II. Algunos oficios medievales que aparecen en los documentos de nuestra villa* («Bona Pau», n° 193, any XVII, març 1969, pàg. 2). El mes d'abril: *III. Los apodos de Montuiri en el siglo XVI* («Bona Pau», n° 194, any XVII, abril 1969, pàg. 2). El mes de maig: *Primeros documentos históricos*, amb un subtítol: *Montuiri en el siglo XIV* (1312) («Bona Pau», n° 195, any XVII, maig, 1969, pàg. 2). Mentrestant vaig enviar algunes cartes a Onofre Arbona, responsable de la publicació, protestant pel fet que els articles sortissin en castellà. Alguns anys més tard, el mateix Onofre em retornaria les cartes enviades. Darrere, però, hi havia el rector Vallespir. El canvi de llengua a «Bona Pau» es torbaria encara a arribar.

3 «Lluc», any XLIX, n° 579, juny, 1969, pàgs. 14-16.

espaciotemporal: *Montuiri. Any 1357-1359*.⁴ Es tractava del primer article que vaig fer sobre el llibre de cort o de cúria reial de Montuiri de mitjan segle XIV (1357-1360) de l'Arxiu Municipal de la meua vila, que tenia un gran interès lingüístic. Tant és així que vaig convertir aquest estudi lingüístic en la meua futura tesi doctoral, que presentaria el 1978.⁵ D'altra banda, l'octubre de 1969, vaig conèixer el meu conterrani Rafel Bauzà i Socias «Rafela», el qual em contà la tradició que deia que havia rebut de boca de la seva mare, poc temps abans de morir, sobre la figura de Cristòfol Colom i del seu «fill» Joanot Colom, el capitost de la germania de Mallorca (1521-23). Aquesta tradició es donaria a conèixer en les revistes «Lluc» i «Serra d'Or», junt amb la genealogia de Rafel Bauzà i Socias, dipositari de la tradició, que li va fer Joan Rosselló i Lliteras, l'arxiver diocesà de Mallorca.⁶

Cont tot això perquè són els temes que em ballaven pel cap quan vaig conèixer el P. Massot a finals de gener o a principis de febrer de 1970. Era el principi d'una bella i profitosa amistat que perdura encara avui. En una carta adreçada a Joan Alegret⁷, datada el 17 de febrer de 1970, li deia: «...Per ací a Mallorca faig molta feina. Està tan verjo tot!

Vaig anar a Montserrat fa uns quinze dies. Vaig conèixer i parlar durant dues hores amb Josep Massot. Em va causar molt bona impressió. Aquest homenet, tan senzill de cos, sí que no és un impostor dins el terreny cultural! Li vaig deixar l'article d'en Colom per veure si el podia fer caber a «Serra d'Or», però crec que el trobaran massa llarg. Encara no he rebut resposta, ja que he sabut que havia estat malalt i no havia pogut dir-me res. Si de cas no hi cap a «Serra d'Or» miraré de dur-ho a «Destino» o a «Historia y Vida». I ja ho veurem si en farem de renou!...»

Alguns dies després, rebia la primera carta que m'envià el P. Massot, datada el 22 de febrer de 1970:

4 «Lluc», any XLIX, n° 584, novembre, 1969, pàgs. 4-7.

5 Anys més tard seria publicada: *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60). Introducció, transcripció i estudi lingüístic*, Institut d'Estudis Balearics, Editorial Moll, Mallorca, 1984, en dos volums, dins la col·lecció Els treballs i els dies, n°s 24 i 25. Aquest treball obtingué el Premi Gumersind Bisbal (1980) i el Premi Extraordinari de la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona com a tesi doctoral. També, Òmnium Cultural otorgà un ajut a la investigació per a l'elaboració de la tesi doctoral i la Fundació del Congrés de Cultura Català concedí també una ajuda per a fer realitat aquesta publicació.

6 Les primeres referències publicades a «Bona Pau» sobre la tradició colombina foren les següents: El mes d'agost de 1969 en la secció de *A la chita callando* sortí la següent notícia: Se habla...aunque muy secretamente de un importante descubrimiento histórico relacionado con Montuiri, con posibilidades de verosimilitud y cuya autenticidad traspasaría nuestra fronteras («Bona Pau», n° 198, any XVII, agost 1969, pàg. 2). El mes d'octubre del mateix any sortí un article, sense signar, titulat: *Cristóbal Colón ¿tiene descendientes en Montuiri?* El mes de desembre d'aquest any es publicà l'article, també sense signar: *Más aportaciones sobre Cristóbal Colón* («Bona Pau», n° 202, any XVII, desembre, 1969, pàg. 2). Finalment, el mes de febrer de 1970, sortí una entrevista amb Miquel Fullana Garcia el qual parlava també d'una tradició semblant a la que contava Rafel Bauzà i Socias: *Más sobre Cristóbal Colón. D. Miguel Fullana García continua indagando* («Bona Pau» n° 204, any XVIII, febrer, 1970, pàgs. 3 i 4).

La revista «Serra d'Or» (maig 1971, pàgs. 21-23) publicà a la fi l'article donant compte de la tradició amb el títol *Una tradició mallorquina sobre l'ascendència de Colom*, a càrrec de Joan Miralles i Monserrat i Joan Rosselló Lliteras. Per error sortí el meu nom equivocat, posava Josep en lloc de Joan. Joan Rosselló era l'arxiver de l'Arxiu Diocesà de Mallorca, el qual havia elaborat la genealogia de Rafel Bauzà i Socias, dipositari de la tradició colombina. Anys més tard «Serra d'Or» publicaria un altre article meu titulat *La connexió mallorquina amb el descobridor del Nou Món* però no té cap relació amb la tradició de Montuiri esmentada aquí (maig, 1992, pàgs. 26-28).

La revista «Lluc» donà compte de la tradició amb el meu article *Una tradició mallorquina sobre Cristóbal Colón i Joanot Colom* (any LII, n° 610, gener, 1972, pàgs. 4-7).

7 Joan Alegret i Llorens, avui catedràtic de filologia catalana jubilat de la UIB. Ens férem amics el curs de llengua catalana de Joan Solà de 1966-67.

Benvolgut amic: Supòs que en Gayà⁸ t’ha donat dues vegades noves meves. Em vaig haver de posar al llit el sendemà que tu havies vingut, m’hi vaig passar més de deu dies. Tot d’una, però, vaig fer arribar l’article al director de «Serra d’Or» i em va dir que en principi li agradava i que ja es posaria en contacte amb tu. (Si no rebies carta, la primera vegada que vénguis a Barcelona miraria de telefonar a Montserrat i demana pel P. Prior, o el P. Maur⁹; em sembla que té ganes de parlar amb tu.)

Estic content que trobis noves revistes. El mal d’aquestes mallorquines és que tenen molt poca difusió. En Barceló¹⁰, per exemple, ha publicat una sèrie d’articles interessants que no hi ha manera de trobar. Per a articles elaborats, pots comptar també amb el «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras» (el dirigeix en Riquer i cerca articles) i amb les revistes de l’Institut¹¹ (que tenen el mal que surten quan poden).

Actualment no sé de cap institució que es dediqui a la música popular. Realment és una llàstima. Teòricament hi ha l’Institut de Musicologia del «Consejo», però que jo sàpiga ningú s’hi interessa per qüestions de música popular actual.¹²

T’havia de donar l’adreça d’en Jaume Riera i Sans.¹³ Precisament em va escriure fa pocs dies, content i treballador com de costum. És P. O.B. 20015, Jerusalem, Israel.

Jo sí que vaig mirar en Bover sobre Miquel Jeroni Miralles¹⁴. Si no vaig errat, diu que una de les seves obres era a la Biblioteca dels comtes d’Ayamans; per tant,

8 Miquel Gayà i Sitjar era el secretari de la revista «Lluc».

9 Maur Maria Boix i Selva, nom religiós del monjo benedictí Joan Maria Boix i Selva (Barcelona 1919-Abadia de Montserrat 2000). Fou prior del monestir de Montserrat de 1967 a 1978. També dirigí la revista «Serra d’Or» de 1962 a 1994.

10 Segurament fa referència a Bartomeu Barceló i Pons, catedràtic de geografia a l’Estudi General Lul·lià.

11 Es refereix a l’Institut d’Estudis Catalans.

12 Segurament li vaig parlar del projecte de fer una pel·lícula sobre els cossiers de Montuïri. Comptat i debatut vàrem fer la pel·lícula amb les danses corresponents. La filmació es va fer a la terrassa de casa meua de cas Porrerenc. Qui va fer la filmació va ser Vicenç Matas, el qual després seria un eficaç col·laborador en els inicis de la televisió a Mallorca.

13 A finals dels anys seixanta havíem estat companys de classe en les lliçons sobre llengua, mig secretes, impartides a Barcelona per Ramon Aramon i Serra, secretari de la Secció Filològica de l’Institut d’Estudis Catalans.

Jaume Riera i Sans (Sant Feliu de Llobregat 1941- Tarragona, 2018). Filòleg, traductor, arxiver i historiador medievalista, gran coneixedor dels jueus medievals catalans. Entre d’altres càrrecs va ser arxiver i secretari de l’Arxiu de la Corona d’Aragó. Un dels textos analitzats més interessants fou l’expedient judicial criminal del cavaller mallorquí Arnau Albertí i de l’alcavota na Trialls a Barcelona, de principis del segle XV, publicat pel Club dels Novel·listes amb el títol de *El cavaller i l’alcavota* (Barcelona, 1973).

14 Ja en aquella època em cridava l’atenció de manera inquietant la història d’aquest personatge i de la seva família. La *Gran Enciclopèdia de Mallorca* en dona la següent informació s.v. *Miralles, Miquel Jeroni*: (Montuïri 1550-? s. XVII). Jurista. Fou doctor en dret civil i eclesiàstic. Oïdor de la Reial Audiència de Mallorca, fou nomenat regent de Càller (Sardenya). Felip III el condecorà amb el nomenament de cavaller (1600). És autor de *Discursus legalis pro Michaele Miralles, Pro Michaele Miralles regiae Audientiae* (1606), *Derecho municipal, Index rerum quae in Regiis Privilegiis* (GEM, vol. 11, Promomallorca Edicions, 1993, pàgs. 33).

D’altra banda la GEM registra s.v. *Miralles*: «Família de la noblesa, extingida al final del s. XVII. Descendent de ciutadans antics, Miquel Miralles Armadams es doctorà en drets, rebé el cavalleratge el 1600 i és autor d’un índex de privilegis del Reial Patrimoni (1612). Nomenat degà de la Reial Audiència de Mallorca, fou després acusat de fraus i traslladat el 1613, com a càstig, a Sardenya, on ocupà el càrrec de regent de Càller. Hi morí el 1616, el mateix any en què rebé el títol de noblesa. Tengué, entre d’altres fills, Jaume Antoni Miralles Aixeló, molt relacionat amb les bandositats nobiliàries i que acabà assassinat (1635), amb la seva filla, per la seva esposa i mare respectiva, i Miquel Miralles Aixeló, que, el 1652, fou mort per un bandoler. D’aquest foren fills Arnau Miralles i de Puigdorfil, eclesiàstic que també intervingué en les lluites nobiliàries i fou assassinat el 1638; Jaume Antoni Miralles i de Puigdorfil, hereu de la família, el qual liquidà el patrimoni de la casa i morí el 1657. El seu fill Miquel Miralles i de Villalonga fou desterrat a Cabrera i morí arruïnat. La representació de la seva casa passà als Güells perquè la seva neboda Catalina de Montaner i Miralles es casà amb Joan Güells Sunyer. Les propietats més importants d’aquests Miralles foren Son Aixelonet, a Palma, i Son Santandreu, a Petra. (GEM, vol. 11, Promomallorca Edicions, 1993, pàg. 33).

podria esser a Montserrat, tot i que ara no la record ni gens ni mica. Una altra vegada que hagi de repassar el catàleg (ho he de fer de tant en tant), ja m’hi fixaré i et diré qualche cosa.

Estic fent un article sobre l’historiador Joan Binimelis¹⁵ per a l’Enciclopèdia Catalana i he pogut comprovar que, desgraciadament, la notícia que em vares donar trenta d’Aguiló era falsa: hi ha un 5 en lloc d’un 6. De tota manera, la cita és útil i és llàstima que em passàs per alt encara que l’havia llegida cinquanta vegades (és al Bover, per no anar més lluny).

Em sembla que de moment això es tot. Si no hi ha res de nou, seré aquí fins dia 13. Ja saps que tant aquí com a Alemanya pots diposar de mi sempre que convengui.

P.S. Si no hi ha res de nou, l’adreça d’Alemanya serà

Josef Massot
St. Bonifaz Abtei
8 München 2
Karlstrasse 34

Alguns dies després vaig rebre una segona carta, datada el 3 de març de 1970:

«Benvolgut amic: Vaig tornar a parlar amb el P. Maur i em va dir que ja havia passat el teu article a Barcelona i que suposava que anava endavant. Li vaig dir que t’interessava que sortís aviat. Com ja saps, a «Serra d’Or» passa una mica allò de «les coses de palàcio...» De moment, no puc dir-te res més. Rellegint la teua carta, veig que em parles de fotografies i tenc la impressió que, a causa de la malaltia, no vaig dir-ne res al P. Prior. Per tant, potser seria bo que li fessis quatre ratlles dient-li que, si les necessiten, les enviaràs. Això serà una manera de posar-te en comunicació directa.

L’Institut de Musicologia és al carrer d’Egipciaques, al costat de la Biblioteca de Catalunya, vulgo Central. No tenc a mà el número, però posant Consejo Superior de Investigaciones Científicas arribarà; és Barcelona-1. No sé si hi hauria manera de fer un disc dels cossiers. Seria molt més pràctic. És possible que en Llompart¹⁶ pugui orientar-te. Fa uns anys, en Josep M. Espinàs¹⁷ em va escriure un parell de vegades insistint que volia fer un disc de cançons mallorquines; la llàstima és que actualment no tenc la propietat de la nostra col·lecció.

Aquesta edició de Diego de Arnedo¹⁸ és nova o vella? Jo conec els fascicles que varen sortir fa molt de temps, quan en Llorenç Pérez¹⁹ encara era arxiver. Ho continua? Valdria molt la pena.

Vaig demanar als meus pares que em cercassin el llibret de Tomàs Aguiló, Virreyes de Mallorca²⁰, i a les llibreries els diuen que només venen la col·lecció

15 Joan Baptista Binimelis i Garcia (Manacor, 1539-Palma, 1616). Historiador, matemàtic, astrònom, cartògraf, metge i eclesiàstic. És autor de la primera *Història general del Regne de Mallorca*, de primer redactada en català el 1595 i després traduïda en castellà per ell mateix, el 1601.

16 Segurament es refereix al P. Gabriel Llompart i Moragues (Palma, 1927- id, 2017). Historiador i folklorista mallorquí de l’orde dels teatins. Les seves especialitats foren l’arqueologia balear, la iconografia i el folklore religiós, la història de l’art i l’hagiografia, i, naturalment, els cossiers, sobre els quals va escriure algunes monografies.

17 Josep M. Espinàs i Massip (Barcelona, 1927). Escriptor, periodista i editor en llengua catalana, conegut sobretot per les seves novel·les i llibres de viatges i com a articulista en els diaris.

18 Diego de Arnedo (Osca?-Saragossa, 1574). Bisbe de Mallorca des de 1561 a 1572. Aplicà a Mallorca les reformes decretades pel concili de Trento (1545-1563).

19 Llorenç Pérez i Martínez (Muro, 1928-Barcelona, 1992). Bibliotecari, arxiver, editor, historiador i lul·lista. Des de 1969 fou director de la Biblioteca March de Palma. Publicà *Las visitas pastorales de Don Diego Arnedo a la diócesis de Mallorca 1562-1572 (1962-69)*, entre d’altres obres.

20 TOMÁS AGUILÓ: *Vireyes de Mallorca ¿Quién fué el primer Cronista del Reino de Mallorca?*, Editorial mallorquina de Francisco Pons, Palma 1959.

sencera. Si tu te'n recordes on el vares comprar o saps qualque clarícia, t'agrairia molt que m'ho diguessis.

Jo me'n vaig dissabte que ve, fins dia 15 d'agost. Si no hi ha res de nou, la meua adreça a Alemanya (des del 21 o 22 segurament) serà:

St. Bonifaz Abtei
8 München 2
Karlstrasse 34.

Qualsevol cosa que necessitis, ja ho saps. Si no hi ha res de nou, en tornar vindré a Mallorca. El mal és que hi tenc una feinada immensa i no sé com ho faré per veure tothom.

D'una tercera carta, amb matasegell de dia 1 d'ocubre de 1970, només en conserv el sobre.

Una quarta carta, aquesta vegada manuscrita, és datada el 30 de novembre de 1970 i diu el següent:

Estimat amic: Ahir vaig rebre la teua carta del 24 i els dos números de «Mayurqa»²¹. He parlat amb el bibliotecari i hem quedat d'establir intercanvi amb «Serra d'Or»²² a partir de gener d'enguany. Podeu enviar els números següents:

Biblioteca de l'Abadia
Montserrat
(Barcelona)

Si hi hagués cap dificultat ja m'avisaràs.

Si feis altres publicacions, no crec que hi hagi cap inconvenient a canviar-les per les nostres.

Ja m'explicaràs com han anat aquestes reunions d'historiadors.

Jo també estic treballant de debò en la tesi. Voldria enllestir-la l'any vinent i hi ha feina.

Res més per avui. Ben teu

Josep Massot

Una quinta carta, també manuscrita, datada el 15 de desembre de 1970, diu:

Estimat amic: Vaig rebre ahir la teua carta datada del 3. Jo continuu pensant que la revista que s'adiu més al to de «Mayurqa» i que pot tenir més interès per als alumnes i professors de Mallorca és «Serra d'Or», a la qual estan subscrites moltes universitats, d'arreu del món. De tota manera, no hi ha cap inconvenient que us enviem, per exemple, els «Analecta Montserratensia»,²³

21 La GEM s.v. *Mayurqa* en dona la següent informació: Publicació de periodicitat irregular editada a Palma per la Facultat de Filosofia i Lletres (1968-84) i pel Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts (des de 1987) de la Universitat de les Illes Balears. Ha publicat articles d'història, geografia, art, arqueologia, literatura, pedagogia, filosofia i psicologia i ha dedicat números especials a Josep Maria Quadrado (1970), al Segon Encontre de Ciències Humanes i Socials dels Països Catalans (1978) i a Álvaro Santamaría Arández (1989). N'han estat directors Ángel Raimundo Fernández González (1970-76 i 1984-89), Bartomeu Barceló Pons (1976-78), Antoni Arribas Palau (1979-80) i Catalina Cantarellas Camps (des de 1989). Es publica en català i castellà (GEM, vol. 10, Promomallorca edicions, 1991, pàg. 370).

22 *Serra d'Or*. Revista catalana que va aparèixer el 1959 de la fusió entre «Germinabit» i «Serra d'Or». És publicada per Publicacions de l'Abadia de Montserrat i és de temàtica molt diversa.

23 La GEC en dona la següent informació s.v. *Analecta Montserratensia*: Publicació aperiòdica destinada a

publicació «exclusivament científica» (aquesta expressió em fa riure, però vaja),²⁴ de petitat tirada i difícil d'aconseguir, és aperiòdica. Dona'm una resposta aviat perquè ja havia donat ordre que enviassin «Serra d'Or» i, si cal, les hauré de canviar.

Estic content de saber que en Llorenç Pérez treballa. Li vaig escriure no fa massa, però com de costum no m'ha contestat.

No he rebut encara aquesta oració de Montuiri i de Campanet. Aquesta labor biografico-bibliogràfica de què em parles és molt útil. Una cosa que hauríem d'empènyer és la publicació – encara que sigui en ciclostil – de l'índex de matèries del «Bolletí de l'Arqueològica» que fan o feien els alumnes de Lletres. Ara és una revista inutilitzable i això que hi ha un material extraordinari.²⁵

Amb els tràngols d'aquests dies no he tingut ocasió de parlar amb el P. Maur. Esperarem que en Colom arribarà a bon port.

I res més per avui.

(Mots il·legibles i signatura)

L'any següent, el 1971 m'escrivia una sisena carta, mecanografiada, datada, el 3 de febrer. Es veu que jo em queixava que no m'haguessin publicat encara l'article sobre la tradició colombina i m'advertia que calia triar o «Lluc» o «Serra d'Or» i es prestava a ajudar-me. A la fi de la carta em feia una observació filològica sobre el *Senyor meu Jesucrist* que en Damià (l'amic de Campanet²⁶, que ha signat sempre com a Damià Ferrà-Pons, per evitar no ser confós amb el seu cosí homònim Damià Pons i Pons, catedràtic de la UIB. A principis dels setanta vaig tractar molt el primer i, anys més tard, el segon. Ambdós són amics corals) i jo havíem trobat a Campanet i a Montuiri:

Bé, acab per avui, que estan a punt de tocar les quatre. Em descuidava una pregunta: a la versió del Senyor meu Jesucrist de Montuiri, v. 5, diu realment «de quin modo m'he de d'usar? (La forma nomal, que diu la de Campanet, és n'he).²⁷ Res més.

Ben teu Josep Massot.

La correspondència continuà a través dels anys també per via telefònica i, darrerament, per correu electrònic. El nostre país deu molt al P. Massot i em sembla que aquesta iniciativa d'homenatge que ha sortit dels Amics del Seminari és molt oportuna i justa.

A Montuiri, 26 d'abril de 2021

reunir documents i estudis per a refer la història de Montserrat. Fundada per Anselm Albareda el 1917, n'han sortit deu volums. Des del volum 8 ha absorbit *Catalonia Monastica*, creada pel mateix Albareda per a l'estudi dels monestirs benedictins catalans. Els dos darrers volums dels *Analecta* (1962 i 1964) contenen una miscel·lània d'estudis d'erudits catalans dedicada al seu fundador amb motiu d'haver estat creat cardenal (GEC s.v. *Analecta Montserratensia*, vol. 2, Barcelona 1970, pàg. 45).

24 Record com va anar la cosa. El catedràtic d'història de l'Art Santiago Sebastián, que aleshores era company de l'Estudi General Lul·lià i que devia encarregar-se de l'intercanvi de les revistes, em digué que no trobava adient l'intercanvi entre «Mayurqa» i «Serra d'Or» perquè aquesta darrera no era una revista científica pròpiament dita.

25 Avui ja és una realitat la consulta en línia de l'índex i dels articles del «Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana».

26 Damià Pons i Pons (1949)

27 Evidentment es tracta d'un error. La versió de Montuiri en aquest punt era com la de Campanet.

Josep Massot i Muntaner al YouTube

per Joan Martorell i Morro

Les noves tecnologies ens donen la possibilitat de compartir els filmets de YouTube en els quals apareix el nostre personatge. Sens dubte l'Abadia de Montserrat es va apuntar positivament a aquest mitjà de difusió tan meravellós i universal. El nostre personatge apareix en innumbrables ocasions tractant les seves obres, guardons i les més diverses aportacions.

Com a mostra teniu una breu selecció que segueix a continuació:

El savi i la muntanya, Josep Massot i Muntaner - Documental IB3 TV.

Dues converses amb Josep Massot i Muntaner al monestir de Montserrat ens descobriren la figura d'aquest monjo benedictí, filòleg, historiador, assagista i director de les publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Duració: 56:22 minuts

https://www.youtube.com/watch?v=e-tTwil_Hoo&ab_channel=IB3TELEVISI%C3%93

El P. Josep Massot i Muntaner, filòleg, historiador i monjo de Montserrat, l'any 2019 fou distingit amb la medalla d'or de les Illes Balears.

Duració: 3:21 minuts

https://www.youtube.com/watch?v=nd2sqG8vk8c&ab_channel=AbadiadeMontserrat

Entrevista al pare Josep Massot i Muntaner sobre l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya.

Duració: 3:44 minuts

https://www.youtube.com/watch?v=TGSCDoq4UWY&t=80s&ab_channel=UniversPatxot

Llibres: Sis segles de Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

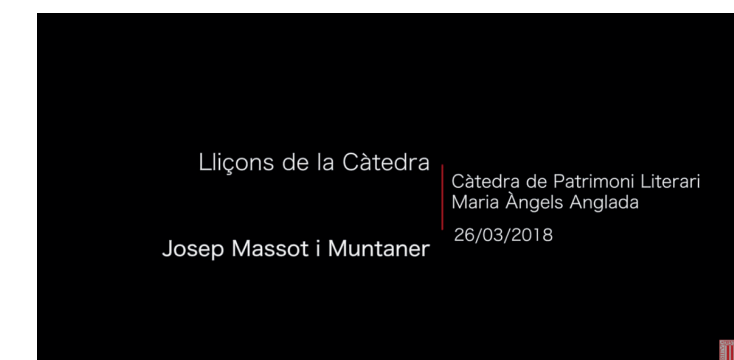
Duració: 2:35 minuts

https://www.youtube.com/watch?v=RfIdmByJFhQ4&ab_channel=AbadiadeMontserrat

Les Lliçons de la Càtedra de l'Institut d'Estudis Catalans van néixer l'any 2012 com una activitat de la Càtedra de Patrimoni Literari Maria Àngels Anglada.

Duració: 2 hores i 38:06 minuts

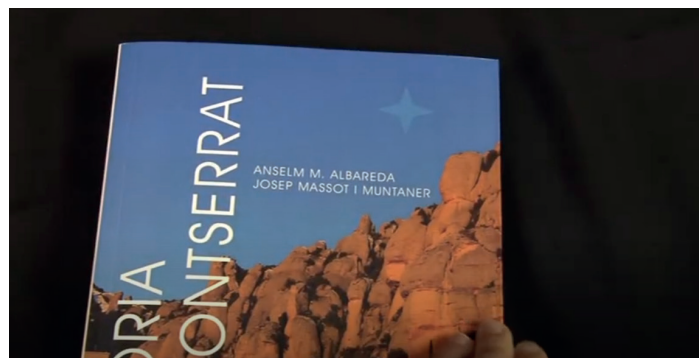
https://www.youtube.com/watch?v=eqjmx76b6eQ&ab_channel=Institutd%27EstudisCatalans

Josep Massot i Muntaner 'De València i Mallorca' Presentació del llibre.

Duració: 1:28 minuts

https://www.youtube.com/watch?v=8nmE0uS30F0&ab_channel=FULLFundaci%C3%B3pelLlibreilaLectura

Història de Montserrat, d'Anselm M. Albareda i Josep Massot i Muntaner

Duració: 1:29 minuts

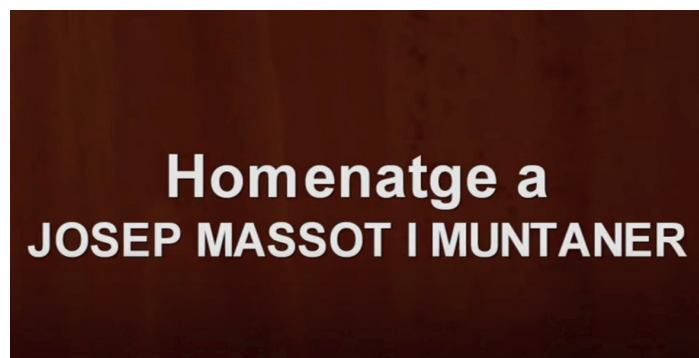
https://www.youtube.com/watch?v=-Sfc728ouSE&ab_channel=CanalTaronjaCentral

El pare Josep Massot a la presentació del programa del 50è aniversari de la mort de Rafael Patxot.

Duració: 12:55 minuts

https://www.youtube.com/watch?v=GmyJwdWaymY&ab_channel=UniversPatxot

Enllaçats per la paraula, al Parc de les Estacions: amb Josep Massot i Muntaner.

Duració: 5:10 minuts

https://www.youtube.com/watch?v=q5y64yBqirA&ab_channel=CilBuele

dBALEARS en viu

Duració: 2:34 minuts

https://www.youtube.com/watch?v=nK2kr6DKYh4&ab_channel=dBalears

Fira del Llibre 2017 | JOSEP MASSOT "De Valencia a Mallorca" (PUV)

Duració: 7:23 minuts

https://www.youtube.com/watch?v=vzZApMCfPpY&ab_channel=FiradelLlibreTV

«L'expedició catalana a Mallorca. De la gènesi a la retirada», Josep Massot i Muntaner

Duració. 1 hora i 18:50 minuts

PONENT: JOSEP MASSOT I MUNTANER
HISTORIADOR I MONJO DE MONTSERRAT

https://www.youtube.com/watch?v=3bQGx-EqCQ&ab_channel=EscolaMunicipaldeMallorqu%C3%AD

Memòria i oblit d'una guerra [Cap. 19] - L'església. Cementeris sota la lluna

Duració: 29:34 minuts

https://www.youtube.com/watch?v=vOHqB9MVvaE&ab_channel=IB3TELEVISI%C3%93

Conferència sobre el Conde Rossi - Obra Cultural Balear -

Duració: 53:40 minuts

https://www.youtube.com/watch?v=TZRnU9ZytAc&ab_channel=Rellevanteditors

